

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

Bakalářská práce

2019

Damián Kovanda

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

**Proměny každodennosti se zánikem letiště
„Korea“ v Žatci**

Bakalářská práce

Autor práce: Damián Kovanda

Studijní program: Sociologie a sociální antropologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Damián Kovanda

Bibliografický záznam:

KOVANDA, Damián. *Proměny každodennosti se zánikem letiště „Korea“ v Žatci*. Praha, 2017. 97 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rozsah práce: 198 448 znaků

Anotace:

Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jak proměňoval každodenní život bývalých zaměstnanců z vojenského letiště v Žatci, nazývaného „Korea“. Práce se soustředí na jednotlivé výpovědi těchto lidí a sleduje proměny v interpretacích vlastního života v kontextu změn, které potkaly objekt letiště „Korea“. Také ukazuje, jakým způsobem se proměňovaly běžné životy lidí, v závislosti na změnách jejich každodenního světa, do kterého byli situováni. Dále sleduje životní strategie a způsoby, kterými tito lidé disponovali při aklimatizaci na nový život a při utváření své nové životní dráhy. A v neposlední řadě, tato práce poukazuje na to, jak vypadá každodenní život těchto lidí i každodenní život v žateckém regionu dnes. Výzkum každodennosti, který v rámci této práce provádím, vychází z teoretických konceptů fenomenologické sociologie Alfreda Schütze. Každodennost v této oblasti zkoumám skrze konceptuální rozšíření o materiální kulturu, kolektivní paměť a sociální identity. Proměny každodennosti sleduji nejen prostřednictvím rozhovorů s informátory, ale také analýzou Žateckého týdeníku. Závěry této práce předkládají, jaké změny potkaly každodennost v okolí letiště „Korea“. Tyto změny jsou vysvětlovány interpretacemi samotných informátorů, a zároveň i výroky regionálního tisku.

Klíčová slova: Žatec, letiště „Korea“, armáda, každodennost, materiální kultura, kolektivní paměť, sociální identita, transformace.

Annotation:

The aim of this bachelor thesis is to find out, how has changed the daily life of the former employees of the Žatec military airport, called „Korea“. The thesis focuses on the testimonies and changes in the interpretations of the livelihood of the former Žatec „Korea“ Airport employees in the context of the changes that have affected the airport building. The thesis also follows the life strategies and coping ways, which did these people had at their disposal, in order to acclimatize to a new way of life and in shaping of their new life path. The scope of the thesis is also extended by the summary of how does the daily life of the former employees from this airport in the Žatec region looks like today. Research of everyday life, which I conclude during this work, arise from theoretical concepts of phenomenological sociology, presented by Alfred Schütz. I examine everyday life in this region through extension of this concept by elements of material culture, collective memory and social identity. Everyday life changes are observed through interview with informants, but also through analysis of Žatec weekly press. The conclusions of this thesis submits, what are the changes that happened to the everyday life around „Korea“ Airport. These changes are explained by interpretations of informants, but also by the statements of regional press.

Keywords: Žatec, „Korea“ airport, army, everyday life, material culture, collective memory, social identity, transformation.

Title: Changes in everyday life, in connection with changes of military airport „Korea“.

Poděkování:

V první řadě bych rád poděkoval vedoucímu této bakalářské práce, kterým je vážený doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D. Děkuji mu především za jeho trpělivost a ochotu při naší spolupráci. Dále bych rád poděkoval celému spolku Letci-Žatec z.s., kteří mi umožnili výzkum této práce realizovat. V neposlední řadě chci hlavně poděkovat svým rodičům za neustálou podporu a motivace k dokončení této práce.

Obsah

1.	Úvod	3
1.1.	Představení terénu	3
1.2.	Představení tématu	4
1.3.	Předběžný plán práce	4
2.	Cíle práce	5
3.	Metody zkoumání	6
3.1.	Vstup a pohyb ve výzkumném terénu	6
3.2.	Metody zkoumání a sběru dat	8
3.2.1.	Biografická metoda zkoumání	8
3.2.2.	Průběh sběru dat	9
3.3.	Popis a představení informátorů	10
3.3.1.	Pilot M	11
3.3.2.	Pilot R	11
3.3.3.	Pilot T	12
3.3.4.	Radiotechnik D	13
3.3.5.	Zbrojíf L	15
3.3.6.	Velitel V	16
3.4.	Předběžná deskripce dat	18
3.4.1.	První životní období	18
3.4.2.	Druhé životní období	20
3.4.3.	Třetí životní období	22
3.5.	Shrnutí předběžné deskripce dat	23
3.6.	Další rozšíření výzkumu	24
3.7.	Využití získaných dat pro výzkum	26
3.8.	Shrnutí metodologické části	27
4.	Vymezení teoretického přístupu ke zkoumání tématu	28
4.1.	fenomenologická sociologie	28
4.2.	Narativní realismus	29
4.3.	Rozšíření přístupu	30
5.	Teoretické ukotvení tématu a souvisejících konceptů	30
5.1.	Každodennost	31
5.1.1.	Intersubjektivita každodennosti	33
5.1.2.	Manipulační zóna a prostor	34

5.1.3.	Zásoba vědění.....	36
5.1.4.	Obecná reciprocita perspektiv	37
5.2.	Koncept totální instituce	39
5.2.1.	Vymezení totální instituce.....	39
5.2.2.	Totální instituce armády.....	41
5.3.	Materiální kultura.....	42
5.3.1.	Význam materiální kultury.....	42
5.3.2.	Materiální kultura a identita	43
5.4.	Kolektivní paměť	44
5.4.1.	Charakteristika kolektivní paměti.....	45
5.5.	Sociální identita.....	46
5.5.1.	Proces utváření identity	46
5.6.	Shrnutí konceptuální části	47
6.	Analýza dat.....	49
6.1.	Vymezení analytické metody a přístupu	50
6.2.	Rozbor biografických údajů a tematických polí.....	51
6.3.	Rekonstrukce případů, interpretace a analýza získaných dat	51
6.3.1.	Úvodní představení, počátky života	51
6.3.2.	Život v totální instituci armády.	53
6.3.3.	Nástup na letiště „Korea“ a změny s ním spojené.....	55
6.3.4.	Zažitá každodennost během období služby na letišti	58
6.3.5.	Rozpad každodenního života a období nových forem každodennosti.....	64
6.3.6.	Nová každodennost, nový každodenní svět.....	68
6.4.	Shrnutí analýzy, vztahování výsledků k poznatkům v sociologii a antropologii.....	77
6.5.	Shrnutí analytické části	82
7.	Shrnutí práce a závěry	83
7.3.	Odpovědi na výzkumné cíle.....	84
7.4.	Nové možnosti dalšího výzkumu	85
8.	Seznam použité literatury:	87

1. Úvod

Historie Žateckého letiště, nazývaného „Korea“ sahá až do doby protektorátu během druhé světové války. Po válce bylo letiště „Korea“ strategicky významné především vystavěnou betonovou dráhou a od roku 1946 sloužilo pro zkušební lety s ukořistěnou německou technikou. V roce 1951 byla na tomto letišti vybudována nová letecká dráha a řada provozních i ubytovacích objektů. V kontextu tehdejší doby, bylo letiště přirovnáváno k bojovému prostředí na Korejském poloostrově a z tohoto srovnání se také uchytilo v leteckém povědomí, jako letiště „Korea“. Od tohoto okamžiku bylo letiště po dalších čtyřicet let jedním z nejvýznamnějších strategických bodů letectva Československé lidové armády. V kontextu studené války, představovalo letiště první obrannou linii a největší hrozbu pro „nepřítele“ ze západu.

S koncem studené války, rozpadem východního bloku a rozpadem Československa přicházely globální změny, které stály za zánikem tohoto letiště. Po zrušení rozkazem Ministerstva obrany ČR všech zde dislokovaných vojenských útvarů dnem 31.12.1993 byl ukončen letecký provoz a do roku 2003 bylo letiště mimo provoz. Přestože byl prostor letiště střežen, stal se terčem častého rabování ze strany sběračů kovu. V rozmezí let 2003 až 2006 probíhala kompletní demolice veškerých objektů k uvolnění plochy pro nový projekt, průmyslovou zónu Triangle. Zóna Triangle měla představovat prostor k novým pracovním příležitostem pro pomyslný trojúhelník mezi okresy Chomutov, Most a Louny. Oficiální provoz této zóny byl zahájen v roce 2007, kdy zde jako první spustily provoz průmyslové společnosti Hitachi a Alpha. Po vojenském letišti na tomto místě zbyla pouze památeční mohyla a mnoho životních příběhů, na které se v této práci zaměřím.

1.1. Představení terénu

Terén, ve kterém byl proveden můj výzkum lze geograficky vymezit na region Žatce, poblíž kterého se letiště „Korea“ nacházelo. Nejvíce pozornosti jsem věnoval spolku Letci-Žatec z.s. (dále jen Letci-Žatec). Tento spolek se skládá z bývalých zaměstnanců letiště „Korea“, z bývalých i současných civilních pilotů, a také zájemců o létání ze žateckého regionu. Během uplynulého roku jsem se s těmito lidmi několikrát setkal, s několika z nich jsem také provedl rozhovory a také jsem pozoroval, jak a proč se tato skupina schází. Další část terénu pro můj výzkum byla ve virtuální realitě internetu. V online archivech jsem procházel archivované výtisky regionálního tisku Žatecký týdeník, abych se dozvěděl více o vývoji veřejného mínění a povědomí o letišti „Korea“

v době jeho proměny. Tyto dvě sféry tak utvářely to, co se v kvalitativním výzkumu nazývá výzkumný terén.

1.2. Představení tématu

Jak jsem již naznačil, téma této práce lze definovat jako sledování proměn každodennosti lidí, kteří v rámci svého každodenního života přicházeli do kontaktu s letištěm „Korea“. Při vybírání a vymezení tohoto tématu jsem byl inspirován především etnografií Hany Červinkové, *Playing soldiers in Bohemia* [2008], ve které se zaměřuje na proměny běžného života leteckých mechaniků po nahrazení ruské vojenské techniky technikou severoatlantské aliance.

Jinak řečeno, budu chtít zkoumat, jak se proměnil každodenní život lidí z letiště poté, co bylo letiště zrušeno, zdemolováno a přestavěno v průmyslovou zónu. Je důležité zmínit, že tato práce nebude pouze historiografického charakteru, nýbrž bude také sledovat proměny v jednotlivých interpretacích a proměny připisovaných významů, které tito lidé přikládali novým každodenním životům. Téma této práce je tedy především sledování proměn ve vnímání vlastní každodennosti v závislosti na důležitých historických změnách, které tyto jedince v průběhu života potkaly. Výzkumnou otázku lze proto formulovat takto: „Jak se proměnila zakoušená každodennost bývalých zaměstnanců vojenského letectva v souvislosti s proměnami vojenského letiště „Korea“ v Žatci.“

1.3. Předběžný plán práce

Nyní, když jsem svůj výzkum zasadil do vymezené oblasti, se můžeme podívat na plán, podle kterého se bude tato práce dále rozvíjet.

1. Nejprve stanovím cíle, kterých se tato práce bude snažit dosáhnout. Tyto cíle lze považovat za výzkumné otázky, na které se pokusím vlastním výzkumem odpovědět.
2. Dále vypracuji metodologii, skrze kterou budu schopen k tomuto tématu přistupovat a vědecky jej zkoumat. Představím původní autory těchto metod a odůvodním jejich použití pro tuto práci. S jasně stanovenou metodou zkoumání provedu, dle předem stanovené metody, vlastní sběr dat.
3. Po provedeném sběru dat se pokusím popsat jeho průběh a také výzkumnou situaci, kterou jsem v rámci tohoto výzkumu zaujal já, ale i moji informátoři.

4. Poté se pokusím vykreslit životy jednotlivých informátorů. Tyto životní příběhy budou sloužit pro představení jednotlivých biograficky determinovaných situací, ve kterých se každý z informátorů během svého života, a také v průběhu výzkumu, nacházel.
5. Následně provedu předběžnou deskripci dat. Tuto část práce považuji za vhodnou, jelikož budu schopný lépe identifikovat objevující se fenomény, které bude nutné teoreticky ukotvit. Zároveň nám předběžná deskripce dat umožní i první náhled do provedeného výzkumu.
6. Na základě poznatků z předběžné deskripce dat stanovím a vymezím základní teoretické koncepty, s nimiž v této práci budu dále pracovat. Současně odůvodním přínos takového vymezení daných konceptů pro můj výzkum.
7. Poté, co budou všechny potřebné koncepty vymezeny, se pokusím o celkovou analýzu získaných dat a jejich interpretaci.
8. Na závěr shrnu veškerá zjištění mého výzkumu a představím nové možnosti, které by mohly na moji práci navázat.

2. Cíle práce

Vymezení výzkumné otázky je však stále velmi obecné, a proto bude lepší konkrétněji upřesnit předmět mého zkoumání prostřednictvím vytyčených cílů. V rámci této práce a výzkumu se tedy budu snažit o dosažení následujících cílů:

- Zjistit, jak vypadal a jak se vyvíjel každodenní život lidí, kteří na tomto letišti pracovali.
- Budu zjišťovat, jak zaměstnanci letiště vnímali své životy a jakým způsobem interpretují události, prostor či objekty, které jim rámovaly život.
- Konkrétně budu sledovat změny v každodennosti, související s proměnou letiště po pádu komunistického režimu a v rámci postsocialistické transformace.
- Budu se zajímat o způsoby, jakými se tito lidé vyrovnávali se změnami, jež se týkaly letiště a jejich budoucnosti v novém každodenním životě.
- V neposlední řadě se zaměřím na současný pohled lidí na tento prostor a dobu s ním spojenou, jak na tuto dobu vzpomínají, jakou k ní zaujímají pozici, které postoje a pocity v nich tyto vzpomínky zanechaly.

3. Metody zkoumání

Na úvod této části bude nezbytné nejdříve vymežit vlastní pozici, která rámovala povahu mého výzkumu. Pro takové vymezení proto představím svůj vstup a pozici v terénu, ve kterém jsem výzkum prováděl. Následně vymežím metodu zkoumání, kterou ke své práci využiji a s níž budu schopen získat potřebná data k dokončení výzkumu. Poté předvedu průběh získávání etnografických dat a podrobněji vysvětlím, za jaké situace byla data získávána, jakou pozici jsem při tomto sběru dat zaujal já a moji informátoři. Blíže představím všech šest informátorů, se kterými byl proveden rozhovor. Budu se snažit o přiblížení jejich jedinečných biografických pozic, ve kterých se nacházejí.

V kontextu těchto osobních příběhů předběžně představím celý průběh a zaměření provedených rozhovorů. V návaznosti na to pak provedu předběžnou deskripci sdělených příběhů, skrze kterou odhalím základní společné i jedinečné rysy v interpretacích o každodenním životě a spojitosti mého tématu s ostatními koncepty sociálního života. Na základě těchto spojitostí poté vymežím potřebná rozšíření výzkumu. Na závěr představím i ostatní způsoby, kterými byla získávána data pro můj výzkum a odůvodním jejich využití pro tuto práci.

3.1. Vstup a pohyb ve výzkumném terénu

Svůj první kontakt s terénem jsem navázal skrze emailovou komunikaci se spolkem Letci-Žatec. Rámcově jsem ve zprávě popsal téma své práce a zaměření výzkumu. Tento spolek byl pro mě hlavním zdrojem informací a dat pro můj výzkum, jelikož samotný spolek byl veden a udržován bývalými zaměstnanci vojenského letiště.

Ke zkoumání proměn každodenního života situovaného okolo letiště jsem vybral výzkumný vzorek z bývalých armádních zaměstnanců, kteří zde skutečně sloužili. Věřím, že pro dostatečné zachycení obrazu tehdejšího každodenního života okolo letiště „Korea“ byli ideální právě ti lidé, kteří na letišti podstatnou část svých životů strávili a každodennost na letišti bezprostředně zažívali. Po krátké době jsem byl pozván na jedno z pravidelných setkání, které tento spolek pořádá každý poslední čtvrtek v měsíci. Setkání se pravidelně pořádá v žatecké restauraci Tulipán, kde má tento spolek i vyhrazenou rezervaci. Prostředí a atmosféra byla velmi přátelská. S ohledem na formální záležitosti probíhající schůze spolku jsem pozoroval velmi neformální charakter celého setkání. Schůze či porada této organizace se tak nesla v duchu přátelského posezení s bývalými kolegy, přáteli a zájemci o létání.

Před první návštěvou se moje znalost terénu vztahovala pouze na jednoho člena spolku, kterého pokládám za svého prvního „gatekeepera“. Tento bývalý pilot, od kterého jsem dostal pozvání, byl také jedním z hlavních představitelů spolku letců. Když jsem dorazil na setkání, probíhala právě organizační schůze tohoto sdružení. Jelikož jsem ještě nebyl oficiálně představen, čekal jsem u výčepu, než porada skončí. V průběhu této porady mě „gatekeeper“ zahlédl, přišel za mnou a sdělil mi, že o mojí záležitosti informoval ostatní z vedení. Posléze za mnou přišel i sám vedoucí představitel celého spolku. Vysvětlil jsem mu své záměry ohledně mojí práce a vzápětí jsem byl představen i ostatním přítomným členům. Vedoucí tohoto spolku byl, jak jsem se později dozvěděl, také velitelem celého letiště v době jeho provozu. Charismatem a vůdčími schopnostmi tento člověk disponoval i v průběhu porady a mého představování ostatním. Na okamžik jsem o své situaci uvažoval, jako o neformálním nástupu vojenského pluku, kdy velící důstojník informuje a dává rozkazy svým podřízeným. Ostatní členy spolku informoval, že jsem student, který se zajímá o letiště „Korea“ a o proměny každodenních životů lidí, kteří zde sloužili. Sám dopady těchto změn na životy všech ostatních interpretoval slovy „jako prase“. Proto pobídl přítomné členy, jestli by byli ochotni se mnou provést rozhovory

Z počátku jsem měl obavy, že nikdo z přítomných k takovému rozhovoru nesvolí. Tento „gatekeeper“ se mnou obcházel přítomné a informoval mě o bývalých zaměstnancích letiště, o jejich profesi a působení na letišti. Taková pomoc byla velmi vítána, jelikož mnoho členů spolku na letišti nesloužilo. Tímto způsobem jsem byl přímo představen bývalým zaměstnancům letiště, stručně seznámen s jejich osudy na letišti i po jeho likvidaci a získal tak dostatečné množství kandidátů pro realizaci rozhovorů. Vzápětí ke mně začali chodit i někteří další lidé a sami nabízeli poskytnutí rozhovoru či jinou spolupráci ohledně mého výzkumu. Nelze říci, jestli tak učinili z vlastních pohnutek, či cítili jakousi povinnost splnit „rozkaz“, nicméně byl jejich přístup velmi přátelský.

Při první návštěvě sdružení Letci-Žatec. jsem všem vybraným respondentům interpretoval téma své práce jako zkoumání proměn každodenního života v závislosti na zrušení a zániku letiště „Korea“. Skutečnost, že se tito lidé scházejí k udržování povědomosti o letišti a ke kolektivnímu vzpomínání na dobu, kdy na letišti sloužili, také rámovala povahu rozhovorů, které jsem posléze s těmito lidmi prováděl. Je však také nutné brát v potaz, že můj samotný výběr informátorů ve svém charakteru odděloval ty, kteří na letišti přímo sloužili od lidí, kteří zde nepracovali. Taková situace už částečně

vymezila situovanost našich rozhovorů a základní mantinely, mezi kterými se nadcházející rozhovory pohybovaly. Na základě této výzkumné situace identifikuji v jednotlivých interpretacích respondentů důraz kladený na jejich každodenní pracovní život během provozu letiště. Dalším důvodem takto orientovaných rozhovorů byl fakt, že každý z dotazovaných respondentů po odchodu z letiště „Korea“ neodcházel do penze, ale zakoušel ustavování nové pracovní každodennosti. Těmito předpoklady byl v rozhovorech vymezen ústřední bod každodenního života, který informátoři zakoušeli skrze svoji pracovní činnost. Výrazná orientace na pracovní každodennost však byla také dána i charakterem jednotlivých informátorů, a proto bude vhodné jejich biografické pozice blíže představit.

3.2. Metody zkoumání a sběru dat

„Chceme-li se dozvědět o životě ve vsi Belinci v daném období, nemáme jiné možnosti, než provést biografický výzkum.“ [Svoboda, 2007, s. 8]

Tímto argumentem je v článku *Biografická metoda v antropologii* obhajována biografická metoda zkoumání před sociologickou kritikou o její nedostatečnosti v rámci sociologického výzkumu. Pro téma méjí bakalářské práce můžeme zmíněný život ve vsi Belinci v daném období nahradit životem v oblasti okolo letiště „Korea“. Povahu mého výzkumu lze totiž přesně takto interpretovat. Na základě této skutečnosti se k provedení tohoto výzkumu uchyluji k biografické metodě zkoumání.

3.2.1. Biografická metoda zkoumání

V rámci této biografické metody se vyskytují dva rozdílné způsoby, jakými přistupujeme k zaznamenávání života.

1. První způsob označuje termín „Life History“, který si zakládá na provedených rozhovorech a konverzaci.
2. Druhý způsob přistupování k datům je označen jako „Oral history“, který chápeme ve smyslu interpretovaných osobních vzpomínek na události, jejich příčiny a důsledky. [Svoboda, 2007, s. 3-4]

Jedná se tedy o vymezování konceptu a interpretování obsahu vyprávěného života. Biografie se skládají z dílčích narativ. Narativem chápeme obraz událostí života, které informátor předkládá. Smyslem biografické metody je poté odhalování konkrétních interpretací jednotlivých událostí a skutečností, které se váží na konkrétního jedince či skupinu. [Svoboda, 2007]

Hlavním nástrojem biografické metody je tzv. narativní interview. Takové interview má většinou podobu polo-strukturovaných rozhovorů výzkumníka s informátorem. Rozhovory většinou nabývají forem plynulého vyprávění dotazovaného informátora a zodpovídání otázek, které rozvíjejí kontext vyprávěného příběhu a vedlejších témat. Z narativních interview lze utvářet:

- Případové historie (case history), které představují vyprávění získaná od více informátorů, soustředěná na určité lokality v určitém období
- Osobní historie (personal history), které se soustředí na mnohokrát opakované rozhovory s informátory za účelem komplexnějšího zachycení jejich životního příběhu. Pro zkoumání života na letišti „Korea“ v určitém historickém období se proto uchyluji ke způsobu případové historie. [Svoboda, 2007]

Narativní výpovědi chápe Konopásek jako výpovědi, které jsou tematicky organizovány okolo jedinečných historií nějakého individuálního života. Takové vyprávění životní historie bývá však strukturováno okolo „epifanií“, neboli okolo momentů, které paměť jednotlivce zaznamenává jako důležité a zasazuje je do chronologie životního příběhu. Proto se při následující analýze narativních vyprávění pokusím zaměřit na tyto epifanie, čímž získám základní chronologickou strukturu životních příběhů. [Konopásek 1994, s.13 cit. podle Svoboda, 2007, s. 5]

Při biografické metodě zkoumání není nutné stát se nativním členem zkoumané společnosti. Navzdory tomu je však vyžadována určitá míra participace, jelikož antropolog musí být obeznámen s prostředím, ve kterém se informátoři nacházejí a s vlivy, které na ně působí či působily. Podle těchto okolností jsou totiž formovány sdělované narativy. Ačkoliv se výzkumník částečně participuje v terénu, udržuje si i nadále svoji pozici badatele. Ve výsledné studii se pak věnuje datům a interpretacím, které získal skrze svoji biografickou metodu. Žádný jedinec však není autonomní izolované individuum a v jeho výpovědích se nutně nějakým způsobem odráží společnost jako celek. Poznání této společnosti a sociokulturního kontextu, v němž se informátor nachází, je klíčové pro naše interpretace zkoumaného života. [Svoboda, 2007]

3.2.2. Průběh sběru dat

Přibližně 90% dat, ze kterých ve své práci vycházím, bylo získáno provedením rozhovorů se šesti informátory. Tyto rozhovory nebyly pevně strukturovány. Hlavní

osou, podle které jsem tyto rozhovory situoval, byla osa časová. Snažil jsem se o zachování chronologického vyprávění životních příběhů, abych se dobral zjištění, jak vypadá základní struktura sdělovaných narativů.

Dalších 5% dat představuje pozorování schůze spolku Letci-Žatec. Významnost tohoto pozorování pro můj výzkum je především v možnosti živě se zúčastnit jedné z hlavních částí nové každodennosti těchto lidí. Na základě tohoto pozorování jsem nejen schopen lépe vysvětlit pozici, kterou zaujímám já i moji informátoři v prováděném výzkumu, ale také částečně vyobrazit důležitou etapu jejich každodenního života a jejich interpretace v novém každodenním světě.

Zbývajících 5% datového korpusu připadá na analýzu Žateckého týdeníku v roce 2007. Tento rok jsem vybral záměrně, jelikož představuje období utváření nové každodennosti na tomto prostoru. Ačkoliv byl prostor letiště již po demolici, vystavěná zóna Triangle byla stále nějaký čas v neaktivním a neproduktivním stavu. Žatecký týdeník v souvislosti s tímto prostorem stále odkazoval k jeho bývalé funkci, tudíž v povědomí lidí byl stále z části rozpoznáván jako prostor letiště. Diskurzivní analýzou tohoto tisku jsem se snažil zachytit proměny v interpretacích konkrétního prostoru v závislosti na proměnách jeho významu a každodennosti.

3.3. Popis a představení informátorů

Jelikož je každodenní život velmi obsáhlé a intersubjektivní téma odehrávající se na mnoha úrovních, a především v unikátních biografických situacích zakoušené reality, je proto nutné představit životní příběhy všech dotazovaných informátorů.

Nejdříve jsem pozval první tři informátory na provedení rozhovoru opět do stejné restaurace, kde se scházejí jako spolek. Očekával jsem, že známé prostředí bude pro informátory pohodlné a pomůže tak uvolnit napětí v dané situaci. Tito první tři informátoři byli profesí bývalí piloti. K zachování jejich anonymity je představím jako pilot M, pilot R a pilot T.

3.3.1. Pilot M

Pilot M pochází z Chýně, malé vesnice u Prahy poblíž Letiště Václava Havla v Ruzyni, kde pozoroval letadla už od svého mládí. V patnácti letech nastoupil na vojenské gymnázium, které na poměry tehdejší doby vnímá jako prestižní školu. Po ukončení gymnázia odjel na vojenské vysokoškolské studium do Košic, kde se vyškolicil vojenským pilotem. Poté od roku 1980 až do roku 1993 sloužil na letišti v Žatci jako pilot.

Za hlavní smysl svého běžného života v období provozu letiště „Korea“ považoval především nepřetržitý výcvik a službu vlasti při obraně vzdušného prostoru. V roce 1993, po zrušení letiště v Žatci, zůstal u letectva a byl převelen na letiště do Českých Budějovic, odkud byl po dalším roce přeložen na sedm let do Čáslavi. Toto přechodné období, kdy byl přeložen ze Žatce, ačkoliv zůstal u stejné pracovní činnosti, tak interpretuje jako „dost hektické“.

Rozpad své každodennosti nejsilněji pocítil ve vytržení ze zažitého prostoru okolo letiště. Ačkoliv byl převelen na letiště jiné, tak si současně budoval domov poblíž prostoru letiště „Korea“ a po ukončení svého působení v armádě se vrátil zpět do žateckého regionu. Zde se v současné době věnuje svým zálibám, činnostem orientovaných na vlastní dům a chov dobytka. Příležitostně se ujme jednoduché práci či brigády, ale již neusiluje o další působení v armádě nebo letectví. Angažuje se ve veřejném, společenském životě, především v zájmovém sdružení Letci-Žatec, které pomáhal obnovit.

3.3.2. Pilot R

Pilot R pochází z Kladna. Vystudoval gymnázium ve Slaném a své vysokoškolské studium volil mezi ČVUT a vojenským letectvím v Košicích. Nakonec se rozhodl pro studium v Košicích a vyškolicil se vojenským pilotem. Od mládí se zajímal o létání a letadlové modely, tudíž měl k letectví pozitivní vztah a k létání svým způsobem inklinoval. Svůj každodenní život již od dob studií interpretuje jako intenzivní studium a letecký výcvik. Z časového hlediska vnímal studium i práci na letišti jako nejvýraznější část svého života, zároveň studiu přikládal důležitý význam ve spojitosti s nadcházejícím působením na letišti.

Poté, co nastoupil na letiště v Žatci, interpretoval svůj každodenní běžný život skrze vyžadovaný výcvik, přípravu na létání nebo létání samotné. Práce na letišti

zahrnovala i přes tři sta hodin měsíčně, čímž je z jeho pohledu tato práce občasně ekvivalencí k samotnému životu. Svoji profesi vnímal především jako poslání, čímž odůvodňoval i množství vynaloženého času. Svůj osobní život za dob služby na letišti podřídil této práci, a dokonce jej i často dokázal sloučit.

Po zrušení letiště chtěl pokračovat ve své službě, což znamenalo přeložení na jiné letiště. Zde, stejně jako pilot M, identifikuje rozpad každodennosti v závislosti na zániku svého každodenního prostoru. Při vytržení ze zažitého prostoru se objevuje nesoulad nového pracovního života s osobním rodinným životem a další obtíže spojené s dislokací na jiné letiště. Každodennost po odsouzení v armádě obnášela především hledání nového životního poslání, které však v ustáleném žateckém regionu nebylo možné nalézt. Pilot R se tak nachází v situaci, v níž svoji každodenní činnost podřizuje své rodině a stabilnímu životu, zasazenému v lokalitě poblíž letiště „Korea“. Odklání se od pracovní části svého každodenního života, jelikož se tento region již neslučuje s nabídkou nového pracovního poslání, které by mohl, a především také chtěl nadále plnit.

Svůj každodenní život nyní vnímá pouze ve starání se o rodinu a své vlastní záliby, případně o veřejný život ve společnosti svých přátel a bývalých kolegů. Sdružení letců se stává jedním z nejvýznamnějších prvků nově zažívané každodennosti, a to především kvůli možnosti sdílet své vzpomínky na každodenní pracovní život během služby na letišti, který nikdo jiný, mimo tuto skupinu, nepoznal.

3.3.3. Pilot T

Pilot T pochází z Ostrova nad Ohří. Vystudoval průmyslovou školu, odkud přešel na vysokou školu vojenského letectví do Košic. Studoval v ročníku s piloty M a R.

Po ukončení studia a výcviku byl přeložen na letiště do Českých Budějovic, kde procházel stejným výcvikem na profesionálního vojenského pilota jako jeho kolegové ze Žatce. Na letiště „Korea“ přišel již jako vyškolený pilot-instruktor, který zde přeškoloval piloty ve výcviku. Jeho úkolem bylo, mimo jiné, kontrolovat a zkoušet piloty podle předepsaných osnov a zajistit tak jejich připravenost a bojeschopnost.

Po zrušení letiště v roce 1993 byl převelen zpět do Českých Budějovic. V této době nestability však procházel jeho osobní nepracovní život obtížným obdobím, a tudíž poznal rozpad své každodennosti, jak ve svém pracovním životě, tak v životě osobním. Kvůli tomuto období nejistoty se rozhodl pro diametrální změnu a odešel z armády. Proces zažívání se do nového každodenního života probíhal skrze střídání

nových profesí, ale nakonec byl ustálen vstupem do služby Hasičského záchranného sboru České republiky. S touto profesí byl schopen znovu ustálit svoji každodennost na dalších patnáct let. Služba u hasičů byla pro něj skoro stejně důležité poslání jako služba pilota na letišti. Zároveň byl schopen věnovat čas i svému osobnímu životu, například své rodině či svým zálibám: výrobě letadlových modelů a výrobě loveckých nožů.

Od odchodu do penze se jeho každodenní rutina spočívá ve starání se o sebe a svého vnuka nebo scházení se ve městě s přáteli. Současně se rád zajímá o letectví, preferuje sdílení fotek s bývalými zaměstnanci letiště, pročítání článků a encyklopedií zaměřených na letectví nebo sledování filmů a videí na internetu, čímž si s ostatními přáteli v Žatci může připomínat dobu každodenního života na letišti.

3.3.4. Radiotechnik D

Čtvrtý a pátý rozhovor jsem se rozhodl uskutečnit současně. Opět jsem u respondentů narazil na přetrvávající vojenský přístup, konkrétně v dodržování časového řádu. Oba respondenti přišli přesně v určený čas a samozřejmě i vnímali svoji dochvilnost jako samozřejmou. Rozhovor jsem prováděl současně, jelikož jsem se domníval, že společné vzpomínání pomůže získat bohatší data.

„...můžeme být jisti pouze přesností naší paměti, když je podpořena vzpomínkami jiných.“ [Halbwachs,1992, s.45–56 cit. podle Misztal,2003, s. 53]

Na základě tohoto argumentu jsem předpokládal, že pokud budou lidé vzpomínat spolu, budou také jejich vzpomínky nejen přesnější, ale zároveň budou podloženy vzpomínkami druhých.

Tento informátor pochází ze Slovenska, kde vystudoval základní školu. Následně odešel studovat na jeden rok do Prešova a poté v roce 1967 studoval další tři roky na odborné škole letecké v Košicích, jež byla zrovna založena. Zde splnil středoškolské studium a zároveň i základní vojenskou přípravu, odkud si mohl vybrat své další pole působení. Nakonec si zvolil letiště v Žatci. K armádě měl již od mládí pozitivní vztah a v tehdejší době uvolněných poměrů sám vyžadoval pro sebe disciplínu a řád. Z tohoto důvodu také vstoupil do armády. Dále však upřednostňoval svoji fyzickou zdatnost a věnoval se kulturistice, což bylo pro armádu výborným předpokladem a ve své zálibě mohl i zde pokračovat. Při studiu na vojenské škole nabyt přírozené autority, a proto byl také zvolen zástupcem velitele čety.

Svůj každodenní život na vojenské škole interpretuje jako neustálé podřizování svých činností předepsanému řádu armády. Každá vyžadovaná činnost měla předepsaný

postup, který musel plnit. V takovém režimu žil celý den, sedm dní v týdnu. Každodenní život na vojenské škole byl v převážné většině vymezen pravidly totální organizace armády.

Po nástupu na útvar žateckého letiště vnímá již svoji každodennost trochu odlišně. Odlišuje svůj pracovní a osobní život mimo letiště. Vnímá možnost věnování se svým zálibám mimo pracovní dobu na letišti. V tomto případě to bylo cvičení v Sokolu a různé zájmové činnosti ve městě. Zároveň však identifikuje důležitost svého pracovního poslání a své činnosti na letišti. O této činnosti a o jejím vývoji se během tohoto období vyjadřuje nejvíce. Jeho starostí během služby na letišti bylo radiolokační vybavení letadel. Ačkoliv nebyl pilotem, tak v samotném provozu letiště přicházel s letadly do styku neustále. Jeho úkolem bylo zajistit fungování této telemetrie během bezpečnostní přípravy na létání. Svoji práci nepovažoval za obyčejné zaměstnání, nýbrž spíše za poslání. Nepřipadalo v úvahu po skončení pracovní doby odejít, aniž by byla práce hotová, tudíž dokud nebyla letadla připravená a bojeschopná, tak neodešel domů.

Za největší zlom, který předcházel zrušení letiště, považuje „sametovou revoluci“ a dělení republiky po roce 1989. Tyto události spustily řetězec politických rozhodnutí, jež vedly až ke zrušení letiště a později i jeho demolici. Popisované události se projeví i v rozpadu každodennosti v rámci armádní organizace. Docházelo ke změnám, se kterými se již nebyl schopný identifikovat, a proto z armády odešel. Rozkol své každodennosti po zrušení letiště tedy pozoroval nejvíce na rozpadu řádu, který do té doby dodržoval a který byl stabilním bodem v jeho běžném životě. S nástupem do civilního zaměstnání se však potýkal s dalšími obtížemi, konkrétně s nastoleným pochybným systémem a nedostatečným řádem, který zde panoval během postsocialistické transformace.

Původní představy a cíle o využití letiště „Korea“ k civilním účelům byly zavrženy, a tak musel hledat novou cestu a nové cíle, za kterými mohl směřovat. Kvůli zapuštěným kořenům v okolí letiště nebylo příliš možné hledat nové uplatnění mimo tento region. Hledání nového každodenního života tak bylo do značné míry podřízeno ustálenému osobnímu životu, který si zde za dobu služby v Žatci vytvořil. V tomto období docházelo k narušení souladu pracovního a mimopracovního běžného života. Tyto dvě části každodenní rutiny byly v rozporu a radiotechnik D se musel jistým způsobem přiklonit k jedné z nich. Nejdříve podřídil svůj pracovní život svému životu v Žatci, kde měl rodinu, přátele, své zájmy a cítil se zde doma. Prostor Žatce již v této době vnímal jako místo, kde zapustil kořeny. Jeho pracovní i osobní každodenní život

během těchto velkých změn procházel obdobím neslučitelnosti. Své návyky z práce na letišti se neslučovaly s civilním systémem a řádem. Navzdory zmíněné neslučitelnosti dokázal usilovným snažením a pracovitostí znovu najít rovnováhu běžného života a ustálil svůj život v nové každodennosti, ve které jsou pracovní i nepracovní část opět v souladu. Po několika letech v civilu totiž využil své odbornosti v letectví a své motivace pracovat v zažitém systému a řádu, a tak začal pracovat ve vojenském leteckém ústavu, kde je nyní schopen pracovat z domova. Se svojí rodinou nyní žije v Žatci a na průmyslovou zónu Triangle stále vzpomíná, jako na letiště „Korea“ v době provozu.

3.3.5. Zbrojář L

Zbrojář L pochází stejně jako radiotechnik D ze Slovenska. Brzy po narození se však přestěhoval s rodinou do severních Čech, kde začal chodit do školy. Svůj vztah k letadlům identifikuje již od návštěv aeroklubu se svým strýcem a konkrétně letiště Žatec navštívil při přehlídce již jako žák základní školy. Už od raného věku byl veden k letectví a sám k němu měl sklony. Studium na vojenské odborné škole považoval už za samotné vyvrcholení jeho dlouholetého zájmu o letectví. Z důvodu již zapuštěných kořenů v této oblasti, si dobrovolně zvolil službu na letišti v Žatci.

Svůj pracovní život již od začátků postavil v souladu se svým osobním životem. Všechny části každodenního života tak splynuly v jednotný celek, který tento člověk v průběhu služby zažíval. Již od dob studia vnímá život v armádě jako perfektní i pro veřejný život, pro zájmové činnosti a kulturní vyžití. Samotná vojenská škola tento život umožňovala, což jen prospělo následnému souladu těchto dvou částí každodenního života. Od možností tělovýchovy, přes zájezdy až po kulturní akce. Veškeré tyto aktivity byly součástí vojenského života na škole a později i součástí pracovního života na letišti.

Při své práci na letišti „Korea“ vykonával pan L pracovní činnosti zbrojíře. Jeho posláním bylo zajistit funkčnost a zároveň bezpečnost zbrojních systémů všech letadel. K této práci bylo vyžadováno velké množství zkušeností a odborné certifikace. Během práce na letišti si dokončil vysokoškolské studium, díky kterému se mohl v tomto odvětví dále posouvat. Pracovní život na letišti tak z každodenního hlediska vnímá skrze precizní práci v laboratořích či přímo v provozu u letadel, ale zároveň jako neustálé studium a zdokonalování svých schopností za účelem maximálně odvedené práce.

Změny ve své každodennosti vnímal převážně ve změnách potřebného každodenního vědění. Mnoho let studia ruských stíhacích letadel přišlo vniveč, jakmile byla veškerá ruská technika rušena a nahrazována technikou NATO. V období mezi r. 1989 a zrušením letiště se začala rozpadat i každodennost na letišti. Do té doby zavedený řád se začal měnit a řád nový nebyl tak přísně dodržován. Na letišti docházelo k neodbornému přístupu a vytrácení smyslu každodenní řízené činnosti.

Po odchodu z letiště si zbrojář L našel novou pracovní činnost u společnosti AERO Vodochody. Nedokázal se sžít s představou, že by svůj pracovní život omezil na nekvalifikovanou a stereotypní práci. Po svém odchodu z letiště se snažil novou každodennost orientovat na nový kariérní růst a novou pracovní činnost. Navzdory faktu, že v okolí letiště měl dům, rodinu, přátele a své zájmy, podřídil svůj každodenní život novým pracovním příležitostem. Svoji nově zažívanou každodennost vnímá především skrze nabývání nového vědění, nových zkušeností, a především nové certifikace, aby mohl opět provádět nově zvolenou pracovní činnost. V tomto období však brzy identifikoval nesoulad pracovní a osobní sféry každodenního života, a proto se vrátil zpět do prostoru zažitého každodenního světa.

Vrátil se zpět do Žatce, kde začal pracovat pro Japonskou firmu. Zde interpretuje přítomné nové vzorce chování a jednání, které si však dokázal přizpůsobit svým zažitým vzorcům a zažitému systému z vojenského letectví. Svůj nový každodenní pracovní život tak dokázal zcela uzpůsobit, čímž opět vytvořil soulad s životem osobním. Současnou dobu v oblasti Žatce interpretuje spíše negativně. Prudké zlomy podle něj způsobily velké společenské změny, které se v Žateckém regionu projevují převážně velkým počtem cizinců, nízkou zaměstnaností a odklonu od historie a kultury města. Celkový rozpad každodennosti letiště tak podle něj způsobil i rozpad zažité každodennosti celého žateckého regionu, nikoliv jen vojáků z letiště.

3.3.6. Velitel V

Poslední výzkumný rozhovor byl proveden s bývalým velitelem pluku a celého letiště, který dnes také předsedá žateckému spolku letců. Rozhovor s tímto pilotem byl zcela jedinečný z toho důvodu, že byl obohacený o perspektivu vyšší pozice v hierarchické struktuře armády. Největší rozdíly v interpretované každodennosti tímto respondentem jsem vnímal především skrze zmíněné úrovně obecnosti. Interpretace každodennosti se výrazně lišily právě kvůli pozici v hierarchické struktuře vojenského útvaru.

Zakoušená každodennost, jak ji tento velitel interpretoval, se mnohem častěji pohybovala ve vyšších kruzích armádní hierarchie a nabývala jiných významových interpretací než u jeho podřízených. Z důvodu pozice výše postaveného velitele na letišti se na jeho činnost vztahoval také řád a povinnosti vyšší úrovně, které musel dodržovat. Vyšší pozice v hierarchii vojenského společenství se také odrážela na přístupu a interpretacích každodenního světa během jednotlivých životních období, během zlomových událostí a následných změn po zrušení letiště.

Na každodenní život letiště tento člověk nenahlížel pouze skrze vlastní prováděnou činnost, ale také skrze souvislé činnosti všech ostatních lidí na daném letišti, za které zodpovídal. Každodennost v prostoru letiště byl z této vyšší pozice schopen vnímat v mnohem širších souvislostech, a především ji vnímal v uceleném souboru činností, interakcí, vztahů na letišti a v organizaci armády. Stejným způsobem se jeví i mírně odlišné vnímání zakoušené každodennosti v rámci spolku Letci-Žatec. Z vůdčí pozice v tomto spolku interpretuje novou každodennost především ve veřejném angažování a šíření do povědomí místního i širšího světa, zatímco na úrovni ostatních členů jsem primárně identifikoval hlavní význam v činnosti kolektivu pro udržování vlastních vzpomínek a sociálních vztahů.

Velitel V pochází z Kladenska, vyučil se jako mechanik u československých aerolinií a poté vystudoval vojenskou akademii Antonína Zápotockého, obor pilot-inženýr. Po ukončení studia byl přeložen na letiště „Korea“. Poprvé se do kontaktu s letištem dostal během studií, kdy jej navštívil během cvičení ŠTÍT 72. I přes dosavadní negativní zkušenosti s armádou, které získal při okupaci vojskem Varšavské smlouvy, zvítězila jeho touha a motivace stát se pilotem.

Již od začátku služby na letišti se pohyboval na vyšších pozicích než ostatní piloti, se kterými sloužil. Od velitele roje, letky až po velitele celého pluku vždy plnil svoji funkci jako velící důstojník. Takové postavení si spojuje s mnohem větší zodpovědností v pracovním každodenním životě a s jeho budoucím vývojem. Od roku 1989 se stal náčelníkem stíhacího letectva, kdy zodpovídal nejen za bojovou přípravu, ale také zodpovídal za přezbrojování letectva k transformaci na standardy NATO. V tomto období stál i za návrhem redukci letišť a vojenské techniky, které postihlo také Žatecké letiště. Zároveň však byl tento návrh politickou reprezentací převrácen tak, že bylo české letectví ochuzeno o všechny ušetřené zdroje. Kvůli této zkušenosti odešel z armády do civilního letectví.

Pro žatecké letiště navrhoval několik způsobů nového využití, avšak opět s ohledem na politické poměry v zemi nebyly tyto návrhy realizovány. Osud letiště a každodenních životů, které kolem něj vznikly, tak byl zpečetěn novou politickou situací a povahou politické reprezentace tehdejších funkcionářů, kterou interpretuje velmi negativně i jako důvod jeho odchodu ze služby vlasti.

V době odchodu z armády interpretuje svoji situaci jako nutnost postavit se svému dalšímu životu. Zde identifikuje, stejně jako předešlí informátoři, za hlavní motivy rodinu a ostatní prvky osobního života, kolem kterých svoji novou každodennost situuje. Této části života musel přizpůsobit svoji novou pracovní každodennost. Stal se civilním pilotem, a ačkoliv byl vyškoleným vojenským pilotem, musel se znovu přeškolit na civilní letadla. Staré každodenní zkušenosti a nabyté vědění nebylo pro působení v civilním letectví přizpůsobené. Svoji proměnu každodennosti tedy pocítil i v tomto aspektu života.

V současné době svůj každodenní život zažívá z pracovní části jako pilot a současně jako inspektor bezpečnosti civilního letectví. Mimo rekreaci a zájmové aktivity se zároveň plně věnuje veřejnému angažování zájmového sdružení Letci-Žatec, které pomáhal znovu obnovit. Usiluje především o předávání a udržování vzpomínek na letiště „Korea“ i na jiné letecké legendy mladším generacím v Žateckém regionu i mimo něj. Snaží se o zachování kultury tehdejšího letiště. Materiální kulturu, která zde zanikla, tak nadále udržuje při životě v každodenních činnostech a v paměti tohoto sdružení, které ze své pozice velmi zdatně vede. Předváděcí akce, muzejní výstavy leteckých artefaktů, návštěvy škol, realizace pomníků, pamětních exkurzí a schůze samotného spolku - to vše považuje za svoji novou formu každodennosti. Všechny tyto činnosti vnímá za součást svého nově utvořeného každodenního života.

3.4. Předběžná deskripce dat

Tito lidé mi popisovali svůj každodenní život, od dospívání až po odchod z letiště, jako soubor činností, motivací, zájmů a rozhodnutí situovaných okolo své služby v armádě a na letišti „Korea“. V provedených rozhovorech se vyskytují tři zásadní životní období.

3.4.1. První životní období

První identifikované období představovalo život před službou na letišti. Zde jsem sledoval vyjádření o osobních motivacích, cílech, životních cestách a přístupech před nástupem do Žatce.

„Můj strýc tenkrát v Mostě chodil do aeroklubu jo. On byl svobodnej, takže od malička jsem měl vztah nějak k těm letadlům. Spíš k tomu větrovýmu jo. No taktěž jsem se i seznámil jako žák s letištěm v Žatci, protože se tu začly pořádat ukázky pro školy, takže jsem věděl, no od malička jsem byl vedenej k letectví, takže potom to rozhodnutí, jít na vojenskou školu, už to bylo jen to vyvrcholení.“ [zbrojář L]

„Já jsem k armádě měl od počátku pozitivní vztah. Protože jednak, jedna z motivací proč jsem šel do armády, respektive na tu leteckou školu, tak nebylo to, že bych měl aeroklub nebo něco takového. Ne, ne. Líbilo se mi letectvo, za první. Ale za druhé, co se mi líbilo, byla disciplína.“ [radiotechnik D]

Už od tohoto raného období, byla v interpretacích informátorů přítomna obecná náklonnost a motivace vůči armádě anebo letectví. V této části životního příběhu byly zmíněny důvody, osobní cíle a rozhodnutí, které vedly moje informátory na letiště. Nevýraznějším bodem, ke kterému byla v tomto období vztahována vyjádření respondentů, bylo studium a život na vojenské škole. Vstup do armádní školy představoval pro všechny informátory prvotní začlenění do organizace armády a také nejdůležitější krok, který předcházela kariéře na letišti „Korea“.

„Člověk byl do všeho nucenej, dokonce byl nucenej chodit na kulturu, do divadla, že jo. Do tanečních, který mě i ovlivnily. Takže ten společenský život tam byl a člověk byl postavej do takový situace, že prostě to musel přijmout, ale musel něco odvést jo.“ [zbrojář L]

„Měli jsme to přesně, itinerář byl naprosto jasný. Měli jsme samozřejmě povinné studium, samostudium odpoledne, ale bruslení jsme neměli, plavání jsme neměli, ale mohli jsme cvičit, samozřejmě.“ [radiotechnik D]

Během dob studia na vojenské škole vnímali svoji každodennost jako téměř zcela podřízenou řádu totální instituce armády. Co osobně považují za důležité v tomto období života, je vliv totální organizace na individuální každodenní život jedince. Dle Goffmana [1961], každý člen takové organizace při svém vstupu a pobytu ztrácí své původní postoje a přístupy, které jsou posléze nahrazovány novými v procesu mortifikace osobnosti. Nově přijaté postoje a přístupy byly interpretovány jako nezbytné pro další fungování v armádě, ale hrály roli i při překonání rozpadu každodennosti po zániku letiště. Při setkání s těmito lidmi jsem sám v jejich vystupování tento přetrvávající vojenský přístup registroval.

3.4.2. Druhé životní období

Druhé období, které na základě rozhovorů můžeme vymezit, bylo období vlastní služby na letišti. Ačkoliv se v průběhu rozhovorů vyskytovalo široké spektrum aspektů běžného dne, hlavní každodenností a životním smyslem, kolem kterých jsme naše rozhovory orientovaly, byly primárně samotná každodenní práce a služební život v armádě a na letišti. Tato skutečnost byla dána především situací vzniklou již od návštěvy spolku letců a stávající pozice v terénu. Zároveň za jeden z hlavních důvodů bylo považováno i množství stráveného času v práci na letišti.

„Dělali jsme to, co nás bavilo jo, vlastně nekoukali jsme ani na ten čas tolik, protože člověk tady trávil fůru času [...] A je fakt, že to vycházely příšerný čísla, úplně běžně bylo měsíčně 240 hodin, ale byly měsíce, kdy bylo i přes 300 hodin práce [...] A takže to naskakovalo, vlastně ale říkám, dělali jsme to, co nás bavilo a vlastně jsme tím žili jo, takže já si nestěžuju, jenom konstatuju, že to tak bylo, ale že to hrozně rychle uteklo. Když se člověk otočí ted'ka po těch, já nevím, čtyřiceti letech, tak jako si říkám, sakra to byl fojfr.“ [pilot R]

Taková časová náročnost pracovní činnosti představovala v průměru více než třetinu běžného života. Zbytek svého času mimo práci, tyto lidé orientovali na své rodiny, přátele nebo na vlastní zájmy, rekreaci či fyzickou přípravu. V závislosti na tuto časovou náročnost velmi často docházelo k začleňování některých prvků osobního života do života pracovního a k obdobnému typu kolonizace v rámci armádní instituce.

„Kluk se mnou chodil i do hotovosti občas, protože manželka sloužila na věži tehdá, jako provoznice řízení letovýho provozu, tak kluk třeba s náma, my jsme ho neměli kam dát tehdá. Tak on byl teda půl služby u ženy na věži a půl služby u mě v hotovosti. Já jsem třeba odstartoval, tam se o něj starali vojáci základní služby tehdy jo. Ale on si to pamatuje samozřejmě a bylo to úžasný, jo.“ [pilot R]

Z tohoto důvodu se v tomto životním období během služby na letišti výpovědi zaměřují zásadně na povahu každodenního života v práci na letišti, jelikož pracovní život jako takový byl cíleně slučován s dalšími sférami běžného života.

Dalším důvodem pro takovou povahu sdělovaných narativů byla samotná povaha vykonávané pracovní činnosti na vojenském letišti, kterou nevnímali pouze jako práci, ale také jako své životní poslání, nabývající v kontextu tehdejšího světa, globálního významu.

„My jsme nemohli, když jsme skončili létání a byly neschopné mašiny, to nechat tak a druhý den opravovat, protože tam byla 24 hodinová služba, jako co se létá, takže byly tady počty, kolik těch letadel musí být provozuschopných, že kdyby došlo k jakémukoliv nutnému vyhlášení bojové pohotovosti, vzletů mašin, nějakému incidentu, tak počet mašin musel být připraven. A jestliže to kleslo, tak se muselo zůstat na letišti a opravit tu mašinu, a pak se mohlo jít domů.“ [radiotechnik D]

Cíle, motivace a činnosti, o kterých mi informátoři vyprávěli z doby před i během jejich působení na letišti, se proto vztahovaly především na jejich vlastní práci a fungování života na letišti, na jejich poslání, které zde plnili. Je však důležité zmínit, že se výpovědi o každodennosti na letišti převážně soustředily na srovnávání s životem na vojenské škole. Skrze taková vyjádření o nové každodennosti na letišti můžeme tedy pozorovat proměny interpretací každodenního života oproti období studií na vojenské škole.

„Když jsme odcházeli z letiště, nezůstávali jsme na letišti spávat, tak už jsme si dělali, co jsme chtěli, co jsme mohli. Prostě svobodně ve městě, různé zájmové činnosti co jsme měli, cvičení v Sokolu, nahoře v Sokolovně jo.“ [radiotechnik D]

Ačkoliv spadal každodenní svět letiště stále pod instituci armády, zaměstnanci zde zakoušeli oproti vojenské škole odlišný řád, podle kterého mohli také svobodněji situovat svoji činnost. Svoji každodenní rutinu na letišti již nepojímali absolutním způsobem, jako v období studia na vojenské škole či při plnění základní vojenské přípravy. První zásadní proměnu, které jim letiště přineslo, tak byla změna zakoušeného každodenního režimu, proměny řádu totální instituce do režimu a řádu zaměstnání na vojenském letišti.

„Prostě byl to život jiný, protože jsme už netrávili celých 24 hodin ve vojenském prostředí.“ [radiotechnik D]

Na základě této interpretace se můžeme soustředit i na ostatní prvky každodennosti, které si zde okolo letiště vybudovali. Na činnosti, které byly samotnými respondenty popisovány jako důležité a zároveň je považovali za stabilní a významnou část svého tehdejšího každodenního života. Pro tohle životní období jsou typická vyjádření vztahující se ke stabilitě a stálosti své každodenní činnosti a zažívaného prostoru letiště i jeho okolí.

3.4.3. Třetí životní období

Třetí životní období, na které se vztahují provedené rozhovory, je období prudkých zlomů. Se zánikem socialistického východu, komunistického režimu a Československa dochází také k zániku letiště a k posunu významů zažité každodennosti.

V tomto období byla nová každodennost pojímána jako volba nové cesty pryč z letiště „Korea“, jako způsoby adaptace na nový svět, jako hledání a zažívání nových forem, významů a rolí v novém všedním životě. Během tohoto období svých životů, informátoři ve svých příbězích mnohem častěji vztahují svoji nově zakoušenou každodennost k přetrvávajícím prvkům každodenního života, které existovaly mimo práci a letiště. Samotný rozpad každodenního světa byl interpretován ve vztahu ke globálním politickým událostem, k rozpadu východního bloku a Československa. Čím více byl každodenní svět letiště destabilizován, tím více respondenti opírali své výpovědi o zachovanou stabilitu ostatních částí svého každodenního života mimo letiště. V průběhu rozhovorů tak docházelo k jakémusi posunu významnosti každodenní práce blíže ke každodennosti běžného života mimo zaměstnání, konkrétněji na rodinný život, domov, zájmy, přátele a skupiny v zažitém prostředí.

S dalším časovým odstupem byla upadající významnost pracovních činností nahrazena novými významy jak pracovních, tak i osobních zájmů, nových motivací a nových cílů, jež respondenti uskutečňovali. Definitivní konec provozu letiště si tito lidé spojují s vydaným rozkazem, který vešel v platnost současně se zánikem Československé republiky. Rozdělení republiky pro letiště znamenalo rozdělování vojenské techniky, proto je v narativech tato událost považována jako jedna z hlavních příčin zrušení letiště. Navzdory ztrátě původního významu a každodennosti, bylo toto místo i nadále součástí jejich každodenních životů. Letiště bylo stále objektem, kolem kterého orientovali své motivace a své cíle, získané během postsocialistické transformace. Hlavním motivem těchto lidí bylo především zachovat stabilitu svého zakoušeného každodenního prostoru. S postsocialistickou transformací, kterou procházel nový každodenní svět, tak procházelo transformací i samotné vnímání místa, kde bývalo letiště.

„A my jsme ještě zvažovali pak, že uděláme tady cargo letiště.“ [radiotechnik D]

Vznikaly nové plány, cíle a vize ohledně možné transformace žateckého letiště pro jeho další využití v nově ustavovaném světě. Se zánikem každodenního pracovního života, se nově zakoušená každodennost orientovala na ostatní nejstabilnější prvky

života, které tito lidé měli. Jednalo se tedy především o samotné místo letiště „Korea“, které z každodennosti pracovního života přetrvalo. Dále se však jedná i o ostatní sféry každodenních životů mimo práci, které si tito lidé, v průběhu každodenního života ustálili.

„Když řeknu, že jsem nedělal nic, to není pravda, ale nebyl jsem nikde zaměstnaněj, protože já jsem si během těch deseti let, co jsem jezdil po světě, stačil postavit ve Staňkovicích barák o sobotách, o nedělích a o dovolených. Takže jako proto jsem se ani nijak nechtěl nikam stěhovat a no a zařídil jsem si to tam takový, takže mám práce na baráku dost.“ [pilot M]

„Takže vlastně se takovej ten den, tak jak ho trávím, teda zredukuje na to, že se člověk stará o sebe, o rodinu a o ty svoje záliby.“ [pilot R]

Nově zakoušená každodennost se tak opírala o nejstabilnější pozůstatky každodennosti staré. Fyzická demolice a přestavba celého místa, byla vnímána především v negativním kontextu politických poměrů v zemi. Novou roli a význam tohoto místa informátoři ve svých každodenních interpretacích neuznávají.

„A když jdu kolem, tak mě vůbec neinteresuje tamta průmyslová zóna. Že to je místo pro 10 000, 15 000 lidí, to mně je úplně jedno. Prostě tady já vidím to, co tam bylo, když jsem sem přišel.“ [radiotechnik D]

Ve svých každodenních životech si udržují stále předchozí vnímání celého místa, což je současně i hlavním motivem reprodukované každodennosti celé skupiny Letců-Žatec.

3.5. Shrnutí předběžné deskripce dat

Tato tři historická životní období tvoří základní narativní strukturu, kolem které byly vyprávěny životní příběhy. Proto se můj výzkum bude snažit o srovnání jednotlivých forem každodennosti a zároveň vysvětlení procesu jejich proměn při přechodech do nového období a nového všedního světa. Úkolem bude sledovat nejen vývoj samotných forem každodennosti, ale také změny ve vnímání vlastní každodennosti samotnými lidmi. To, o čem se v kontextu dané doby výhradně vyjadřují, je indicií osobní důležitosti v rámci jejich každodenních životů.

V prvním období před letištěm v Žatci byl život těchto lidí interpretován jejich vztahem k létání a armádě. Zdůraznili také hodnoty a motivace, které pro ně měly význam a byly základem pro jejich vstup do letectva.

Během období služby na letišti se výpovědi orientovaly výhradně na smysl, důležitost a náplň jejich práce. Nepracovní část každodennosti a jejich osobní a soukromé životy byly podřízeny či zakotveny do každodennosti pracovního života na letišti. Svůj zakoušený každodenní svět uváděli v souvislostech s fungováním celého letiště, s armádní strukturou a s danou politickou situací. Jejich výpovědi postupovaly od souvislostí nejnižší úrovně, vlastního specifického života, jak jej sami zažívali, až po obecnou úroveň, kdy prostor letiště plnil svoji funkci a byl jako místo vymezován v kontextu vojensko-politické situace ve světě. Na základě těchto rozhovorů jsem začal vnímat důležitý parametr každodennosti, čímž je zažívání každodenního života na různých úrovních obecnosti.

Třetí období svého života pak respondenti interpretují skrze nové formy zakoušeného každodenního života v novém každodenním světě. V interpretacích sledují nejčastěji proměny jejich identity a rozpad zažitého každodenního řádu, který byl na letišti uplatňován. Takové období je zasazeno do kontextu rozpadu komunistického režimu a postsocialistické transformace, kterou procházel i každodenní svět těchto lidí.

3.6. Další rozšíření výzkumu

Během prováděných rozhovorů jsem se snažil odhalit společné rysy, jež tito lidé ve svém každodenním životě sdíleli. Těmito rysy jsou především ustanovená vojenská a profesní pravidla, podle kterých se každý den řídili. Dále vztahují svoji činnost v souvislostech ke společnému prostoru Žatce a letiště „Korea“, letadlům i ostatním objektům a fungování letiště jako celku. Z tohoto důvodu je opodstatněné rozšířit pole zkoumání o perspektivu prostoru ve spojení s materiální kulturou.

K materiální kultuře budu přistupovat z pohledu Iana Woodwarda, který ji definoval jako pojem, často používaný ve vztahu k věcem či objektům, se kterými lidé přicházejí do kontaktu. Tyto objekty jsou lidmi definovány, mají připisovaný význam, svoji funkci, regulují sociální vztahy a lidské činnosti, proto jsou fyzickým prvkem jejich kultury [Woodward,2007]. Woodward považuje za materiální kulturu všechny věci, objekty, artefakty, zboží a komodity. Proto lze tento koncept aplikovat také na objekty celého letiště, letadla, hangáry, budovy, rakety, laboratoře a ostatní

identifikované materiální objekty, kterými mohli respondenti v prostoru letiště zažívat svoji každodennost.

Zároveň jsem v rozhovorech identifikoval vliv kolektivní paměti zájmového sdružení Letci-Žatec. Zde uvažuji koncept kolektivní paměti, který představil Maurice Halbwachs. Individuální paměť bývalých zaměstnanců je determinována kolektivní pamětí jejich bývalé i současné sociální skupiny, opírající své vzpomínky a identitu o prostor letiště. Během rozhovorů respondenti nemluvili pouze sami za sebe, ale také jeden za druhého i za skupinu bývalých zaměstnanců. Podle Šubrt a Pfeiferové [2010], když vzpomínáme, tak vlastně rekonstruujeme minulost na základě vzpomínek ostatních členů skupiny [Šubrt, Pfeiferová, 2010 s.14]. Podle tohoto tvrzení každý člen ze skupiny bývalých zaměstnanců letiště tak do určité míry vzpomíná na základě kolektivní paměti celé této skupiny, a tím pádem i na základě individuální paměti ostatních členů. Informátoři při vzpomínání a interpretacích, týkajících se každodenního života v prostoru letiště, často používali ve svých narativních figurách množné číslo „my“ namísto jednotného čísla „já“.

„Je důležité říct, že my jsme byli u 11. stíhacího leteckého pluku prvního sledu třetí divize protivzdušné obrany státu [...] My jsme byli prostě letiště.“ [radiotechnik D]

Taková vyjádření indikují přítomnost sdílené kolektivní paměti a sdílené identity této skupiny. Jednotliví členové se ve svých vzpomínkách neinterpretují jako jednotlivci, ale převážně jako skupina. Skrze sdílený prostor a sociální skupinu tímto způsobem sdílejí i své vzpomínky. Tato kolektivní paměť byla nejdříve formována v rámci skupiny 11. stíhacího pluku a po zrušení letiště skrze nově vzniklé zájmové sdružení Letci-Žatec. Svůj každodenní život tak interpretují nejen jako jednotlivci, ale převážně jako členové těchto sociálních skupin. Interpretují jej na základě své sociální identity spojené s letištěm. Pro takovou skupinovou identitu je základní činností právě kolektivní vzpomínání skrze kolektivní paměť skupiny. [Connerton, 1989, cit. podle Misztal, 2003, s.137]

Interpretovanou každodennost si proto spojují nejen s vlivem kolektivní paměti, ale také s vlivem sociální identity zaměstnanců letiště, kterou tento spolek letců pomáhal zachovat a dále reprodukovat. Velký důraz byl kladen právě při vymezení své každodennosti skrze skupinu pluku sloužícího na letišti a také zájmové sdružení Letci-Žatec, proto budu ke každodennosti přistupovat i prostřednictvím sociální identity

těchto skupin a později se pokusím dokázat, že kolektivní vzpomínání je prostředkem, kterým si tato skupina svoji identitu utváří.

V neposlední řadě si všímám asi nejdůležitějšího prvku, který měl, dle výpovědí, na proměny každodenního života největší vliv, a tím jsou historické globální události v kontextu vojensko-politické situace. Proměny každodenního života jsou především vnímány jako důsledek politických změn, které v průběhu let formovaly celý žitý svět těchto informátorů. Proto je důležité přistupovat ke každodennosti i z historického hlediska a uvažovat její vývoj v závislosti na důležitých událostech, které v se v narativech projevují jako významné body zlomu ve vnímání svého každodenního života.

3.7. Využití získaných dat pro výzkum

Jak jsem již zmínil, provedené rozhovory představují přibližně 90% mého datového korpusu. Zbývajících 10% dat utváří datový korpus z provedeného pozorování schůze zájmového sdružení Letci-Žatec a zároveň archivované výtisky regionálního Žateckého týdeníku pro rok 2007, kdy přecházela nově vystavěná průmyslová zóna Triangle do provozu. Tato část dat představuje náhled do nově zakoušené každodennosti v současné době, který bude zároveň nápomocný pro celkové srovnávání jednotlivých životních období každodenního života. Data získaná pozorováním obsahují informace o jednotlivých informátorech, a především o jejich sociální skupině, kterou představuje sdružení Letci-Žatec. Na základě tohoto pozorování jsem schopný vysvětlit zaujaté výzkumné pozice a průběh celého výzkumu v rámci tohoto spolku. Analýzou Žateckého týdeníku jsem sledoval především způsoby proměny interpretací o prostoru letiště a nově vzniklé zóny Triangle, které by pomohly vykreslit současně vnímanou každodennost tohoto místa z odlišné, aktérské perspektivy.

Na základě těchto dat se budu snažit o zachycení obrazu každodennosti během různých období života a sledování proměn v interpretacích každodennosti vojenských zaměstnanců. Rozhovory se pohybovaly okolo způsobů vžívání se do všedních životů a pravidel na letišti i po jeho zrušení. Dále na pracovní samotnou činnost, kterou tito lidé provozovali a významy, které této činnosti připisují v kontextu svého žitého světa. Také jsme se v průběhu rozhovorů zaměřili na interpretace celého letištního prostoru, struktury a organizace společenského života konkrétního vojenského útvaru. V neposlední řadě jsme probírali způsoby aklimatizace na nově vzniklé podmínky po

zániku letiště, na zažívání nové každodennosti, na proměny interpretací a připisovaných významů okolo jejich pracovního i osobního života.

Pro přiblížení sociální identity spojené s letištěm se zaměřuji na zájmové sdružení Letci-Žatec. Sleduji, jakým způsobem samotní informátoři vnímají svoji každodennost v rámci této skupiny a na základě pozorování popisují i některé rysy této každodennosti. Soustředím se také na proměny v interpretacích o daném místě. Tyto proměny sleduji i z perspektivy, kterou zaujal Žatecký týdeník.

3.8. Shrnutí metodologické části

Pro vstup do terénu jsem využil schůzi spolku Letci-Žatec. Setkání této skupiny bylo zároveň zásadní při zaujímání výzkumné pozice. Na základě mého vstupu do terénu a interpretace tématu přítomným informátorům, se také částečně odvíjel směr celého výzkumu.

- Pro získávání dat jsem využil biografické metody, jelikož jsem se snažil zkoumat život určité skupiny lidí na konkrétním místě v určitém životním období. Taková metoda je pro tento typ výzkumu ideální. Rozhovory jsem prováděl s šesti informátory, jejichž biograficky determinované pozice jsem stručně představil. Z těchto pozic tyto lidé interpretují významy událostí, které je v životě potkaly, a proto bylo nutné znát jejich celkový životní příběh nejen jeho část.
- Na základě provedených rozhovorů jsem byl schopný provést předběžnou deskripci dat, abych odhalil základní struktury jejich každodenních životů, ale také související koncepty, které při celkové analýze nesmím opomenout. Tato předběžná deskripce dat posloužila k následnému rozšíření mého výzkumu o důležité aspekty zdejšího každodenního života. Kvůli takovému rozšíření výzkumu bylo zapotřebí další metody sběru dat, které jsem pro tuto práci využil, konkrétně diskurzivní analýzy regionálního tisku.
- Pro vysvětlení obsahu získaných dat, bude nejdříve zapotřebí jasného vymezení konceptů, které se v datech vyskytují. Skrze definované koncepty budu schopen k datům přistupovat odpovídajícím způsobem, a především vysvětlit jejich obsah. Proto je teoretické vymezení konceptů, týkajících se tématu, moji nadcházející prioritou.

4. Vymezení teoretického přístupu ke zkoumání tématu

Před provedením celkové analýzy získaných dat bude zapotřebí nejdříve jasně vymežit vědecký přístup, se kterým budu ke zkoumání proměn každodennosti přistupovat. V této části proto představím nejvhodnější vědecký přístup k tomuto tématu, který se v sociologii a sociální antropologii vyskytuje, a dále také odůvodním jeho využití pro moji bakalářskou práci. Dále se také pokusím vymežit i způsoby obohacení či rozšíření tohoto přístupu, které jsou pro můj vlastní výzkum nezbytné.

4.1. fenomenologická sociologie

Zkoumání každodennosti v sociologii bylo zachyceno Alfredem Schützem, v rozšířeném konceptu životního světa (Lebenswelt), vycházejícího z fenomenologie Edmunda Husserla. Přístup fenomenologické sociologie ke konceptu každodennosti se budu snažit zachovat i pro zkoumání každodennosti okolo letiště „Korea“.

Tato práce sleduje každodennost jednotlivých lidí, kteří svůj život a jeho průběh určitým způsobem vnímají a interpretují. Zároveň je tento život zasazen do nezpochybnovaného světa, který existoval v konkrétní formě, ve které byl přístupný i pro ostatní. Takový svět je považován za intersubjektivní.

„V sobě, v rámci svého transcendentálně redukovaného čistého vědomého života zakouším svět spolu s jinými a co do zkušenostního smyslu nikoliv jako můj, takřkajíc soukromý syntetický útvar, nýbrž jako svět mě cizí, jako intersubjektivní, existující pro každého, ve svých objektech každému přístupný“ [Husserl, 1968, s. 89 cit podle Urbánek, 1989, s. 15]

K intersubjektivitě přistupuje podobným způsobem i Mucha. Tvrdí, že individuální zkušenost je podmíněna zkušeností druhých. Každý člověk existuje ve světě hromadně sdílených a utvářených významů, ve světě komunikovaného smyslu a intersubjektivit. [Mucha, 1996, s. 14]. Pojem intersubjektivit se přitom vztahuje k povaze sociální reality a společnosti, proto jsou části Husserlovy fenomenologické filozofie podnětné i pro sociologii a společenské vědy. [Urbánek, 1989, s. 15]

Alfred Schütz využil fenomenologický přístup k životnímu světu a převedl jej do sociologie ve vztahu zkoumání každodenního světa a každodennosti obecně. Důležité pro takové zkoumání žitého světa je na každodenní život nahlížet jako na sled sdílených, intersubjektivních událostí. Jednou z hlavních charakteristik tohoto přístupu je však skutečnost, že ke každodennímu intersubjektivnímu světu a k universálně

sdíleným významům tohoto světa dospíváme v kontextu jednotlivých biograficky determinovaných pozic.

Pro biograficky determinované pozice či situace platí, že každý jako jedinec vidí svět ze svého pohledu, ze své perspektivy a svých aspektů. Zároveň však v tom základním považujeme za samozřejmé, že způsob, jak se nám svět prezentuje, je identický se způsobem, jak se jeví ostatním, kteří tento svět s námi sdílejí. Za takového předpokladu, můžeme jednat a konat v každodenním světě spolu s ostatními [Urbánek, 1989, s. 77]. Jednotlivé biograficky determinované pozice se při tomto výzkumu projevují skrze sdělované narativy. Životní příběh každého ze zaměstnanců letiště obsahuje jedinečné prvky, které se vztahují k univerzální a společné struktuře sdíleného světa. K vyprávěním tak přistupuji z perspektivy narativního realismu, který uvažuje tyto narativní struktury jako součást každodenního světa.

4.2. Narativní realismus

Jak už bylo řečeno, pro výzkum této práce využívám biografické metody, snažící se o zachycení interpretované historie vyprávěné skrze narativy informátorů. K samotným narativům přistupuji z pohledu narativního realismu, který tvrdí, že:

„Život jednotlivců [včetně života jednotlivců organizovaných ve skupiny] ztělesňuje určitý narativní vzorec událostí.“ [Fay, 2002, s. 215]

Životní příběh člověka je proto strukturován podle toho, které události a epizody života mají větší význam než jiné. [Fay, 2002, s. 217]. K výpovědím informátorů o svém životě za dob letiště musíme přistupovat nejen z kontextu předcházejících událostí, ale také z kontextu událostí, které následovaly. Příběhy se totiž neskládají pouze z činů a záměrů, které k nim vedly, ale také z výsledků těchto činů a záměrů. Tyto výsledky jsou v příběhu natolik důležité, že často dochází i k reinterpetaci výkladu jednání, v němž je toto jednání vyobrazeno jako příčina daných výsledků [Fay, 2002, s. 220]. To, jakým způsobem tito lidé interpretovali svůj tehdejší život, bude také z části vycházet i z následků jejich činností, dopadajících na každodenní svět.

„Životní událost nabývá nových vlastností, jelikož je postavena do vztahu k událostem, které následovaly.“ [Fay, 2002, s. 221]

Takovým způsobem Arthur Danto identifikuje „narativní tvrzení“, ve kterých se událost z minulosti popisuje z hlediska událostí pozdějších. Asi nejdůležitějším důvodem pro přistupování k výpovědím skrze narativní realismus je fakt, že vyprávění

informátorů klade největší důraz na určitou část svého života během služby na letišti. V narativech se snaží ukázat podstatu svých životů skrze vzorce a struktury, do kterých jejich život zapadá. V závislosti na tom, co považují za základní zápletku života, se budou jednotlivé události popisovat různými způsoby a budou zviditelněny více či méně nebo vůbec [Fay, 2002, s. 224].

4.3. Rozšíření přístupu

Na základě předběžné deskripce rozhovorů bude vhodné rozšířit přístup ke konceptu každodennosti o hledisko materiální kultury, předložené např. v práci *Understanding material culture* Ianem Woodwardem [2007], a zároveň i o perspektivu kolektivní paměti, vymezenou např. v práci *Kolektivní paměť* od Maurice Halbwachse [2009]. Přítomnost takového rozšíření v poli každodenního životního světa, identifikoval, podle Urbánka [1989], již Alfred Schütz.

„Tento životní svět má své rozšíření v prostoru a čase, zahrnuje přírodní materiální věci i kulturní objekty, nářadí i náčiní, objekty hodnot. Setkáváme se v něm se svými bližními, s živými tvory, s nimiž máme rozmanité a mnohé vztahy.“ [Urbánek, 1989, s. 72]

Rozšíření v prostoru a čase je dáno především existencí manipulační zóny tehdejšího každodenního života [Urbánek, 1989]. Manipulační zóna během období provozu letiště „Korea“ tak byla formována veškerou vojenskou technikou, kolem které byly situovány všechny každodenní činnosti, ale také motivace, vize a cíle všech informátorů. Každodenní, pracovní život zaměstnanců z letiště se situoval primárně okolo těchto objektů, které si ve svém vědomí přechovávají i po jejich zániku. Takové uchování představ o materiálních objektech je v současném každodenním životě uskutečňováno pravděpodobně skrze kolektivní vzpomínání a činnost vzniklého spolku letců. Materiální kultura letiště se tak nejspíše stala součástí každodenního světa a sociální identity všech zaměstnanců a posléze i celého zájmového sdružení, kde je dále reprodukována. Pro tyto důvody je nezbytné uvažovat každodennost v závislosti na materiální kultuře, kolektivní paměti a sociální identitě zkoumané skupiny lidí.

5. Teoretické ukotvení tématu a souvisejících konceptů

V této části práce, vymežím a teoreticky ukotvím již jednotlivé koncepty, se kterými přistupuji ke zkoumanému tématu a kterými provádím analýzu získaných dat. Mezi tyto koncepty, které hodlám vymežit, patří:

- Každodennost: každodennost v pojetí, jako každodenní činnosti v žitém světě. Koncept každodennosti, vycházející z fenomenologické sociologie
- Totální instituce: totální instituce, kterou představovala jak vojenská škola, tak vojenský útvar na letišti
- Materiální kultura: koncept, představující, propojení fyzických objektů s prostorem, sociálními vztahy, interakcemi a každodenní praxí.
- Kolektivní paměť: vliv kolektivní paměti na sociální identitu, hodnotové perspektivy a interpretace každodennosti členů skupiny.
- Sociální identita: vliv skupinových příslušností na životy lidí.

5.1. Každodennost

Koncept každodennosti, tak jak jej pojímám v této práci, vychází do velké míry z konceptu každodenního života/světa, který pro fenomenologickou sociologii zprostředkoval Alfred Schütz. Koncept všedního života, každodenního žitého světa vychází z Husserlovy fenomenologické filozofie. Ten se o takovém světě vyjadřuje jako o „Lebensweltu“. V návaznosti na myšlenky Edmunda Husserla a Alfreda Schütze, vycházím především z práce *Kritika fenomenologické sociologie* od Eduarda Urbánka [1989]. V této práci Urbánek představuje myšlenky a koncept každodennosti, jak jej na základě fenomenologie Edmunda Husserla zprostředkoval Alfred Schütz. Charakteristika každodenního světa byla prezentována:

„...svět zdravého rozumu a naší zažívané zkušenosti tohoto světa. Je to svět přirozeného postoje, svět, v němž se v každém okamžiku našeho života nacházíme [...] V tomto světě jsme činní, existujeme v něm, sledujeme své cíle. Veškerou svou zkušenost čerpáme z tohoto světa a také v každodenní zkušenosti i významy o něm. Je to svět důvěrně známý, familiární, je to svět považovaný jeho účastníky za samozřejmý, samozřejmě daný.“ [Urbánek, 1989, s. 72]

Při definování každodenního životního světa Husserl i Schütz předpokládají, že je světem pragmatických motivů, do kterého jsme zainteresováni a zaujímáme v něm přirozený postoj zdravého rozumu. Pro takto vymezený každodenní svět platí, že je to svět daný, přijatý, samozřejmý a nezpochybňovaný. Další předpoklad považuje každodenní svět za horizont nebo prostor veškeré naší činnosti. V každodenním životním světě do něj naším jednáním zasahujeme a měníme ho. Toto naše jednání pak

zpětně modifikuje i nás. [Urbánek, 1989]. Asi nejvýraznějším motivem při vymezení konceptu každodennosti je pak motiv intersubjektivního významu spoluutvářeného každodenního světa. Individuální zkušenost je totiž spolu podmíněna zkušeností druhých. Každý jedinec se nachází ve světě sdílených a spoluvytvářených významů, ve světě komunikovaného smyslu a intersubjektivní [Mucha, 1996, s. 14]. Ke každodennímu světu tak musíme především přistupovat jako k intersubjektivní, sdílené realitě.

Při vymezení konceptu každodennosti se Schütz věnuje jednotlivě následujícím charakteristikám každodenního životního světa:

- Intersubjektivita, výraz, vystihující každodenní svět jako sdílenou realitu mnoha subjektů.
- Existence manipulační zóny, jejíž koncepce vycházela z myšlenek G. H. Meada [1982] a je považována za součást prostorového rozšíření, o kterém se Schütz při definování každodenního světa zmiňuje.
- Zásoba vědění, jakožto referenční rámec pro pochopení zakoušené reality každodenního světa.
- Obecná reciprocita perspektiv, vycházející z existence unikátních perspektiv a systémů relevancí, které jsou však ve sdíleném, každodenním světě zaměnitelné. [Urbánek, 1989]

Berger a Luckman navíc pro realitu každodenního života předpokládají, že je předem objektivizován a sestaven do vzorců. Jazyk užívaný v takovém životě stvrzuje existenci řádu, v němž nám dává každodenní život význam a smysl. V takové realitě užíváme prostředků a předmětů, na které se skrze jazyk odkazujeme a mají pro nás význam. [Berger, Luckmann, 1999]. V realitě každodenního života tak identifikují každodenní řád, manipulační zónu i každodenní jazyk, jakožto hlavní nástroje pro existenci v takové realitě.

V závislosti na povaze výzkumu mojí práce je nutné zmínit i specifický přístup Alfreda Schütze k pracovní činnosti. Je obecně známo, že se Alfred Schütz práci, jako takové, v rámci každodenního života příliš nevěnuje. Navzdory tomuto postoji však nemohl práci zcela opominout. Práci Schütz pojímá jako jednání vlastní či jednání druhých, které zasahuje do světa a mění ho. Liší se od ostatních druhů jednání tím, že jednajícím pracuje tehdy, chce-li skrze své projekty a svoji činnost na něco určitého ve světě zapůsobit. [Urbánek, 1989 s. 73]. Jedinou roli, kterou práce zastává v kontextu každodenního života, lze totiž spatřovat i v hlavním motivu výpovědí dotazovaných

informátorů. Povaha práce je specifická vytvářením cílů a strategií k určitému naplnění svého poslání. Takové cíle a strategie musíme hledat i v tomto výzkumu.

5.1.1. Intersubjektivita každodennosti

Jako jednu z hlavních charakteristik každodennosti, kterou Alfred Schütz popisuje, je charakteristika intersubjektivit. Intersubjektivita je výrazem pro něco, co je společné a sdíleno mnoha subjekty. V jedné ze základních definic je intersubjektivní každodenní svět vymezen takto:

„Svět životní, každodenní svět přirozeného postoje či přirozeného světového názoru není světem soukromým, právě naopak je to svět veřejný, předem společný nám všem, tj. je to svět sdílený mnoha subjekty.“ [Urbánek,1989, s. 77]

Při této vlastnosti každodenního života však Schütz neopomíjí skutečnost, že každý člověk každodenní život zakouší ze své biograficky determinované pozice a ze své perspektivy. Biograficky determinovaná situace jednotlivce je podle Schütze výsledek celé historie jeho života. Je důsledkem daných, vnucených i zvolených okolností. To vše přispělo k tomu, čím se jedinec stal. Biograficky determinovaná situace je sedimentem osobní minulosti a mění se tak dlouho, dokud jedinec žije a rozvíjí se v souvislosti se svou minulostí [Urbánek, 1989, s. 80].

„Jistě každý z nás jako jedinec vidí svět ze svého úhlu, pohledu, ze svého hlediska, ze svých aspektů, ale v tom základním považujeme za samozřejmé, že způsob toho, jak se nám svět jeví, jak se nám prezentuje, je identický pro nás i pro naše bližní a pro každého. Považujeme za samozřejmé, že i ostatní berou svět za samozřejmý jako my. Proto, a to vyplývá již z řečeného předpokladu, můžeme jednat a konat v životním světě spolu s ostatními.“ [Urbánek,1989, s. 77]

Taková intersubjektivní povaha každodenního světa je důvodem, proč jej můžeme zažívat a zakoušet spolu s ostatními. V základní struktuře skutečnosti totiž pojmáme náš zakoušený svět jako identický a společný s každodenním světem ostatních. Každodenní svět je nám předem dán, rodíme se v něm a jsme v něm zakotveni. Základní struktura skutečnosti tohoto světa i základní vědění jsou všem společné. Takový sdílený svět je ve své podstatě intersubjektivní po celou dobu existence. [Urbánek, 1989, s. 77]. Každodennost a každodenní svět, který existoval okolo letiště „Korea“, je proto také nutné zkoumat jako jeho intersubjektivní od počátku až do konce.

5.1.2. Manipulační zóna a prostor

V návaznosti na George H. Meada, Schütz při vymezování konceptu každodennosti uvažuje aspekt manipulační zóny, jakožto fyzické a materiální jádro každodenního světa.

„Manipulační zóna tvoří jádro skutečnosti, zahrnuje ony objekty, které mohou být jak viděny, tak i hmatány na rozdíl od zóny vzdálených věcí, které nemohou být zakoušeny tělesným kontaktem, ale leží v zorném poli.“ [Urbánek, 1989, s. 75]

Manipulační zónu pojímá jako sociální prostor, ve kterém jsou situovány každodenní činnost, významy, hodnoty, interakce a veškeré objekty, které tyto formy každodennosti uskutečňují. Abychom tedy mohli sledovat manipulační zónu každodenního světa, bude zapotřebí vymezit koncepci prostoru, prostřednictvím které budeme k tomuto prostorovému rozšíření každodenního života přistupovat. Pro koncept prostoru a místa v každodenním světě a životě můžeme vycházet z konceptu Margaret C. Rodmanové [1992].

„Místa nejsou nehybné nádoby. Jsou politizovány, vztažené ke kultuře, vlastní historii a mnohočetným konstrukcím.“ [Rodman, 1992, s. 641]

Na základě tohoto tvrzení místo, které letiště „Korea“ představuje, nelze pojímat jako pouhý fyzický prostor, nýbrž také jako prostor sociální. Sociální prostor je v doslovném významu označení pro ty části fyzického prostoru, které jsou člověkem, společností nebo lidskými skupinami osvojeny, obývány, využívány a poznávány. Takový sociální prostor je tedy předpokladem životního světa, ve kterém může být každodennost zažívána. Je zároveň sociální konstrukcí, která vzniká v permanentní komunikaci. Sociální antropologie proto zkoumá i roli sociálního prostoru v každodenním životě [Petrušek a kol. 1996].

O prostoru v každodenním životě se také zmiňuje Michel de Certeau, který prostor pojímá jako fyzický předpoklad pro vznik místa/regionu.

„Region je tedy prostor vytvořený určitou interakcí.“ [G. Miller, Ph. N. Johnson-Laird, 1976, cit. podle Certeau, 1996, s. 91]

Mluvíme o místě, které je skrze každodenní život ustavováno a skrze tento život nabývá významů pro jeho obyvatele. Takové místo představuje i každý fyzický prostor, ve kterém je každodennost zažívána. Místo je tedy podle De Certeau [1996] momentálním uskupením pozic, které implikuje určitou stabilitu. [De Certeau, 1996, s.

81]. Vedle přístupu Michela de Certeau, zde existuje již zmíněný přístup k místu a prostoru, vyskytující se v práci *Empowering place: Multilocality and Multivocality* [1992] od Margaret C. Rodman.

„Koncept žitého prostoru je fenomenologický, zvýrazňující individuální zkušenosti svého světa.“ [Rodman, 1992, s. 650]

Předmět mojí práce se zabývá transformací každodenního světa a proměnami významů, které byly interpretovány lidmi, kteří zažívali tento svět před, během i po takové transformaci. Z tohoto důvodu je nutné sledovat samotný životní prostor tohoto světa jako fenomenologický koncept. Současně bude nutné se zaměřit na mnohočetné významy a zkušenosti, které byly na tomto místě utvářeny. Vycházíme-li z konceptu intersubjektivní fenomenologické sociologie, je každodenní životní svět zakoušený a vnímaný skrze biograficky determinované pozice, ale zároveň je sdílený a utváří tak základ sociální reality společný a srozumitelný pro všechny. Pak lze i k tomuto předpokladu vztahovat pojetí prostoru.

„Pro každého obyvatele, místo obsahuje unikátní realitu, takovou, jejíž význam je sdílený s ostatními lidmi a místy. Spojení v těchto řetězech zakoušených míst vznikají z kultury a historie.“ [Rodman, 1992, s. 643]

Pokud je tedy každodenní život, který prožíváme intersubjektivní, pak bude intersubjektivní i prostor a místo, ve kterém je náš každodenní život situován a zakoušen. Takový předpoklad však podle Rodmanové platí pro jednu danou kulturní identitu lidí obývajících daný prostor. Pokud totiž budeme uvažovat historicky a kulturně odlišné skupiny lidí, které se na daném místě nacházejí, pak takové místo nabude multilokální povahy. Multilokální povaha znamená, že jediný fyzický region formuje a vyjadřuje mnohoznačné významy jednoho místa pro jeho různé uživatele. Jediný prostor tak může být zakoušen zcela odlišně [Rodman, 1992, s. 647].

Pro vysvětlení této multilokality místa využívám diskurzivní analýzy regionálního tisku, který ve svých významových interpretacích, vztažených k letišti, představuje odlišné vnímání a zakoušení tohoto místa. Jeden způsob interpretací zastávají bývalí zaměstnanci letiště a členové zájmového sdružení Letci-Žatec. Zatímco druhý způsob vnímání místa letiště, ztělesňuje Žatecký týdeník. Máme-li vyobrazit, jakým způsobem se transformoval každodenní život a svět okolo letiště, pak je nezbytné

sledovat i významy a interpretace ostatních subjektů, které konkrétní místo také zakoušejí jako součást své každodennosti.

Jelikož hlavním zaměřením této bakalářské práce jsou právě bývalí zaměstnanci letiště a proměna jejich každodenních životů po odchodu z letiště, tak bude také jedním z hlavních cílů zaměřit se na kontrasty vnímaných míst, které Rodmanová ve své práci vztahuje k dislokování ze známého místa na neznámé.

„Každý, kdo je dislokován ze svého známého místa, nebo z možnosti své lokální identity, si je dobře vědom kontrastů mezi známým a neznámým. V takových situacích, lidé často vidí nový region v podmínkách toho známého.“ [Rodman, 1992, s. 646-647]

Tyto kontrasty tak obohacují intersubjektívni přístupování k prostoru o historické hledisko zainteresovaných subjektů.

5.1.3. Zásoba vědění

Zásoba vědění nebo také balík příručního vědění je Schützem vymezený referenční rámec pro život jednotlivce i ostatních v každodenním světě, pro jejich interpretace, orientace a vzorce chování v rámci každodennosti. Jedná se o návody, jak v každodenním světě jednat, jak s ním zacházet a jak se v něm vyznat, a především jak pochopit a komunikovat s druhými [Urbánek, 1989, s. 79]. Pro zásobu tohoto každodenního vědění platí, že je intersubjektívni, tj. je komunikací a interakcí v každodenním životě přenášeno na druhé, a tudíž také od druhých přebíráno. Jedná se o vědění socializované.

„Svět naší zkušenosti zdravého rozumu a každodenního života je interpretovaný svět, který má pro nás smysl a význam. Jeho interpretace je sociálně odvozena. Toto sociálně odvozené vědomí je komunikováno a přenášeno na druhé, je svou podstatou socializovaným, společenským věděním, i když v Schützově terminologii je výraz intersubjektívni vědění.“ [Urbánek, 1989, s. 79]

To, co je v tomto balíku každodenního vědění především ukotveno, je jakýsi každodenní řád, podle kterého je situována každodenní činnost. Existuje v něm celá řada předpisů, pravidel a návodů, jak jednat v různých situacích. Takový každodenní řád a celá zásoba každodenního vědění je z části determinována biografickou situací jedinců a z části druhé je formována skrze interakci a komunikaci s druhými. Jednotlivec má totiž z vlastní zkušenosti svoji osobní zásobu vědění a zároveň přejímá vědění od ostatních z obecně sdílené zásoby. Platnost této zásoby vědění se přitom opírá o stabilitu a neměnnost struktury každodenního světa. Jednotlivé způsoby jednání a

vzorci chování, které lze v každodenním světě uplatňovat, jsou zachovávány pouze při přetrvávající struktuře životního světa. Pokud je tedy možné přijímat strukturu každodenního světa jako nehybnou konstantu a pokud platí dřívější zkušenosti, pak jsou zachovány možnosti nadále jednat stejným způsobem [Urbánek, 1989, s. 79-80].

Takto vymezený soubor vědění pro každodenní život je nezbytným prvkem pro celkové pochopení zakoušené každodennosti a jejích proměn. Je to aspekt každodennosti, ze kterého vychází naše každodenní činnosti, a proto se zde také nejzřetelněji projevují změny, reagující na proměny struktur životního světa. Zachycením změn v zásobě každodenního vědění budu schopen lépe vyobrazit souvislosti nových interpretací okolo nově utvářené každodennosti.

5.1.4. Obecná reciprocita perspektiv

Při vymezení konceptu každodenního světa se vyskytují dva protichůdné předpoklady. První předpoklad vychází ze skutečnosti, že každý jednotlivec je determinován svoji biografickou situací, a tudíž významy, orientace, motivace a jednání v každodenním světě vychází právě z této unikátní situace. Na straně druhé zde však existuje předpoklad sdíleného, intersubjektivního světa, který je ve svých objektech a vlastnostech společný všem, kteří jej zakoušejí. V takovém světě mohou mít lidé stejné systémy relevancí a stejné cíle. Schütz pro řešení tohoto problému zavedl dva typy idealizací.

1. První typ nazývá „zaměnitelnost stanovisek“. Pro tento typ idealizace argumentuje možností zaměnit svoji zaujatou perspektivu v každodenním světě s perspektivou ostatních.

„Lidé v každodenním světě považují za samozřejmé, že je možné vyměnit si místo „zde“ a „tam“ a podívat se na svět z hlediska perspektivy a stanoviska druhého.“ [Urbánek, 1989, s. 81]

2. Druhý typ idealizace argumentuje na základě shody systémů relevance.

„Považujeme zde za samozřejmé a předpokládáme, že náš bližní dělá totéž co my a že rozdíly perspektiv vyplývající z biograficky determinované situace mohou být vyloučeny nebo považovány za bezpodstatné, že je tedy možné, aby různé systémy relevance se staly shodnými, souhlasnými.“ [Urbánek, 1989, s. 81]

V tomto případě může být biograficky determinovaná situace nepodstatná, protože se předpokládá, že v intersubjektivním sdíleném světě je možnost také sdíleného systému hodnot a relevancí.

Oba tyto typy idealizace poté Schütz označuje za „obecnou reciprocitu perspektiv“. Díky této zaměnitelnosti osobních perspektiv jsme schopni dospět ke společnému světu, který obsahuje stejné objekty se stejnými vlastnostmi, objekty interpretované všemi stejným způsobem. Tito lidé jsou pak ve svém přístupu totožní do té míry, do jaké je taková totožnost vyžadována pro praktické účely kooperace a součinnosti [Urbánek, 1989, s. 81]. Při vymezování každodenního světa tak hledáme společné rysy, které lidé z různých biografických pozic interpretují a posuzují v rámci stejných systémů relevance.

Na základě společně ustaveného intersubjektivního světa, který je ve své struktuře identický pro všechny, jež jej zakoušejí, pak můžeme identifikovat tzv. proces typizace skutečnosti. Každá zkušenost se člověku jeví v kontextu předchozího vědění a díky tomuto vědění je možný i proces typizace skutečnosti. Člověk tak přebírá již hotová schémata a vzorce jednání pro dané události. To, co tedy člověk v daný moment zakouší, je rozpoznáno ve světle již něčeho známého. [Petrusek a kol., 1996, s. 122-123]. Typizace skutečnosti vychází ze zkušeností a vědomostí, získané zásoby vědění a pomáhá tak jednotlivcům utvářet si schémata a vzorce pro každodenní jednání.

Jedním z nejvýraznějších typizačních jevů je například jazyk, který ztělesňuje interpretaci a typizaci skutečnosti. Dále sem však patří i typizovaná pravidla (každodenní řád), podle kterých směřujeme v každodenním světě naše jednání, podle kterých víme jak se chovat v typických situacích v souvislosti s lidmi a objekty, které s námi každodenní svět sdílí. [Urbánek, 1989]. Typizace skutečnosti se nevztahuje pouze na lidi a objekty našeho každodenního světa, ale zároveň na nás samotné. V závislosti na typizaci ostatních subjektů našeho sociálního každodenního světa, typizujeme role, identity a jednání vlastní.

„Při typizaci svých rolových či funkčních partnerů musíme také typizovat sebe, musíme i pro sebe předpokládat typickou roli, vidět se v ní a vykonávat ji způsobem, který od nás očekává náš typizovaný partner, že ji totiž budeme samozřejmě hrát. Je tedy typizace jednání v každodenním světě i sebetypizací.“ [Urbánek, 1989, s. 83]

Jedná se tak o sebetypizaci, vyplývající z intersubjektivní povahy každodenního života.

5.2. Koncept totální instituce

Jelikož je předmětem mého výzkumu vojenské letiště a také vojáci, kteří zde sloužili, bude proto nutné na každodenní život a svět nahlížet v souvislostech armádního systému. Armádu lze pojímat jako typ totální instituce, která do každodenního života jedinců přímo zasahuje. Z tohoto důvodu představím koncept totální instituce, skrze který ke každodennímu životu těchto lidí přistupuji. Totální organizace armády totiž měla na formování životů všech informátorů důležitý vliv. A to především v období před ustáleným každodenním životem na letišti „Korea“.

5.2.1. Vymezení totální instituce

Pro vymezení konceptu totální instituce vycházím z eseje Evinga Goffmana, *On the characteristics of Total Institutions* [1961]. Totální instituce lze chápat jako formu sociální organizace, ve které jsou všechny prvky lidského života podřízeny pravidlům a autoritě této organizace. Jsou to všezahrnující sociální instituce, ve kterých lidé tráví veškerý svůj čas. Život v totálních institucích se opírá o vztah dvou rozlišovaných aktérských rolí. Tyto role jsou obecně vnímány jako role chovanců (inmates) a role personálu (staff). Rozdíly těchto rolí stojí především na kontaktu s okolním světem a autoritě v rámci života v totální instituci [Goffman, 1961].

Mimo typologii totálních institucí, Goffman [1961] také přichází se základními charakteristikami, které jsou všem typům do určité míry společné. Ve spojitosti s mojí prací považuji za nejvíce relevantní tyto charakteristiky:

- Hlavní charakteristikou totální instituce dle Goffmana je situovanost všech aspektů života pod jednu autoritu a na jedno místo. Totální instituce zasahuje do všech sfér života jedince. Místa, kde jedinec spí, pracuje nebo se věnuje svým zájmům jsou u totálních institucí zbavena hranic a všechny tyto činnosti jsou situovány pod autoritu a řád totální organizace
- Další charakteristikou je, že každodenní život v rámci totální instituce se vždy odehrává v přítomnosti dalších jedinců, se kterými je zacházeno stejně a kteří společně vykonávají stejné, vyžadované činnosti. Všichni jednají, jak je jim řečeno a jak je to od nich vyžadováno. Porušení takového jednání je mnohem lépe rozpoznatelné v kontrastu s jednáním ostatních.
- Poslední důležitou charakteristikou, kterou považuji za relevantní pro instituci armády v rámci této práce, je skutečnost, že veškeré fáze dne jsou dopředu

naplánovány a každá činnost navazuje přímo na další v jasně stanoveném čase. Takový sled každodenních činností udává autorita skrze formální pravidla a řád. Tyto vynucované aktivity jsou součástí racionálního plánu instituce, sestaveného za účelem plnění jejího předurčeného poslání. Takto popisovanou skutečnost v rámci totální instituce armády popisují i samotní informátoři [Goffman 1961].

Dále je život v totálních institucích podle Goffmana [1961] typický svými integračními mechanismy mortifikace osobnosti. Účelem těchto mechanismů je utvořit z nově příchozího jedince využitelný a kontrolovatelný objekt, který je schopen plnit vyžadovanou funkci.

„Totální organizace nově příchozí členy nesnaží změnit či asimilovat po kulturní stránce. Usiluje spíše o vytvoření rozporu mezi domovským a institucionálním světem, čímž dosáhne vyžadované kontroly nad jedincem.“ [Goffman, 1961, s. 317]

Současně s mechanismy mortifikace osobnosti během života v totálních institucích krystalizují prvky nové osobní reorganizace a systému privilegií, které chovanci přijímají. Mezi tyto prvky patří

- Znalost pravidel redukující oblasti nejistoty ve vlastním chování.
- Odměny za poslušnost vytvářející přijatelný svět uvnitř instituce.
- Znalost forem trestu umožňující lepší orientaci uvnitř organizace.

Na základě mechanismů umrtvujících osobnost a systému privilegií, který si během života v totální instituci osvojili, tak mohou tito lidé volit různé strategie vlastní adaptace na podmínky, ve kterých se nacházejí. Tyto strategie Goffman [1961] dělí na čtyři ideální typy: regrese, rebelie, kolonizace a konverze

- Regrese spočívá v subjektivní formě útěku ze zakoušené reality. Omezení komunikace s druhými a pokus o zachování svého vnitřního světa, jakožto realitu primárního významu
- Rebelie se vyznačuje odmítáním spolupráce a ignorováním daných pravidel.
- Kolonizace představuje životní strategii, která se snaží v zakoušeném každodenním světě vytvořit maximálně uspokojivé prostředí. Skrze všechny dostupné prostředky usiluje o humanizaci prostředí totální instituce.

- Konverze představuje změnu v přístupu a perspektivě. Chovanec začne své chování podřizovat podle optiky personálu a totální instituce.
- Každý z chovanců se pak snaží o takovou kombinaci těchto životních strategií, která umožní nejmenší fyzické a psychické poškození [Keller, 1996, s. 133-134].

5.2.2. Totální instituce armády

Při rozlišování typologie totálních institucí, přichází Goffman [1961] s pěti základními typy totální instituce, které se vztahují k povaze svého určeného poslání.

1. Instituce ustavené za účelem péče o ty, které o sebe pečovat nedokáží.
2. Instituce pro osoby, které o sebe nedokážou pečovat, a navíc mohou být pro společnost nebezpečné.
3. Instituce zřízené kvůli ochraně společnosti. Izolace nebezpečných jedinců za účelem ochrany druhých.
4. Zařízení pro realizaci technických záležitostí související s provozem společnosti (kasárna, internátní školy).
5. Zařízení umožňující svým obyvatelům izolaci od svého okolního světa (kláštery a azyly) [Keller, 1996 s.129].

Instituci armády, Goffman zařazuje ve své typologii jako čtvrtý typ totální instituce. Takové instituce jsou ustanoveny k lepšímu dosažení některých technických úkolů a jsou spojovány s provozem společnosti. [Goffman, 1961]. Mezi tento typ lze zařadit jak letiště, tak i vojenské školy, které dotazovaní informátoři studovali. Jan Keller ve své práci *Sociologie byrokracie a organizace* [1996] shrnuje povahu vojenského typu totálních institucí podle Ervinga Goffmana [1961]. Zde identifikuje především konflikt mezi vertikální a horizontální autoritou (line a staff). Pro vojenské instituce Keller [1996] identifikuje mnohem častější výskyt kompetenčních konfliktů mezi podřízenými odborníky a vysoce postavenými laiky. Dále identifikuje význam vojenských institucí a jejich vliv na okolní společnost, konkrétně v kontextu doby permanentního rizika atomové války. To se zcela nutně odráží v celkovém charakteru života moderní společnosti [Keller, 1996]. Prostřednictvím těchto vlastností můžeme přistupovat i k podobě každodenního života v rámci armádní instituce na letišti „Korea“.

5.3. Materiální kultura

Při zkoumání každodennosti nepůjde jen o konkrétní význam prostoru, ale je nutné klást důraz také na význam samotné materiální stránky daného místa a objektů, pomocí kterých lidé navazují sociální vazby a uskutečňují konkrétní interakce a operace. Je nutné soustředit se na vztah objektů k širším systémům a institucím sociálního světa, a proto je důležité věnovat pozornost především objektům materiální kultury, které na daném místě dávají lidské činnosti a jednání význam.

Materiální kultura je pojem často používaný ve vztahu k věcem či objektům, se kterými lidé přicházejí do kontaktu. Tyto objekty jsou lidmi definovány, mají připisovaný význam, svoji funkci, regulují sociální vztahy a lidské činnosti, a proto jsou fyzickým prvkem jejich kultury. Definice materiální kultury dle Iana Woodwarda, považuje za materiální kulturu všechny věci, objekty, artefakty, zboží a komodity. Všechny tyto termíny lze uvažovat za zaměnitelné při definování materiální kultury, avšak je nutné brát v potaz, že mezi nimi existují nepatrné rozdíly, které se primárně odrážejí v jejich kontextuálních vlastnostech. Tyto objekty existují pouze proto, že jsou jako objekty definovány skrze vztahy v sociálním, kulturním a politickém prostředí [Woodward, 2007].

5.3.1. Význam materiální kultury

Objekty z pohledu materiální kultury mají podle Woodwarda schopnost zvýznamnit věci nebo ustálit jejich sociální význam pro lidi. Zároveň mohou také přiřadit význam subkulturální příbuznosti, zaměstnání nebo sociálnímu statusu a dalším aspektům sociální identity. Objekty jsou začleněny do sociálního světa a ukotveny do norem a institucí, čímž dále pomáhají formovat skupinovou příslušnost lidí, což posiluje jejich identitu a integritu. [Woodward, 2007]. Na základě tohoto tvrzení soudím, že se význam materiální kultury daného místa projevuje jak při interpretaci aspektů každodenního života, tak i při ustavování společného významu a interpretace každodenní práce na letišti.

Kopytoff [1986] pro objekty předpokládá jejich vlastní „sociální život“ a možnost skrze čas i prostor měnit svůj význam [Kopytoff, 1986, cit. podle Woodward, 2007 s. 29]. Významy objektů jsou především podmíněny jejich pozicí v sociálním světě. Marsha L. Richins [1994 cit. podle Woodward, 2007, s. 148] rozlišuje mezi veřejným a soukromým významem vlastnictví.

- Veřejný význam je význam, který mu připisují členové široké společnosti. Přes množství nesprávných významových interpretací se členové komunity dokáží shodnout na společném významu mnoha objektů.
- Na druhé straně, soukromé významy jsou to, co vlastnictví objektu znamená pro jedince, který objekt vlastní. To může zahrnovat některé aspekty osobní historie a identity vlastníka, převážně spojené s významnými rodinnými vztahy.

Takové významy jsou buď sdílené (intersubjektivní) anebo individuální (vycházející z biograficky determinované situace). Při interpretaci významů materiální kultury hraje také důležitou roli sociální identita

„Neživým objektům bývá přiřazen vlastní význam, skrze vyprávění o vlastní identitě a minulosti, jenž spojuje jejich podobu se sociální identitou.“ [Woodward, 2007 s. 6]

Proto je také i samotná podoba objektu velmi důležitým rysem při interpretaci významů a vlastní identity. Můžeme říci, že změní-li se význam světa, ve kterém žijeme a podoba věcí, se kterými přicházíme do styku, pak se změní i naše identita a významy naší zažívané každodennosti.

5.3.2. Materiální kultura a identita

Materiální kultura hraje velmi významnou roli i při utváření naší sociální identity. Předměty, které používáme a kterými se obklopujeme, se stávají naší neoddělitelnou součástí, skrze kterou definujeme sebe i svůj život. Jinými slovy lze říci, že čím více věříme, že něco vlastníme nebo jsme ovládáni nějakým objektem, tím více cítíme, že je to naší součástí [Belk, 1988, s. 141, cit. podle Woodward, 2007].

Psycholog William James chápe lidské „já“, nejen jako tělo a myšlenky, ale i prostřednictvím věcí, které považuje za své [William James, in Belk, 1988, s. 140, cit. podle Woodward, 2007]. James tvrdí, že nemůžeme oddělit naše „já“ od věcí, které jsou s námi externě propojeny, o nichž člověk věří a jedná s nimi tak, jako by byly naší součástí, a proto tvrdí, že:

„Cítíme a jednáme s určitými objekty, které vlastníme, tak, jako cítíme a jednáme sami se sebou.“ [William James, cit. podle Belk, 1988, s. 140].

V průběhu času se tyto vnější objekty staly přidruženými k našemu „já“, neboli k naší vlastní identitě. Každodenní činnost, skrze kterou každodennost prožíváme, netvoří pouze vztahy a interakce mezi lidmi, ale i vztahy a interakcemi s věcmi, které

považujeme za naši součást. Jsme definováni jako lidé nejen prostřednictvím toho co říkáme a co si myslíme, ale také skrze materiální věci, které vlastníme, kterými se obklopujeme a se kterými přicházíme do styku. Všechny tyto materiální věci pomáhají ustálit, zprostředkovat a podpořit nás ve vytvoření naší osobní a sociální identity [Woodward, 2007, s. 133].

Identita v našem každodenním životě je nám zprostředkována samotnými místy a materiálními objekty, na které se naše každodenní činnost soustředí. Materiální kulturou jsou proto objekty, které jsou součástí naší identity, a proto také součástí naší každodennosti. Woodward ve vztahu k objektům a materiální kultuře popisuje tři kategorie identity.

1. První kategorií je sociální neboli objektivní identita, která odkazuje k členství osoby do několika sociálních skupin a rozlišování společensky relevantních rysů tohoto členství, jako jsou gender, společenská třída nebo etnicita.
2. Další kategorií je subjektivní identita, která odkazuje na unikátní kombinaci osobních rysů, znaků a preferencí
3. Třetí kategorií je ego identita, která odkazuje na pocity jedince a jeho sebeuvědomění kam patří.

Tyto úrovně identity udávají jedinci smysl stability a kontinuity, čímž jsou udržovány jejich výhledy a jednání.

5.4. Kolektivní paměť

V návaznosti na provedený výzkum a předběžnou analýzu výpovědí považuji za nutné přistupovat ke každodennímu světu letiště „Korea“ prostřednictvím kolektivní paměti skupiny bývalých zaměstnanců i kolektivní paměti zájmového sdružení Letci-Žatec. Skutečnost, že tento spolek udržuje každodennost letiště ve svém zájmu a ve svých činnostech, interpretuje ji jistým způsobem a dále tyto interpretace reprodukuje, je pro mě indikátorem vlivu kolektivní paměti na individuální vnímání každodenního světa jednotlivců.

Pro tuto práci budu vycházet z konceptu kolektivní paměti podle Maurice Halbwachse v knize *Kolektivní paměť* [2009]. Halbwachs koncept kolektivní paměti chápe jako prvky utvářející individuální paměť jedince. Oproti Durkheimovi uvažuje více kolektivních pamětí, vycházejících ze skupin, do kterých je člověk v rámci socializace

integrován. Individuální paměť jedince je pak složena propojením těchto kolektivních pamětí.

„Samotná individuální paměť však může být chápána pouze skrze propojení jedince k mnoha skupinám, kterých je současně členem. Jedincovo vzpomínání vidíme jako střet kolektivních vlivů.“ [Halbwachs, 1992, s. 44, cit. podle Misztal, 2003, s. 53]

Individuální paměť každého z informátorů obsahuje fragmenty kolektivní paměti ze všech skupin, kterých je členem a na základě tohoto tvrzení je nutné sledovat nejen kolektivní paměť skupiny Letci-Žatec, ale i skupinovou identitu jednotlivých členů.

5.4.1. Charakteristika kolektivní paměti

Pro kolektivní paměť skupiny Halbwachs [2009] předpokládá nejméně tři důležité vlastnosti.

První vlastnost kolektivní paměti spočívá v souvislostech s určitým místem v prostoru, jelikož je na stejné místo vztahována i samotná skupina.

„Skupiny jsou svázány s místem, protože sociální vztahy mezi jejich členy vycházejí právě z jejich blízkosti v prostoru.“ [Halbwachs, 2009 s.194]

Halbwachs argumentuje, v návaznosti na tento vzájemný vztah kolektivní paměti dané skupiny s místem, že skupina trvá a vzpomíná jen do té míry, do jaké se může opírat o stabilní uspořádání prostoru, se kterým může spojovat své vzpomínky. Taková představa prostoru je trvalá, jen dokud k ní skupina upírá svoji pozornost a zahrnuje ji do svého vědomí [Halbwachs, 2009, s. 226]. Charakter kolektivní paměti jednak vychází z uspořádání prostoru, na který je vztažena, zároveň však jsou interpretace takového prostoru kolektivní paměti skupiny podmíněny.

Druhou charakteristikou kolektivní paměti je její stabilizační úloha při zažívání změn v každodenním životě. Při narušení struktury každodenního života představuje paměť skupiny stabilní část každodenního života, na základě které jsou vymezovány nové interpretace každodennosti.

„Skupina nejenže okamžitě projeví lítost nad svou ztrátou, ale dá najevo pobouření a protest. Bude klást odpor ze všech sil své tradice a tento odpor nezůstane bez výsledku. Bude se snažit a částečně se jí i bude dařit, najít starou rovnováhu v nových podmínkách.“ [Halbwachs, 2009 s. 193]

Kolektivní paměť tak slouží jako stabilizační element v průběhu změn každodenního světa. Opíráním se o vzpomínky kolektivní paměti skupiny jsou ustáleny a reprodukovány nové interpretace a nové formy zažívané každodennosti.

Jako třetí vlastnost kolektivní paměti můžeme považovat její úlohu, kterou hraje při formování sociální identity skupiny i jejích členů. Podle Halbwachse [1992] existuje spojení mezi sociální skupinou a kolektivní pamětí. Každá ze skupin si vyvíjí svoji vlastní paměť o vlastní minulosti. Tím zvýrazňuje svoji identitu, a proto je také paměť jedinců a skupin základem pro terénní výzkum. Současně se však individuální vzpomínky mění s tím, jak se mění jedincova příslušnost k daným skupinám a stejným způsobem se mění i jeho identita. Proto se paměť a identita jedince formuje skrze kolektivní paměť dané skupiny, které je členem [Halbwachs, 1992, cit. podle Misztal, 2003, s. 51]

5.5. Sociální identita

Při definování konceptu sociální identity vycházím z teorie sociální identity, se kterou přišli Henri Tajfel a John Turner. Takový koncept představují v práci *The social identity theory of intergroup behavior* [1986].

Koncepce sociální identity předpokládá existenci sociálních skupin, ze kterých jedinec vyvozuje svoji příslušnost a identifikuje se jako jejich člen. Pro vymezení identity je důležité zmínit, že člověk nedisponuje pouze jednou identitou, ale mnoha, a to v závislosti na všech skupinách, do kterých je integrován. Konfigurace jeho sociální identity se odvíjí podle toho, jak se pohybuje mezi jednotlivými skupinami [Tajfel, Turner, 1986].

„Současné chápání identity zvýrazňuje to, že mít identitu znamená patřit do několika skupin, zastávat několik rolí a přijímat zdroje z každé této sítě, k vytvoření povědomí o sobě.“ [Woodward, 2007 s. 134-135]

Tuto mnohočetnost sociálních identit předpokládá i Ian Woodward [2007] ve své práci o materiální kultuře, a proto ji předpokládám i ve svém výzkumu každodennosti.

5.5.1. Proces utváření identity

V rámci identifikace se sociálními skupinami, jsou rozlišovány dvě základní kategorie: in-group a out-group. Tyto dvě kategorie představují skupiny, do kterých jsme začleněni

a skupiny se kterými se neidentifikujeme. K vymezení těchto dvou skupin vedou tři základní procesy:

1. Sociální kategorizace, je proces, kdy si jedinec volí sociální skupinu na základě jednoduchých kategorií, např. vzdělání, pohlaví nebo věk.
2. Sociální identifikace je proces, kdy člověk přejímá pravidla skupiny, do které se integruje.
3. Sociální srovnání je proces srovnávání své skupiny v kontrastu se skupinami, do kterých nepatří [Tajfel, Turner, 1986].

K pochopení procesů utváření sociální identity je nutné na ni nahlížet ve vztahu k sociálnímu prostoru každodenního světa. Sociální identita skupiny existuje pouze v závislosti na společném prostoru, ve kterém může být situována. Bez takového prostoru nemá nic, o co by mohla opírat svůj pocit identity [Halbwachs, 2009 s. 194]. Taková sociální identita není individuální ani autonomní, ale už ze svého základu je determinována kulturou, která je v rámci naší identity zdrojem významů a obsahů.

„Ačkoli každý z nás vstupuje do „dialogu“ s danou kulturou podle svých sociálních a biologických dispozic, není pochyb o tom, že kultura je zdrojem naší identity v tom smyslu, že vytváří „významy a „obsahy“ potřebné k tvorbě identity.“ [Hoover, 1997, s. 62 cit. podle Müller, 2007 s. 788].

Naše sociální identita proto vychází především z kultury, ve které jsme zakořeněni. V rámci mé práce je sociální identita zasazena do souvislostí s kulturou letiště „Korea“. Ačkoliv letiště samo o sobě představovalo pouze část kultury a každodenního světa informátorů, tak je nutné považovat toto letiště za hlavní zdroj jejich identity.

5.6. Shrnutí konceptuální části

V této části práce jsem představil několik základních teoretických konceptů, se kterými během zkoumání v terénu pracuji. Mezi tyto koncepty uvažuji: každodenní život a svět, obecně nazývané jako každodennost. Totální instituce, konkrétněji totální instituce armády. Jako další koncepty představuji materiální kulturu, kolektivní paměť a sociální identitu.

Koncept každodenního světa/života, skrze který přistupuji k předmětu zkoumání, v mé práci vychází z konceptuálního pojetí fenomenologické sociologie Alfreda Schütze. Takové pojetí uvažuje každodenní svět a život za samozřejmý,

vymezený skrze manipulační zóny v čase a prostoru, ale především sdílený, intersubjektivní, společný svět. Každý člověk vchází do každodenního světa s objemem běžného vědění, které je rámováno jak životní dráhou jednotlivce, tak vzájemnou komunikací s ostatními subjekty každodenního světa. Takový objem vědění představuje řád, pravidla a návody, podle kterých se v každodenním světě řídíme. Zároveň je nám prostřednictvím sedimentace tohoto vědění umožněno jednotlivé části každodenních životů typizovat, a dále ustálit je v konstantní struktuře každodenního světa. Příkladem takové typizované konstantní struktury lze uvažovat jazyk a jeho formy. Do každodenního světa vstupujeme každý ze svých biograficky determinovaných situací, se svými hodnotami a interpretacemi. Současně však vstupujeme do světa, který je v objektech a vlastnostech identický a společný všem subjektům. Zde může docházet k záměně jednotlivých perspektiv a shodě systémů relevancí, kterými je zažívaný svět vnímán stejným způsobem.

Koncept totální instituce, vycházející z práce Ervinga Goffmana [1961], je pro moji práci nezbytný hned z několika důvodů. Abychom pochopili podstatu každodenního života vojáků ve vojenském prostředí, musíme nejdříve znát okolnosti a podstatu takového každodenního světa, ve kterém svůj život zažívali. To, k čemu vztahují své interpretace vlastního života, je především jejich každodenní svět, ve kterém byli nebo stále jsou situováni. Pravidla totálních institucí armády nám pomáhají částečně odkrývat i struktury každodenního světa, podle kterých tito lidé svůj život orientovali a jakým způsobem jej zakoušeli. Totální instituce formovala všem jedincům společnou identitu, díky které mohli v každodenním světě zaujmout určenou pozici. Během mého vlastního výzkumu se koncept totální instituce vyskytoval v období studií na vojenské škole nebo základní vojenské přípravy. Během tohoto období byl téměř celý každodenní život vojáků ohraničený totální institucí armády. Po přechodu na vojenské letiště v Žatci se setkáváme s již mírnější formou takové instituce. Život na vojenském letišti byl stále životem v instituci armády, avšak role lidí, kteří zde sloužili, už neměla povahu chovanců, ale spíše povahu personálu. Tou nejzásadnější změnou, která tento přechod způsobila, bylo opětovné vybudování jednotlivých sfér života. Instituce armády již nezasahovala do všech stránek života těchto lidí a byl zde větší prostor na utváření individuálních strategií a každodenních životů v novém každodenním světě.

Koncept materiální kultury představují veškeré objekty a věci, se kterými lidé navazují sociální vztahy a interakce, skrze které zakoušejí svoje každodenní činnosti.

Objektům materiální kultury jsou připisovány významy, interpretace a jsou součástí našeho každodenního světa. Významy materiální kultury mohou být veřejné a sdílené nebo soukromé a individuální. Samotná materiální kultura svými významy pomáhá utvářet sociální identitu lidí. Pro vymezení materiální kultury jsem především vycházel z konceptu Iana Woodwarda [2007].

Koncept kolektivní paměti, podle myšlenek Maurice Halbwachse [1992, 2009], představuje části individuální paměti, které jsou utvářeny příslušností a životem v rámci sociálních skupin. Individuální paměť člověka pak chápeme jeho propojením se skupinami a pamětí skupin, do kterých je integrován. Pro kolektivní paměť skupiny platí, že jsou vztažené na určité místo v prostoru. Představy a interpretace takového prostoru pak existují v kolektivní paměti skupiny a jsou skrze skupinu reprodukovány do individuálních pamětí svých členů. Během období životních změn, kdy dochází k narušení zažité struktury každodenního světa, slouží kolektivní paměť skupiny jako stabilizační pilíř, na jehož základě jsou opět vystavěny interpretace nového světa. Vliv skupinové paměti lze spatřit v konečném důsledku také na formování sociální identity jednotlivců. Paměť a identita jedinců se formuje prostřednictvím kolektivní paměti skupin, kterých je členem.

Koncept sociální identity, představený Tajflem a Turnerem [1986], vychází z příslušnosti jedince k mnoha skupinám, do kterých je integrován. Na základě volby základních kategorií života si vybíráme sociální skupiny, přijímáme její pravidla a v rámci této skupiny se vymezujeme vůči ostatním. Zdrojem obsahů a významů naší identity je kultura. Sociální identita skupiny se vztahuje vždy na konkrétní prostor a objekty v něm. Jedině opíráním se o stálý prostor může být sociální identita skupiny udržována a reprodukována. K reprodukování sociální identity dochází skrz kolektivní paměť skupiny.

S takto vymezenými koncepty přistupuji k samotnému výzkumu práce. Po celou dobu analyzování získaných dat budu vycházet právě z takto definovaných elementů sociálního každodenního života. Na základě takového vymezení již budu schopný v následující části práce provádět celkovou analýzu získaných výpovědí a ostatních dat.

6. Analýza dat

V této části práce se věnuji samotné analýze získaných výpovědí a textů o každodennosti kolem letiště „Korea“. Na úvod nejdříve představím a odůvodním metodu, se kterou budu jednotlivé texty analyzovat. Poté vymezím základní strukturu,

podle které analýzu textů povedu. Následovat bude samotná celková analýza získaných dat. Na závěr shrnu dílčí zjištění této analýzy a pokusím se o vztažení získaných poznatků k dosavadním poznatkům v sociologii a sociální antropologii. Budu hledat spojitosti a podobnosti mého tématu s již s provedenými výzkumy jiných autorů.

6.1. Vymezení analytické metody a přístupu

Pro vyhodnocení získaných dat využívám metody narativní analýzy a biografické případové rekonstrukce. Jelikož jsem využil biografické metody zkoumání, která se soustředí především na sdělované narativy, tak považuji tuto metodu analýzy pro práci nejvhodnější. Pouze okrajově využívám analýzu diskurzivní, a to v části, kde analyzuji data získaná z regionálního tisku. Pro metodu biografické případové rekonstrukce je rozhodující zásadní rozdíl mezi rovinami prožívaného a vyprávěného životního příběhu.

- Při analýze prožitého životního příběhu rekonstruujeme, jak je to jen možné, chronologii biografických prožitků a významy, které tyto prožitky pro vypravěče kdysi měly.
- Za účelem analýzy roviny vyprávěného životního příběhu se soustředíme na způsob interpretací, jakými jsou biografické zážitky a životní etapy v rozhovoru prezentovány [Fischer-Rosenthal, Rosenthal 1997, cit. podle Biograf, 2001, odst. 15,16,18].

Podle Wolframa a Gabriel Rosenthalových [Fischer-Rosenthal, Rosenthal 1997, cit. podle Biograf, 2001, odst. 12-31] je analyzování textů touto metodou uskutečňováno v několika po sobě následujících krocích evaluace. Mezi základní z těchto kroků uvažují:

1. Rozbor biografických údajů, jako rozbor prožitých životních událostí a vyprávěných životních příběhů, znamená, že údaje analyzujeme v časovém pořadí životních událostí, a to s minimální vazbou na interpretaci vypravěče.
2. Analýza textu a jeho tematických polí znamená, že perspektivu vyprávění rekonstruujeme v době, kdy se uskutečnil náš rozhovor, získáváme tak na své prameny kritický pohled. Tím jsme schopni rozlišovat někdejší biografický význam událostí od perspektivy současné, a dále možnost sledovat, jak se vytvářená posloupnost vyprávění odchyluje od chronologie událostí.
3. Rekonstrukce případu znamená, že na úrovni prožitého životního příběhu se tážeme po biografickém významu jednotlivých prožitků, rekonstruujeme biografické

prožitky v rámci chronologie prožitého životního příběhu a skrze analýzu tematických polí je nám při tomto kroku vyhodnocování poskytnut důležitý náhled na současnou perspektivu vypravěčů.

4. Podrobná analýza a zhodnocení jednotlivých textových částí.

6.2. Rozbor biografických údajů a tematických polí

Na základě výpovědí, které jsem od informátorů získal, můžeme identifikovat řadu důležitých biografických údajů a životních bodů, které lze chronologicky a kategoricky seřadit do těchto jednotlivých bodů, chceme-li, epifanií:

1. Místo původu, rodinná situace, životní trajektorie, hodnoty a cíle před vstupem do armádní školy a na letiště.
2. Život zakoušený v totální instituci armády/armádní školy.
3. Životní změny po přechodu na letiště.
4. Ustálení každodenního života, světa a strategií během dlouholeté služby na letišti.
5. Rozpad zažitého každodenního světa letiště v kontextu celosvětových událostí, období přechodu do světa nového a zažívání nového života.
6. Zánik letiště, demolice fyzického prostoru a přestavba na průmyslovou zónu. obnovení sdružení letců a ustálení každodenních činností v současném životě a světě.

6.3. Rekonstrukce případů, interpretace a analýza získaných dat

6.3.1. Úvodní představení, počátky života

Úvodní představení vlastního životního příběhu nabývalo u všech informátorů velmi podobné struktury. Každý z nich považoval za počáteční bod, ve kterém začínal jejich každodenní život, místo svého původu, svého narození. Uvedením místa původu vyjadřují nejdůležitější bod v čase a prostoru, ve kterém jejich život započal. Průběh svého života v tomto raném období vyjadřují primárně skrze nejvýznamnější životní události, jako změna bydliště, absolvování studií a rozhodnutí o svém osudu v důležitých momentech jejich životů. Směrování všech výpovědí prostřednictvím úvodních sdělení tak prezentovalo důležité momenty, které utvářely životní trajektorie směřující k armádě a na letiště v Žatci.

„Já pocházím z Chýně, to je vesnice tady, Hostivice, jestli víte, pod letištěm, v podstatě za Ruzyňským letištěm, no, takže éra mi litali nad hlavou vlastně od narození. No já jsem šel v patnácti letech na vojnu, na vojenský gymnázium [...] Po gymnáziu jsem šel na vysokou vojenskou leteckou do Košic.“ [pilot M]

„Tak pocházím z Kladna, tam jsem se narodil, tam jsem taky vychodil školu, vystudoval jsem gymnázium, to už bylo ve Slaném. No a ve chvíli, kdy bylo třeba se rozhodnout o tom kam postupovat dál, tak tehdy byla možnost, samozřejmě kromě civilní školy vysoký, se přihlásit i na vojenskou.“ [pilot R]

„No já jsem chodil normálně do školy, jako každé jiné. Na základku, potom jsem šel na strojní průmyslovku do Ostrova nad Ohří. No a po tý průmyslovce jsem šel potom do Košic na školu. Nejdřív, jako na mechanika, technika a po roce potom, když založili tu školu vojenského letectví, ten první ročník. My jsme vlastně spolu z ročníku.“ (poukázal na piloty M a R) [pilot T]

„Já jsem se narodil na Slovensku, ve středoslovenském kraji, tam jsem chodil i na základní školu a od patnácti let jsem nastoupil do Prešova nejdřív do prvního ročníku, a pak druhý, třetí, čtvrtý ročník v Košicích na Vojenskou střední odbornou školu leteckou, která byla otevřena po prvním roce 67, 1967. Já jsem byl v druhém ročníku, který co byla otevřena, založena tady ta škola. Tam jsem absolvoval středoškolské studium s maturitou, a pak na základě mých výsledků, které byly výtečné, co se týká maturitního vysvědčení, jsem si mohl vybrat, kam bych chtěl, na jaké letiště sloužit. Takže to byl můj začátek, vybral jsem si Žatec.“ [radiotechnik D]

„No tak já to mám „v bledě modrém“. Jako kolega pocházím taky ze Slovenska, ale rodiče se brzo po mém narození přestěhovali sem do Severních Čech. No a já už jsem chodil do školy s češtinou a můj strýc tenkrát v Mostě chodil do aeroklubu, jo. On byl svobodnej, takže od malička jsem měl vztah nějak k těm letadlům. Spíš k tomu větrovýmu, jo. No taktéž jsem se i seznámil jako žák s letištěm v Žatci, protože se tu začli pořádat ukázky pro školy, takže jsem věděl, no od malička jsem byl vedenej k letectví, takže potom to rozhodnutí jít na vojenskou školu, už to bylo jen to vyvrcholení.“ [zbrojář L]

„Takže jen tak v krátkosti. Narodil jsem se a vyrůstal jsem na Kladně. Po ukončení základní školy jsem nastoupil do učebního poměru letecký mechanik u

Československých aerolinií od roku 1964. Od roku 1969 jsem po maturitě začal studovat na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně, obor pilot-inženýr. Studium jsem ukončil v r. 1975. Po vyřazení jsem skončil v Žatci, kde žiju dodnes.“
[velitel V]

Svůj každodenní život a svět v tomto období interpretují přes procesy vzdělávání a naplňování svých prvotních cílů a motivací, podle kterých odvíjeli svoje nadcházející činnosti a rozhodnutí. Těmito způsoby vyjadřují vlastní biografické pozice, svoji identitu a své nároky a základní systémy významových relevancí, se kterými vstupují do nového každodenního světa armády.

6.3.2. Život v totální instituci armády.

Během života v totálních institucích armády jsou téměř veškeré každodenní činnosti a potřeby zažívány podle předepsaného řádu dané instituce. Pro představu vycházím z vyobrazení běžného dne, interpretovaného radiotechnikem D.

„Ráno v šest hodin budíček, prostě pak byla osobní hygiena, v 6:30 jsme šli na rozcvičku, to bylo od pondělí do pátku, přesně nalinkováno. Přesně dané hodiny, minuty, kdy se nastupuje. Pak jsme se vrátili, udělali jsme si osobní hygienu. V sedm hodin na snídani jsme odešli. Zase jako skupina nástup, pískání dozorcích prostě. Rozumíte přesně jak to vidíte ve filmech to není nic jiného. Prostě v sedm hodin jste šli na snídani, ze snídane se vracelo, zase nástup byl. Všichni počkali, než se nasnídá ten poslední z dané čety, nás bylo dvacet jedna. Když se to nasnídalo, tak jsme se vrátili v pochodovém tvaru, ne sami jo, ale v pochodovém tvaru nazpátek na rotu. Na tý rotě jsme zas udělali to, co bylo potřeba. Posláni na přípravy na denní prostě rozvrh toho zaměstnání, jako to bylo do školy. Měli jsme nástup v půl osmé, když jsme nastoupili, velitel čety nám řekl, co a jak bude tento den pro nás probíhat, jak co je mimořádného. V osm hodin jsme šli na učebny a na učebnách prostě zase zazvonilo, písklo, vstali jsme, podalo se hlášení učiteli, který tam přišel, zase jsme si všichni sedli a toto bylo prostě až do, mám dojem 12, 13 hodin. Tam se prostě ukončilo, přemístili jsme se zase na rotu, šlo se na oběd. Ve tvaru, najedli jsme se, opět jsme zase skončili. Buď bylo odpolední vyučování, nebo nebylo odpolední vyučování. Ve 14 hodin nástup na učebny. Zase ve tvaru jsme se tam přesunuli. Tam jsme si sedli, tam jsme dělali samostudium. V 16 hodin konec, zase jsme vstali, odešli jsme na rotu a nastal prostě čas volna, osobního volna. Někdo si sedl na kavalec, někdo se ještě dostudoval. Já jsem šel cvičit, protože pětkrát, šestkrát do týdne jsem cvičil, vrátil jsem se nazpátek, zase v půl šesté nebo

v šest hodin úklid. Tak se šušovalo všechno, uklízelo. Rozumíte a ve 21:00 večerka, přišel ten dozorčí, co měl na starosti, důstojník, který měl dozor. Ne jenom dozorčí dané roty, ale kdo měl dozor. Prošel si všechny místnosti, zsvítil si tam nebo bylo rozsvícené poplachové světýlko jenom slabé. Zkontroloval, zda jsou všichni v postelích a on šel pryč. Ráno to samé. Pouze v sobotu a v neděli to bylo kus jinak, ale jinak v sobotu to bylo generální úklid týdenní. Všechno se uklízelo, vnější rajony, vnitřní rajony se udělaly. A potom se šlo na oběd a po obědě bylo volno. Vycházky byly a podobně. V neděli už nebyl ten úklid, mohli jsme si spát do 7 hodin. Ten budíček byl posunut o hodinu. Nebyla rozsvička v sobotu, v neděli nebyla rozsvička. A jinak jsme měli dopoledne, co jsem říkal, ten úklid nebo nějakou vlastní činnost. Ale v neděli, zase když byl oběd, odpoledne jsme mohli jít pryč. A od pondělí to začlo všechno znova.“
[radiotechnik D]

Dodržování řádu totální instituce do velké míry vymezovalo i způsoby, jakým byl každodenní svět zakoušen. Proto jsou v tomto životním období také často zvýrazňovány interpretace významů, které byly přiřazovány různým způsobům kolonizování takového řádu totální instituce.

„Až ve čtvrtém ročníku jsme si dovolili, že jsme nešli ve tvaru na oběd nebo z oběda a podobně, jo. Jinak jsme byli vždycky, si představte, tak, tak tak, naprosto organizovaně. My jsme to tak měli.“ [radiotechnik D]

Zároveň jsou také důležité významy připisovány činnostem, které se od řádu odkláněly a nabývaly forem odměn za poslušnost:

„Já jsem přišel, jel jsem na fyzikální olympiádu, a tak mě to bylo jedno, mě fyzika bavila, tak jsem řekl: no tak dobře. Ale dostal jsem podmínku takovou, že velitel řekl: „14 dní nemusíte chodit do školy, 14 dní budete mít od rána do večera 3 absolventy fyziky, kteří to s váma projdou a běda ale, jestli tam neuspějete!“ [zbrojář L]

V kontextu životního období na vojenské škole dochází k určitému posunu interpretací vlastního každodenního života oproti období předchozímu. Zatímco předešlé období se vyznačovalo především strategiemi vedoucí ke vstupu do armády a k budoucímu působení na vojenském letišti, tak interpretace o každodenním životě na vojenské škole se orientují přímo na samotný život v rámci této totální instituce. Konkrétně myšleno na zažívání obecného řádu armády, budování si zásoby vědění pro život a interakce s nadřízenými v této instituci.

Svůj každodenní život v rámci totální instituce armády pojímá každý informátor odlišně a zaujímá k němu i odlišný postoj. Každodenní život radiotechnika D v rámci období na vojenské škole byl výrazně formován skrze jeho konverzní přístup, cíle a motivace v rámci totální instituce.

„Já jsem neměl žádný problém, chtěl jsem disciplínu, chtěl jsem, abych byl veden, jo. Aby se to na mně podepsalo nějakým způsobem. Já jsem od roku 67 cvičil úpolové sporty a kulturistiku hlavně jo. Tím jsem pokračoval i na střední škole. Taky když jsem tam nastoupil, tak mě hned určili jako zástupce velitele čety, důstojník nám byl velitel čety, já jsem byl jeho zástupce, protože jsem byl i jemně vzrostlejší.“ [radiotechnik D]

Na druhé straně, kupříkladu velitel V zakoušel svůj život na vojenské škole odlišně. Významy svého každodenního života v rámci této instituce nevztahoval natolik k plnění vyžadovaného řádu a činností, předepsanými institucí armády, ale převážně svůj život interpretoval v závislosti na plnění svých vlastních cílů a motivací, se kterými do organizace vstupoval a které byly součástí jeho životní trajektorie.

„Začátky nebyly vůbec jednoduché, protože jsme prodělávali zároveň základní vojenskou službu, kde nám první měsíc dělali vojnu svobodníci s IQ tykve[...]. Pochopitelně, když do toho přišlo potom lítání ve škole, už to bylo mnohem snesitelnější, protože člověk už začal dělat to, proč tam šel, to co ho baví.“ [velitel V]

Období studia na vojenské škole představovalo jedno z nejvýznamnějších období, které tito informátoři v rozhovorech interpretovali. Důležitost tohoto období identifikují především v souvislosti se splněním svých cílů a motivací, spojených s jejich budoucím působením v armádě a na letišti „Korea“. Uvádějí jej také jako předpoklad, vysvětlující povahu každodenního řádu, kterému poté na letišti podřizovali své životy. Zároveň vysvětlují i vznik základní zásoby vědění, kterou tito lidé pro svůj každodenní život na letišti využívali a skrze kterou mohli i nové podmínky ve svém každodenním světě ustálit ve stabilní každodennost.

6.3.3. Nástup na letiště „Korea“ a změny s ním spojené

Události dokončení studia na vojenské škole téměř plynule přecházejí v další období identifikované jako období aktivní služby na letišti. V rámci tohoto přechodného období jsou nejčastěji interpretace vztahovány do protikladu k období na vojenské škole. Skrze tato srovnání jsou prezentovány odlišné formy interpretací vlastního každodenního

života. Pro tento úsek života zmiňují informátoři základní aspekty, ve kterých své každodenní proměny života sledují. Jsou jimi především řád, cíle a soubor vědění.

„No, je skutečností, že pravidla hry u školy a u bojového útvaru jsou odlišná. Společnými znaky jsou asi tak uniforma a pohyb v trojrozměrném prostoru. Je sice pravdou, že když se letecký elév dostaví k bojovému pluku, je po určité dobu hájený jako začátečník. To ovšem nejde do nekonečna. Od určité doby musí vykazovat prostě nějaký řád, dodržovat pravidla hry u toho útvaru, to znamená být zařazen do bojové pohotovosti a vše, co s tím souvisí.“ [velitel V]

Velitel V vnímá přechod do nového každodenního světa přes téměř všechny možné aspekty života. Stabilním prvkem, o který se tato nově zakoušená každodennost opírá, je „uniforma“, jakožto symbol identity příslušníka armády. Je to právě instituce armády, která tyto dva odlišné světy propojuje a skrze přetrvávající institucionální integraci svých členů umožňuje i postupné zažívání do nového světa každodennosti.

Radiotechnik D interpretuje nový každodenní svět skrz proměny a nové formy dodržovaného řádu, oslabení vlivu instituce armády na svůj život, svoji novou pozici a pravidla v rámci této instituce a v rámci své pracovní činnosti. V tomto období se začíná rozdělovat vnímání žitého prostoru na prostor práce a prostor mimo práci, mimo letiště, čímž v interpretacích vznikají i hranice mezi osobním a pracovním životem v každodenním světě.

„Tak zaprvé, už tam nebyl takovýhle řád, jo, ale samozřejmě každá jednotka, my jsme byli na vojně, měli jsme letadla, ošetřování letadel, a to má zase svou disciplínu, to má svůj řád. My jsme přišli, od pondělí do pátku se pracovalo, za prvé, normálně jsme chodili jako do práce [...] To znamená, byl tam pracovní řád, byl tam časový řád, ale už to nebyl takový jak ve škole, ale ten řád byl. Bylo to tak uvolněnější, protože už jsme byli dospělí, ale museli jsme dodržovat pravidla vojny, jak kázeň vojny, tak pracovní kázeň, a především technologická kázeň na letadlech [...] Když jsme odešli z letiště, nezůstávali jsme na letišti spávat, tak už jsme si dělali, co jsme chtěli, co jsme mohli. Prostě svobodně ve městě, různé zájmové činnosti, co jsme měli, cvičení v Sokolu, nahoře v Sokolovně jo. Prostě byl to život jiný, protože jsme už netrávili celých 24 hodin ve vojenském prostředí.“ [radiotechnik D]

Z pozice pilota R, byl přechod ze školského prostředí do prostředí bojového útvaru interpretován nejen odlišnou formou řádu, ale také nabýváním nových forem

vědění. Stejně jako velitel V identifikuje svoji počáteční pozici jako „elév“. Takové vyjádření lze získat od člověka bez zkušeností a bez potřebné zásoby vědění pro každodenní život.

„Takovej ten život školskej, že jo, to je trochu něco jinýho, takový volný, že jo. Ale ono zase potom, jo, aby člověk zařezával, tak nějak, jednak jako vojensky samozřejmě, ale i letecky, jo. Je důležitý, aby si nemyslel hned, že všechno umí. Takže to bylo důležitý a je fakt, že jsme měli v tý době štěstí na velitele letky zrovna, kterým byl tehdá pan J.S., jako velitel letky, protože ten nás držel u huby a je fakt, že jako ty základy, úplně ty letecký, takový ty jako eléva, to co člověk prostě musí vzít za svý, jo. Takový ty pravidla, který se nesměj překračovat, protože to hrozí jako na katastrofu třeba, tak to on prostě na tohle dbal a byl prostě jako naprosto nesmlouvavej, což teda bylo dobře. Mnohokrát jsem si na něj vzpomněl prostě, protože člověk z toho žil celý léta.“ [pilot R]

Navíc zde také identifikuje roli „významných druhých“ velitelů, kteří nově příchozím „elévům“ pomáhají tento nový každodenní svět zprostředkovat. Přejímání vzorců jednání a způsobů interpretací každodenního světa bylo společným, daným základem pro celou skupinu letky, což bylo také předpokladem pro intersubjektivní povahu nově zakoušeného světa.

Velmi podobným způsobem vnímá svůj přechod na letiště i zbrojář L. Společné rysy letiště a školy interpretuje v podobném vlivu systému armádní instituce na každodenní život. Takový systém opět vyžaduje plnění pravidel, která se však vztahují na jiný typ pozice, kterou v rámci instituce zastává. Stejně jako pilot R i jako velitel V vnímá svoji pozici „eléva“, která je důsledkem nedostatečného vědění pro pracovní činnost. Také zmiňuje roli „významných druhých“ nadřízených, kteří jej během zakoušení nové činnosti usměrňují a pomáhají tak nový každodenní život ustavovat.

„V principu samozřejmě ten systém je stejný, ale zase ty podmínky už jste na jiném stupni, ano, toho systému. To znamená, už se na vás vztahuje něco jiného. Tam jste byl žák, který se musel učit a měl povinnosti. Tady už jste měl vědomosti, byl jste certifikovanej a už z vás ten stát musel vlastně vysávat, dá se říct [...] Představte si, že samozřejmě tam přijdete a nemůžete nic dělat sám. Musíte se nejdřív dívat, musíte mít vedoucího, musíte být přezkušován a musíte postupně pod dozorem začít pracovat [...] Tady člověk přišel ze školy a vlastně do školy. Takže já jsem skutečně zase prvního půl

roku musel zase jenom učit [...] A až potom zase další nadřízený vám to schválí, tak vy jste schopni tuto specializaci provádět... “[zbrojář L.]

Podle interpretace, kterou předložil Pilot M, bylo prvním hlavním cílem a motivací pilotů „elévů“ v novém prostředí na letišti, splnit základní výcvik, který jim ukládaly předepsané osnovy pro přípravu bojového letectva. A takovým způsobem se postupně zařít do každodenního života letiště.

„Tam přišel člověk jako poručík bez třídy k útvaru. No, a sice už ve škole se lítalo, že jo, ale až u útvaru se vlastně začaly plnit ty úkoly bojového výcviku. No, a vlastně to bylo napřed třetí třída, druhá třída až první třída. No, a to bylo vlastně člověka cíl, prostě postupně se tímhle prokousat.“ [pilot M]

Pro začátky každodenního života na letišti, na základě výpovědí informátorů, představují nejdůležitější význam nová pravidla, která jsou zažívána a zprostředkována skrze systém armádní instituce. Zároveň jsou také zprostředkována prostřednictvím interakcí a vztahů s „významnými druhými“ veliteli, kteří pomáhají nově příchozím „elévům“ se zažíváním nového každodenního světa a s budováním jejich potřebné zásoby vědění. V neposlední řadě se pohled na život ve vojenském útvaru letiště oproti životu ve škole vymezuje na pracovní část naší každodennosti, vyhrazenou od částí osobní. Taková vyjádření lze shrnout jako rozlišení života na letišti a mimo letiště.

6.3.4. Zažitá každodennost během období služby na letišti

Smysl každodenního života během služby na letišti byl především v samotné službě. Při vymezování svého každodenního života, informátoři nejdříve vymezují prostor, do kterého byla taková každodennost zasazena. Tento prostor je velmi konkrétně vymezován fyzicky, ale také sociálně v kontextu jeho pozice v žitém světě

„Tak je třeba si uvědomit tehdejší aktuální situaci, která určovala, dejme tomu, běh světového pořádku. Vy se o tomto období dozvídáte nyní pod pojmem studená válka. Prostě byl tady nějakým způsobem rozdělený svět na dva ideologicky rozdílné tábory. A přitom naše republika byla na hranici těchto táborů. To znamená, že součástí vojensko-politických poměrů v Evropě po druhé světové válce, jak se vyvíjely, bylo zjednodušeně řečeno rozhraní socialistického a kapitalistického způsobu života. S touto skutečností samozřejmě byla spojena i otázka obrany. 11. stíhací pluk a celé letiště Žatec mělo význam ten, že prakticky neslo odpovědnost za určený prostor bojové činnosti, který byl vymezen čarami [...] od Prahy zhruba po karlovarské silnici na západ po Cheb, pak po

severní státní hranici s NDR na východ k Děčínu a zpět na jih ku Praze [...]Lze tedy konstatovat, že velitel letiště Žatec a 11. stíhací leteckého pluku zodpovídal za ostrahu vzdušného prostoru na severozápadním náletovém směru.“ [velitel V]

„No, tak samozřejmě, protože my jsme tady byli vlastně, že jo, na západě jsme hlídali vzdušnej prostor. To byl hlavní úkol pluku, že jo. Vzdušnej prostor tady v podstatě tu severní hranici a tadyhle ten západní směr až na úroveň, dejme tomu, co byly Mariánský Lázně třeba. Ale samozřejmě jsme působili po celý hraně, ale tohle byl náš bojovej úkol...“ [pilot R]

„Tady to letiště bylo nejbliž západním státům. To znamená, že za toho bývalýho socialistického tábora bylo vlastně nejnebezpečnější pro ten západ. Jo v první linii.“ [zbrojář L]

Význam své každodennosti vnímal velitel V i ostatní informátoři skrze význam, kterého letiště nabývalo v rámci vojensko-politické situace tehdejšího světa. Těmito interpretacemi letiště, jakožto prostoru zodpovídajícího za obranu vzdušného prostoru, tak stejně interpretovali významy svých každodenních činností. Tato interpretace prostoru byla všem subjektům na letišti společná, jelikož samotný prostor byl podmíněn jejich společnému politickému a kulturnímu systému. Opíráním se o sociální, kulturní a politický význam letiště byla ustavována vlastní identita v každodenním světě, a dále s tím spojené významy a sebe-interpretace vlastní každodennosti. Svoji každodennost však nevztahují pouze na prostor sociální, ale také na prostor fyzický. Samotné místo letiště, identifikovali také jako prostor fyzický a jasně ohraničený.

„Budovy, ubikace, štábní budova, sklady, jednak pro techniku, tak pro výzbroj prostě jednotlivých lidí, byly tam prostě další budovy jakoby a prostředky. Autopark, kde byly zabezpečující prostředky o auta, protože na tom letišti to nebyly jenom letadla.“ [radiotechnik D]

„Letiště, jako takové, disponovalo třemi rozptylovými. Každý rozptylový prostor obsahoval dvanáct zodolněných úkrytů letounů. Z jednoho, nejvzdálenějšího prostoru u Žiželic byla vybudována pomocná vzletová dráha. Základní kalkulační jednotkou bojového pluku, ať se jednalo o stíhací nebo bombardovací, byla jedna letka o 12 bojových letounech. Pluk měl 3 letky. Tudiž pluk disponoval tzv. tabulkově 36 bojovými letouny. K tomu je nutno přičíst 6 až 8 letounů dvojího řízení a 6 až 8 podzvukových

letounů proti pomalu a nízko letícím vzdušným cílům. Suma sumárum pluk tehdy disponoval řádově 50 letounů.“ [velitel V]

Fyzické atributy letiště a přítomné objekty nabývaly významu sdílené materiální kultury, přes kterou každý z informátorů svoji každodennost zažíval a popřípadě ji utvářel. S využitím materiální kultury byli schopni nejen plnit své předepsané cíle, ale také mohli přiřazovat různé významy každodenním činnostem. Mohli tak prožívat různé formy a prvky každodennosti a vztahovat na ni i své budoucí životní cíle a motivace. Význam vlastní každodenní činnosti tak vycházel jak z interpretací svého sociálního prostoru, tak z prostoru fyzického a objektů, které se v něm nacházely. Prostřednictvím těchto objektů se poté také mohla utvářet i ostatní pravidla každodenního jednání.

„K nástupům se užívaly stojánky letadel, které byly určeny k provozu při mírovém létání. Když byl organizován nástup jenom pluku, konal se na západní stojánce. Při nástupu všech útvarů letiště nebo celé divize byla používána východní stojánka, která byla větší. Nástupy se konaly při zahájení parkových dnů, pro ošetřování letecké a zabezpečovací techniky, při měsíčních rozborech výsledků práce, před zahájením prověrek z nadřízených stupňů velení a při slavnostních příležitostech a podobně. Příjímací výcvik vojáků základní služby, ono pověstné mašírování "seno-sláma", si řešily jednotky samostatně ve svých prostorech, většinou před ubytovacím objektem.“ [velitel V]

„Už v té době, když jsem byl hlavním inženýrem stíhacího pluku, tak jsme si v hangáru číslo 3, který byl, tak tam mohly být podle mezinárodních domluv uložené mašiny, jednadvacítky a pak další letadla, o které by se muselo starat, každý den prohlídnout, přezkoušet a tak dále. A my jsme si to tam už připravili, že skončíme svůj aktivní fyzický věk a klidně tam budeme pracovat, protože jsme měli nějaké zabezpečení a budeme si chodit do práce k letadlům a zůstal bych u armády a zůstal bych u letiště.“ [radiotechnik D]

Ústředním objektem této materiální kultury letiště byla především stíhací letadla, která činnost všech zaměstnanců propojovala. Smyslem letiště byla obrana vzdušného prostoru a k plnění této funkce byla existence letadel nezbytná. Proto považuji letouny za ústřední objekty, které pomohly interpretovat a ustálit význam veškeré každodenní činnosti na letišti. Přestože se každodenní činnost zaměstnanců značně lišila, byla specificky soustředěna na rozdílné objekty a situována do odlišných částí prostoru, tak

každý zaměstnanec v důsledku svojí činností přispíval k provozu letadel a vnímal významy letounů jako význam své vlastní činnosti. Skrze tyto objekty také vymezoval, své motivace a cíle a svoji profesní identitu.

„...zase ono to nebylo jenom laboratoř, tam se připravoval, tam byl samozřejmě režim a tak dál, takže v utajení se pracovalo na technice. Ale tu leteckou výzbroj, ty rakety to jste musel taky vozit do provozu, provádět výměny a kontroly i tam přímo jako jo. Ale zase samotná práce na letounu spadala už pod jinou organizaci, pod jiné lidi...“
[zbrojář L]

„Z mého hlediska, když to posuzuji, tak je správné, když ten člověk nastoupí ne do laboratoře, ale do toho provozu. Aby věděl, kde se ty jeho produkty, co dělá, vědomosti, dovednosti, zkušenosti využívají, tady se využívají. A vím, jakým způsobem, do jakých podrobností, čtyři roky jsem to dělal.“ [radiotechnik D]

Základním úkolem všech profesí z celého letiště bylo zajistit bojeschopnost pilotů a jejich letounů. Každá z těchto profesí na letišti svoji činnost přímo i nepřímo orientovala právě na zajištění této bojeschopnosti a k plnění celkové funkce vojenského letiště. Pro profesi pilota to znamenalo být schopen letoun ovládat a bezprostředně jej používat k vyžadované akci. Zbrojní technik, ačkoliv hlavní náplň své činnosti uskutečňoval mimo letadla (v laboratořích), byl řízen přísnými pravidly, a tak v důsledku toho bylo nutné tuto činnost směřovat rovněž na letouny. Stejným způsobem byla orientována i činnost radiotechnika, který odpovídal za radiolokační přístroje. Tyto přístroje musely být funkční nejen samy o sobě, ale především musely být zkonstruovány tak, aby fungovaly ve spojení s letadly. Opět je tedy činnost primárně orientována na laboratorní prostředí a objekty radiolokačního řízení, zároveň však je nedílnou součástí pro samotný provoz letadel. Tyto činnosti jsou přímo orientovány na funkčnost stíhacích letounů, čímž stíhací letouny získaly společný význam nejen pro piloty, ale také pro ostatní profese. Sdílený význam letadel je důvodem toho, proč se stíhací letouny staly ústředním objektem materiální kultury na letišti „Korea“.

„Všechno, co jsme vybudovali svépomocí na letišti, laboratoře, co jsme udělali. Nebo jak jsme se patlali s vojenskou technikou, aby žila. A aby piloti mohli létat na tom, abychom byli bojeschopní a provozuschopní...“ [radiotechnik D]

Od takového významu letadel se odvíjely i interpretované významy samotných profesí a vykonávaných činností, které se v každodenním světě letiště uskutečňovaly.

„Piloti jsou šlechta pro mě. To byli šlechtici, my jsme byli zase ti zemani, co jsme je drželi, protože bez nás by nemohli být, tak jako my bez nich.“ [radiotechnik D]

Význam každé profese na letišti spočíval v její přímé či nepřímé zásluze o bezchybné fungování letiště. Přímou zásluhu měly profese, které svoji činnost směřovaly na údržbu bojeschopnosti stíhacích letadel. Nepřímou zásluhu měl personál, zajišťující zázemí těchto techniků a pilotů, čímž jim bylo umožněno tuto činnost provádět na předepsané úrovni. Mezi tyto takzvané „týlové“ profese spadali například lékaři, kuchaři a jednotky udržující fyzický pořádek letiště a uspořádání objektů v něm. Svým způsobem zajišťovali nejzákladnější potřeby pro realizaci všech ostatních činností orientovaných na provoz letounů. Z tohoto důvodu byli také interpretováni jako součást každodenního světa celého letiště „Korea“, a proto měli vymezenou vlastní identitu, ale především cíle, místo a objekty v daném prostoru, s jejichž pomocí mohli tyto cíle plnit a současně mohli význam své činnosti dále stejným způsobem interpretovat. Jazykové vyjádření „týlové profese“ představuje takovou jazykovou figuru, prostřednictvím které je interpretován význam této činnosti na letišti. Poskytnutí zázemí, technické podpory a zajištění základních potřeb, což bylo nezbytné k uskutečnění činností orientujících se na letadla.

„Na tom letišti nebyl samozřejmě samotnej 11. stíhací pluk. Byl tam 23. letištní prapor, který zabezpečoval veškeré týlové otázky. Ať to byl chod letiště, úkryt letiště, provoz letiště jako takovýho. Týlové otázky typu: stravování, ubytování atd. prostě veškerej ten týl. Pak tam byl 5. prapor RTZ, který zabezpečoval otázky spojení, radarovýho přehledu a pak tam byl spojovací prapor, který zabezpečoval spojení pro celou divizi a samozřejmě i pro to letiště. Takže na tom letišti bylo k zodpovědnosti řádově 1500 lidí, včetně vojáků základní služby.“ [radiotechnik D]

Samotný bývalý velitel letiště však interpretuje tyto části každodenního světa s ohledem na jednotný a společný význam každodenního života letiště.

„Byla to naše práce. Udržovat vycvičené piloty v rozlétanosti pro bojové použití za všech povětrnostních podmínek ve dne i v noci a zároveň řídit letecký výcvik pilotů ve výcviku. Zdokonalovat piloty zejména ve znalosti bojových prostředků potenciálního protivníka. To nás všechny bavilo. Ovšem do tohoto procesu byly zařazeny také druhy příprav, které byly vynucené, a nikdo k nim zrovna s láskou nepřístupoval. Jednalo se o politickou přípravu, jejíž obsah byl poplatný tehdejšímu vnímání světa. Ostatně ani dnes

to není jinak, přestože si to mnoho naivních lidí myslí. Zase je správná pouze jedna pravda. Kdo ji nevyznává, je nálepkován nejrůznějšími přívlastky. Jednalo se také o přípravu pro boj při použití zbraní hromadného ničení. Ani to nebyla příjemná záležitost. Bohužel, několikrát jsem byl také nucen organizovat rozloučení se zemřelými příslušníky pluku, z toho i dvěma zahynulými piloty. I to je součást života a zároveň jedna z mnoha povinností velitele.“ [velitel V]

Každodenní činnost, zažívaná na letišti, byla zasazena do nezpochybnovaného každodenního světa, který byl a stále je politicky a kulturně determinován. Každodenní činnosti pak nabývají takových významů, které mohou být jedinci interpretovány různými způsoby v závislosti na kontextu do kterého jsou zasazeny. Každodenní činnosti, zasazené pouze do kontextu provozu letiště, kterému pan V velel, byly interpretovány z odlišné perspektivy, než činnosti zasazené do politicky determinovaného kontextu, ve kterém byl předem nucen zaujmout vyžadovanou pozici. V tomto zažitém a stabilním světě každodennosti však nezůstala situována pouze pracovní sféra lidských životů. Během každodenního života na letišti si zdejší lidé utvářeli i vlastní životní strategie, kterými si formovali vlastní každodenní svět. Pro pilota R bylo takovou strategií sloučení sfér rodinného a pracovního života.

„Kluk se mnou chodil i do hotovosti občas, protože manželka sloužila na věži tehdá, jako provoznice řízení letového provozu, tak kluk třeba s náma, my jsme ho neměli kam dát tehdá. Tak on byl teda půl služby u ženy na věži a půl služby u mě v hotovosti. Já jsem třeba odstartoval, tam se o něj starali vojáci základní služby tehdy jo. Ale on si to pamatuje samozřejmě a bylo to úžasný...“ [pilot R]

Na základě zažitých pravidel a získaných zkušeností ohledně každodenního světa už byl schopný typizovat jednotlivé aspekty běžného dne, na základě čehož mohl spojit rodinné a pracovní povinnosti do společné sféry každodenního života. Podobným způsobem si pro svoji každodenní činnost utvářel typická schémata i pilot T, který na žateckém letišti sloužil jako školící instruktor a kontrolor výcviku. Na základě každodenních zkušeností, získaných během let, byl schopný nastavit pravidla a strategie pro přeškolení dle předpokládané potřeby.

„Piloti, kteří se jen přeškolovali, těm byla ta výcviková osnova zkrácená. To jejich přeškolení se odvíjelo podle toho, jak jim to šlo. Já řeknu příklad: Předpokládal jsem, že deset přistání by jim mohlo stačit, ale někdo potřeboval další, protože to desátý mu

taky nešlo. No tak dostal dvě další, jo, tam se s tím dalo pohybovat podle potřeby. Dostal další, udělal to a hotovo. “[pilot T]

Všechna tato ustálená schémata každodenní činnosti byla výsledkem typizace skutečnosti ve stabilním každodenním světě. K takové typizaci docházelo až s ustálením zásoby vědění, které v průběhu let služby sedimentovalo.

6.3.5. Rozpad každodenního života a období nových forem každodennosti

V souvislosti se zánikem letiště „Korea“ jsou ve výpovědích nejčastěji zmiňovány důvody vycházející z globálních, sociálně-politických a institucionálních událostí, doprovázejících přechod ze socialismu k demokracii. Během tohoto přechodného období byli vojáci vtaženi do nově zřízeného každodenního světa, ve kterém již nebyli schopni se nadále opírat o identitu své doposud zažívané každodennosti. Docházelo jak k zániku fyzického prostoru a materiální kultury každodenního světa, tak zároveň k rozpadu každodenních struktur, na jejichž základě byli tito lidé doposud schopni svoji každodenní činnost provádět.

„Prostě se rozhodli, že tady to letiště prostě nemůže být za touto čarou. A to je politické rozhodnutí.“ [radiotechnik D]

„Bylo žádoucí armádu Československa, následně Český republiky redukovat takovým způsobem, aby byla nebojeschopná [...] Redukovat počty letišť, počty letadel, počty obsluhujícího personálu, pilotů. A ta redukce, že by měla přinést transformaci na standardy NATO“ [velitel V]

„Když došlo k té změně, tak se začínaly i měnit předpisy a vlastně ten systém se začal měnit v organizaci a začala být řekněme taková nezodpovědnost k tý práci. Už se to jakoby hroutilo, už najednou velké množství lidí odcházelo.“ [zbrojář L]

Tyto události tak interpretují ve zmíněném kontextu sociálně-politických proměn každodenního světa. Tendence rozpadání a reorganizace letectva vnímají jako odraz transformace kultury a společnosti, ve které byli zakořeněni. V tomto období neurčitosti se projevuje několik typických způsobů, jakými se tito lidé s novou situací vypořádali. Ve výpovědích radiotechnika D jsou představeny tři různé postoje k adaptaci na nové podmínky.

„Odhaduji 30-35 % lidí ještě vyrostlo, jak jsme makali. Takových 5-10% zemřelo úplně. A zbytek pokračoval dále, prostě kam je to zaválo, tak tam budou. Nic velkého

nehledali, žádné studium ani ne. Prostě se tomu podrobili a byli takový, kdy mě odtud odvezete, tak jdu. Ale odpovědně pracovali, nezemřeli.“ [radiotechnik D]

Nejpočetnější část těchto lidí se snažila udržet co nejvíce stabilních prvků ze své zažité každodennosti. V souvislosti s tím mnohem častěji vztahovali své orientace a své životní strategie na pozůstalou stabilitu každodenního světa, na sféru pracovního života, ale především života mimo práci, jako je rodina a domov v Žatci. V rámci těchto strategií byla pracovní sféra života v opačné pozici než během služby na letišti. Objevovaly se tendence podřizování zažitému každodennímu řádu osobního života, který z období velkých změn vyšel bez výrazné proměny. V tomto období se piloti M, R a T rozhodli pokračovat ve své kariéře armádního pilota a byli dislokováni na jiné letiště.

„Pak, jak to začli rušit, tak jsem se vlastně v Čáslavi vrátil na Mig-dvacet trojky a pak ještě když je zrušili, tak ještě na dva roky na dvacet jedničky. Po Čáslavi jsem šel do civilu a takhle, když řeknu, že jsem nedělal nic, to není pravda, ale nebyl jsem nikde zaměstnanej, protože já jsem si během těch deseti let, co jsem jezdil po světě, stačil postavit ve Staňkovicích barák o sobotách, o nedělích a o dovolených. No, těch deset let, co jsem dojížděl a při tom stavěl barák, bylo dost hektickejch a tak [...] Takže, jako proto jsem se ani nijak nechtěl nikam stěhovat a zařídil jsem si to tam no, takže mám práce na baráku dost.“ [pilot M]

„Na konci roku 93 s tím, že se lidí ptali, jestli chtějí zůstat u armády, u lítání konkrétně. Nebo jestli chtějí odejít do zálohy, že jo. A ono těch možností moc nebylo, takže vím, že jsem u toho pohovoru byl taky, a protože jsem chtěl po těch sedmnácti letech ještě sloužit, protože ono to nebylo zas tak jednoduchý i z rodinnýho hlediska. Takže jsem řekl, že chci sloužit dál, tak mě zařadili do toho, že jsem byl prostě přemístěnej do Přerova jo. Takže to je ta vojenská stránka věci a já jsem v té době v rodině měl malý děcka. Klukovi bylo osm let a holce byly tři roky. Takže žena tady na to byla sama, končila jí mateřská dovolená, takže ono to taky nebylo jednoduchý, a když se člověk sebere, sedne do auta v neděli večer a odjede pryč a přijede třeba v pátek nebo taky někdy až za 14 dnů, tak to prostě není samozřejmý, že jo. Především jsem vyžadoval, aby byla trpělivá a uznalá a samozřejmě to taky nebylo jednoduchý a mnohdy, když člověk odjížděl z domova, tak se mu honily hlavou jiný myšlenky, protože to rozloučení nebylo vždycky růžový, co si budem povídat, stejně jako ty návraty. Takže to byla taková

doba nepřijemna v tomhle ohledu. A navíc to bylo ještě tak nešikovný, že ještě ani v tom Přerově ještě člověk neměl jistotu, že tam budeme dlouhodobě“ [pilot R]

„Šel jsem zpátky do Budějovic. Ano, já jsem šel zpátky do Budějovic. Ale, v té době jsem procházel rozvodem, děti dostala do péče manželka a já byl brán jako svobodný, takže jsem si mohl dojíždět do Budějovic, jak jsem chtěl. Těm ženatým, co měli rodiny, těm aspoň proplatili nějaký to odlučný, nebo něco takového a mě vůbec nic, protože jsem byl svobodnej. Řekli mi: „Děti jsou v péči u matky, Vy nemusíte dojíždět do Žatce a nazdar.“ Tak jsem si tam chtěl dát žádost o byt, tam mně řekli:“ tady máme tolik žádosti, že nemáte vůbec nárok.“ [...] No tak jsem potom se rozhod', že než abych tam bydlel v kempu, v takový buňce a chodil jenom na letiště, kde se budu jen nějak poflakovat, tak jsem si dal žádost do civilu a šel jsem do civilu.“ [pilot T]

„Teď, když je začali rušit, tak najednou ti, co byli zvyklí někde být, už měli baráky, rodiny, všechno. I ti svobodní tam měli svůj život prostě, udělaný nějaký garsonky měli nebo svobodárku, tak najednou přelítli na jiné letiště.“ [radiotechnik D]

„Byl jste strom, kde jste někde zapustil kořeny. Měl jste rodinu, měl jste děti. Najednou jste šel do Prahy, a to už směřovalo k tomu, že rok, dva roky, tři roky a končíte jo.“ [zbrojář L]

Stejným způsobem, jak tuto situaci interpretuje pan L, ji podobně interpretovali i všichni informátoři, kteří se snažili o pokračování ve stejné, zažité každodenní činnosti. Pracovní činnost, kterou chtěli nadále provozovat, museli však situovat do zcela nového a neznámého světa, ve kterém neměli ustálené žádné stabilní prvky každodennosti. Na základě toho vnímají v novém světě pocit nekompatibility svého pracovního života s životem osobním. Zažitý soulad těchto dvou sfér života, který si ustálili během své služby v Žatci, se tak v rámci nové doby a světa rozpadl. Nejedná se pouze o interpretaci nekompatibility rodinného a pracovního života, nýbrž i o nesoulad s životem mimo region Žatce. Jak tuto skutečnost identifikuje pan L „v tomto regionu tito lidé zapustili kořeny“. Takové použití narativní figury představuje vysokou míru začlenění do zdejšího každodenního světa, který nelze jen tak opustit. V závislosti na této skutečnosti byla vyvíjena snaha o nalezení takových forem pracovního života, které by byly se situovaností do daného regionu v souladu. Takové strategie většinou představovaly práce jakéhokoliv typu a formy, které mohli tito lidé vykonávat, aniž by tím narušovali stabilitu osobní sféry.

„Tak jsem potom, dělal jsem hlídače na stavbě. Pak jsem dělal takový tesařský práce, stavěli jsme takový kozy, no sekerka, kleště, hřebíky, kladívko a už jsme jeli. No, pak jsem se dostal k hasičům. Tam jsem byl potom u hasičů patnáct let. A teď po patnácti letech jsem říkal dost, jdu do starobního důchodu.“ [pilot T]

„Jako já jsem teda chodil jako na brigády, do hospody jsem chodil pinglovat, a tak prostě, ale jenom takový brigády, kolem baráku.“ [pilot M]

Druhý nejčastější typ každodenních strategií a adaptací na nový každodenní svět je interpretován jako usilovné snažení o další kariérní růst i po službě v Žatci.

„Já jsem si prostě řekl, tak dobře, první roky jsem byl u nějaké počítačové firmy, pak jsem byl ve středním školství, byl jsem ředitelem dvou středních škol a tak. 7 let jsem byl u pedagogiky a u sdělovací techniky. A toto jsme prostě prožili, prodělali, to byl můj případ. A pak jsem se rozhodl v roce 2002 a šel jsem do vojenského technického ústavu letectva protivzdušné obrany, kde se zabývám tím, že cokoliv se dovezlo do letectva a bylo s letectvem spojeného, tak tam se to zkoušelo, ověřovalo a pak se uvolnilo, že to může jít do letectva. Tak tam sem já skončil a jsem tam do teď. Zůstal jsem u letectva.“ [radiotechnik D]

„Rozhodl jsem se, že v tomhle, slušně řečeno, bordelu nebudu sloužit. V roce 1993, přestože jsem lital s devětadvacítkou, jsem už trošku navštívil a už v průběhu roku jsem si udělal civilní diplom na vícemotorové letadlo ve vícečlenné posádce. Jak rád vzpomínám na L-410, který mi dal šanci začátkům tohoto nového řemesla se naučit a porozumět. Prostě jsem musel nějak řešit svůj život, protože mně v té době bylo 43 let. A v roce 2009, jsem šel v 60 letech věku do důchodu s tím, že všem kamarádům od letectva najednou začala vadit skutečnost, že takzvaně „hovno dělám“. Tak jsem v roce 2010 na jaře přešel k v té době druhému největšímu dopravci v Česku k TRAVEL SERVICE. Dneska to je SMARTWINGS. Ovšem aby toho nebylo málo, zároveň jsem vyslyšel výzvu bývalého kolegy z vojny a poté aktuálně Ředitele Úřadu pro civilní letectví. Tudiž od jara 2010 do října 2014, kdy jsem se dožil 65 let, což je strop pro dopravní létání v EU, jsem souběžně vykonával funkci Inspektora bezpečnosti letů ÚCL a vozil lidi opět v Boeingu vyšších verzí.“ [velitel V]

„Já jsem dosloužil a šel do civilu, do AERO Vodochody. Mě si tam vyžádali, protože už tam byli nějaký vojáci a rozšiřovala se tam výroba, tak jsem tam šel. Protože furt jsem

si nemohl strávit, furt jsem měl takový falešný představy, že bych někde u pásu začal dělat...takže já jsem tam šel a najednou jsem měl perfektní práci, zase člověk začínal znova, musel extrémně po nocích studovat angličtinu, ale to se dalo zvládnout, protože už po tom rozpadu to šlo. Byl jsem tam necelý dva roky, ale protože člověk dojížděl a tenkrát nebyly dálnice (Dům, manželka a tři děti a zase je pryč) [...] Takže jsem se pak vrátil sem, k rodině [...] No potom jsem samozřejmě hledal práci, ale zase z toho jsem měl výhodu, že když jsem šel a byl jsem na škole, tak jsem věděl, že budu přijatej.“ [zbrojář L]

Tyto dva zmíněné a pozorované adaptační přístupy lze na základě získaných interpretací pojmenovat jako přístup progresivní a přístup stagnující. Třetím přístupem, který informátoři na základě některých životních osudů svých kolegů identifikují, je přístup regresivní. Takový přístup se vyznačuje především trvajícím nekompatibilitou s novým každodenním světem a neúspěšnou adaptací na nový každodenní život.

„Ale bylo takových, kolem těch 5, možná 7 %, kteří zemřeli. Opravdu na úplné dno spadli a i fyzicky zemřeli.“ [radiotechnik D]

Nehledě na způsob, jakým se tito lidé vypořádali se zánikem letiště, žili všichni po určitý čas v období neurčitosti, kdy se rozpadaly jejich staré návyky, zažité řády a systémy, a především celkový přístup ke své dosavadní každodennosti. Na straně druhé stále nenašli a nezískali návyky, pravidla a přístupy nové. Jedná se o období rozpadu každodenní reality. O tomto období se tito lidé vyjadřují především jako o období rezignace a melancholie, doprovázející nové interpretace vznikajícího světa, nové způsoby adaptací, nový každodenní život. Takové období se projevuje především nekompatibilitou jednotlivých sfér nového každodenního života a prostřednictvím nesouladu takového světa s vlastní identitou.

6.3.6. Nová každodennost, nový každodenní svět

V rámci nově ustaveného každodenního světa dochází pro moje informátory k novým významným událostem. Jedná se o osudové momenty a proměny každodenního významu žateckého letiště, které jsou interpretovány v kontextu nově vzniklé politické situace. Mezi tyto události bývalý velitel letiště zahrnuje nejprve zamítnutí alternativního využití letiště.

„Tady byly tendence vzájemného využití bývalých vojenských objektů v příhraničních prostorech severozápadních Čech a jihovýchodního Německa v rámci programu FARE.“

No, jenomže musíme si uvědomit, že se psal začátek devadesátých let. Ale ten, kdo měl větší lokty, kdo byl agresivnější, ten si prostě urval z toho společného žvance to, co byl schopen. Tudiž z veškerého docela gramotného a inteligentního programu FARE nezůstal kámen na kameni.“ [velitel V]

Následně zmiňuje nelegální rabování celého prostoru.

Celá severočeská mafie si od poloviny roku 1993, na jehož konci bylo žatecké letiště oficiálně opuštěno, brousila zuby na přísátí se k tomuto „bohatému cecku“. Od začátku r. 1994 tam nastoupili skuteční zločinci, kteří začali rozkrádat veškerý majetek. A tehdejší velitel základny, který tam měl vést ostrahu celého prostoru, samozřejmě neměl vůbec nic v ruce, protože tehdy vše střežil s využitím vojáků, kteří nesměli mít náboje. Tudiž takový kluk, asi tak ve tvém věku, dostal na vybranou od hrdlořezů, kteří tam přišli [...] Otevři nám ten hangár a my si vezmeme, co budeme chtít a ty dostaneš pět stovek. Pokud to neuděláš, tak ti dáme přes držku a stejně si to vezmeme. Můžeš si vybrat. Prostě pravidla hry, která po převratu platila v celém státě.“ [velitel V]

A nakonec samotnou demolicí všech objektů letiště, následovanou novou výstavbou průmyslové zóny Triangle.

„Po řízené demolici veškerého vybavení letiště zůstala zelená a nevábná plocha. Prostě ideální stav pro investice. Následovalo další nesmyslné rozhodnutí takového dosahu, že zóna byla převedena do kompetence kraje. Tehdejší vedení kraje by s největší chutí sneslo modré s nebe tomu, kdo bude na bývalém letišti jakkoli investovat.“ [velitel V]

S těmito událostmi zanikají pro informátory významy fyzického využití prostoru letiště. Navzdory fyzickému zániku tohoto místa, však nadále přetrvávají významy sociální, které jsou informátoři nadále schopni interpretovat ve vztahu ke své paměti a identitě. I přes nově vznikající významy nově vystavěného místa, je i nadále těmito lidmi zóna Triangle interpretována jako význam bývalého letiště „Korea“.

„Pro mě je to vždycky nostalgie. Kdykoliv jdu kolem i s vnoučaty, tak povím, tady děda sloužil. Tady chodil do této práce, tady to bylo. Tady jsme vybudovali hmotné věci, hmotné, které se dali chytit, ne ideje. Ale současně z toho je jenom virtuální realita, jenom idea je z toho, jenom vzpomínky [...] A když jdu kolem, tak mě vůbec neinteresuje tamta průmyslová zóna. Že to je místo pro 10 000, 15 000 lidí, to mně je úplně jedno. Prostě tady já vidím, to co tam bylo, když jsem sem přišel. Rozptyly, rád, práce.

Obrovské množství obětovaného času, protože to byly dvanáctky, desítky, osmičky a skutečně velká síla, co jsme tam měli.“ [radiotechnik D]

Část zažívaného každodenního světa, v určitém období, zůstává pro jeho obyvatele ve svém významu stálá a nezměněná vzdory proměnám, které v rámci tohoto světa nastaly během jejich každodenního života. Kolektivní paměť pozůstalé sociální skupiny vojáků tak stále obsahuje prvky starého každodenního světa, které přetrvaly zrušení i zánik letiště. Tito lidé v rámci nových každodenních životů vytvořili sociální skupinu novou, zahrnující nejen bývalé piloty a vojáky letectva z letiště, ale i nové zájemce z okolí Žatce, kteří se zajímají o létání a letiště. Taková skupina vznikla jako odbočka Českého svazu letectví a nyní je samostatnou organizací nazývaná zájmové sdružení Letci-Žatec. Motivem této organizace je především udržení povědomí o zaniklém letišti, sdílení vzpomínek a také zachování určité sociální identity bývalých zaměstnanců letiště. Interpretace místa letiště je nadále udržována spolu se sociální identitou a vzpomínkami v kolektivní paměti spolku Letci-Žatec.

Letci-Žatec o letišti „Korea“ mluví tak, jako by stále existovalo. V kolektivu dovedou významy tohoto místa stále vnímat a sdílet své vzpomínky a interpretace s ostatními. Tímto společným vzpomínáním mohou alespoň částečně zabránit úplnému zániku sociální identity a sdílených významů, které měli spojené s letištem.

„Samozřejmě možnost si to připomenout a žít v kolektivu, kde se můžeme o těchhle věcech bavit, protože to těžko můžete vykládat někomu náhodnému v hospodě.“ [pilot R]

„...je potřeba to udržovat nějak, takže my si dokážeme o tom povídat, ale je to virtuální realita pro někoho, pro nás je to realita. Ale nemůžeme to uchytit jako.“ [radiotechnik D]

„Ten spolek no, takže popijem, pokecáme no. Sem tam potkáme se někde ve městě taky. Mám třeba nějaký fotky doma, co jsem si udělal nebo někdo vyfotil, tak jsme si potom povyměňovali fotky, nějaký knihy.“ [pilot T]

Fyzický prostor sice zanikl, ale prostřednictvím spolku letců je nadále udržován sociální prostor letiště, ačkoliv jen v nemateriální podobě. Interpretace prostoru skrze kolektivní paměť spolku tak napomáhá k integritě této nové skupiny a formování její nové identity. Na proti tomu region Žatce tento význam letiště „Korea“ ve své paměti neuchoval. Se zánikem letiště a jeho transformací do průmyslové zóny zanikly stejným

způsobem i způsoby interpretací a vnímání tohoto místa. Tuto skutečnost lze pozorovat ve výtiscích Žateckého týdeníku. Existují zde tedy minimálně dva způsoby interpretací prostoru zaniklého letiště.

Prvním způsobem je způsob, jakým tento prostor interpretují samotní bývalí a vysloužilí zaměstnanci letiště. Pro tuto skupinu lidí představuje nově vystavěná průmyslová zóna stále starý prostor letiště.

„Je to tak dva roky, co jsem tam jel naposled po tom letišti, bývalým letišti, po té zóně [...] Tak mi tam začal probíhat film, jak to tam vypadalo. Tady byla hotovost, tady byla trojka hangár, tady byla věž, tady byl rozptyl, tady góny, tam štáb pluku, tam elnorma pro piloty, elnorma byla jídelna pro létající personál, tam bylo expo a tak dále.“ [velitel V]

Druhý způsob, jakým byl tento prostor interpretován, lze spatřit ve výtiscích Žateckého týdeníku z roku, ve kterém byla zóna dostavěna a uvedena do provozu. Tento rok jsem vybral záměrně, jelikož představuje období utváření nové každodennosti na tomto prostoru. Ačkoliv byl prostor letiště již po demolici, vystavěná zóna Triangle byla stále nějaký čas v neaktivním a neproduktivním stavu. Žatecký týdeník v souvislosti s tímto prostorem stále odkazuje k jeho bývalé funkci, tudíž v povědomí lidí je stále z části rozpoznáván jako prostor letiště. V šestém čísle Žateckého týdeníku je letiště zmíněno ve věci plánování koupaliště a sportovního areálu:

„...region se bude rozvíjet v souvislosti s průmyslovou zónou na letišti, rozvojem vojenské posádky...“ [Žatecký týdeník, 2007, č.6]

Tento způsob pojmenování průmyslové zóny je důkazem střetu dvou každodenností na konkrétním místě. Prostor je v tuto konkrétní dobu stále vnímán z části jako letiště, ačkoliv nové změny tuto interpretaci prostoru postupně proměňují. Tuto pozvolnou transformaci lze spatřit v proměně formulací daného prostoru v sedmém čísle.

„Ve čtvrtek 15.3.2007 navštívili Žatec zástupci japonské firmy Hitachi, která je hlavním investorem průmyslové zóny Triangle na bývalém žateckém vojenském letišti. Informovali město o současném stavu stavebních prací a náboru zaměstnanců pro start zkušební výroby v červnu 2007.“ [Žatecký týdeník, 2007, č. 7]

Tato událost je svým sociálním významem první krok pro nově utvářenou každodennost na daném prostoru. V tento moment prochází interpretace prostoru bodem

zlomu, kdy označení průmyslové zóny jménem Triangle a vyjádření se o žateckém letišti jako o bývalém, značí již nezvratný posun v jeho významu a interpretaci, coby nového místa s novou každodenností.

Posun v pojmenování daného prostoru je později viditelný na již zmíněném případě výstavby koupaliště a sportovního areálu. V září téhož roku, tři měsíce od začátku zkušební výroby, byla ve stejné věci sportovního a volnočasového areálu průmyslová zóna označená již pouze jako Triangle.

„Areál je koncipován tak, aby dokázal uspokojit nabídku nejen obyvatel Žatce, ale i návštěvníků. Počítá se také s tím, že ho budou využívat pracovníci z průmyslové zóny Triangle a příslušníci vojenské posádky Žatec.“ [Žatecký týdeník, 2007, č. 28]

Interpretace významu a každodennosti tohoto místa se tak zcela odklonila od předchozího dualistického pojetí. Dalším příkladem je interpretace nového prostoru jako součásti města, čímž je prostor svým významem zasazen do procesu urbanizace a regionálního rozvoje.

„Letos poprvé je naše soutěž rozšířena o fotografický projev. Autoři by se měli ve svých černobílých a barevných fotografiích zaměřit zejména na prezentaci města, zachycení historie a jeho vývoje. Uvítáme i záznam proměn průmyslové zóny Žatec-Triangle.“ [Žatecký týdeník, 2007, č. 32]

V těchto dvou případech, z druhé poloviny téhož roku, je tedy možné vidět značný posun v interpretaci prostoru a jeho nahrazení novou formou. Z takové proměny pojmenování daného místa soudím, že svědčí o proměně interpretací každodennosti, která je v něm situována. Prvotní nábor a zkušební výroba byly prvním impulzem a první každodenní činností. V závislosti na nově vytvořené každodennosti je i samotný prostor vnímán a interpretován novým způsobem.

O tomto místě, jako o průmyslové zóně, se poté od 12. čísla v měsíčním intervalu vyjadřuje Žatecký týdeník ve sloupku o nezaměstnanosti takto:

„Přesto, že v náboru dělnických profesí operátorů v průmyslové zóně TRIANGLE dostávají šanci i nekvalifikovaní pracovníci, přetrvává nadále poptávka po kvalifikovaných pracovnících. Vzhledem k rostoucí poptávce tradičních zaměstnavatelů i pokračování nábory pracovníků v průmyslové zóně TRIANGLE předpokládáme v letošním roce pokračování trendu snižování nezaměstnanosti v okrese.“ [Žatecký týdeník, 2007, č. 12, poté v měsíčních intervalech]

Nově vzniklý význam místa je tak interpretován jako hlavní řešení regionální nezaměstnanosti, kde je neustálá nabídka práce i pro nekvalifikované. Tyto náборы nových pracovníků byly, mimo samotnou výrobu, první každodenností daného místa, které se v povědomí lidí v Žatci ukotvilo již jako průmyslová zóna Triangle. Spolek letců se snaží uchovat původní významy místa letiště převážně z důvodu vlastního nesouhlasu a neidentifikováním se s nově ustálenou každodenností této zóny. Bývalí zaměstnanci letiště novou každodennost tohoto místa vnímají spíše negativně a jako výsledek rozhodnutí tehdejší politické reprezentace. Jako dehonestaci prostoru a lidí, kteří zde vybudovali své životy. Nová každodennost tohoto místa podle nich nedosáhla slíbeného pozitivního významu pro region a jedná se spíše o povrchní a nejsnadnější politické řešení této lokality.

„A teď se vlastně region Žatce, Mostu, Postoloprta začíná zaplňovat gastarbeitrama z Rumunska, z Bulharska a začínají tam být sociální problémy. Takže ta zóna TRIANGLE je krásná věc, že snad to bylo s tím záměrem, že se dá příležitost místnímu obyvatelstvu, ale ono to vůbec není žádná pravda. Zase to je horší, než to bylo.“ [velitel V]

Region Žatce argumentuje faktickými čísly a procenty a snaží se šířit nové povědomí o zóně, jakožto významném místě, snižujícím nezaměstnanost a chudobu v regionu. Avšak i tento fakt byl ze strany letců považován za irelevantní pro Žatecký region a jeho obyvatelstvo.

„Byl jsem rád, když se to tam tak začalo rozrůstat. Že bude aspoň pracovní příležitost pro naše lidi. Jenže ona to není pravda. Naši lidi nechtějí pracovat, protože sociální systém je tak štedřej, že jim dá tolik peněz, těm, co by mohli pracovat a nechtějí, že prostě pracovat nebudou.“ [velitel V]

Jistým způsobem se v tomto diskurzu objevuje konflikt v interpretacích lokálních aktérů a mocenského centra, který ve své rigorózní práci popisuje i Jaromír Mrňka, jako konflikt centra a periférie.

„Čím dále od mocenského centra se konkrétní aktéři nacházejí, tím jsou [...] ve větší míře vystavováni konfliktům mezi státními zájmy či ideologickými nároky, a na druhé straně lokálními diskurzy, mentalitami i praxí.“ [Spurný, 2011, s.19 cit. podle Mrňka, 2014, s. 27]

Podle Mrňky, nelze tyto rozdíly vnímat pouze na geografické úrovni, ale spíše na úrovni kulturní, politické a sociální.

„Rozdíly mezi centrem a periferií nespočívají v jejich pouhé geografické „odlehlosti“, ale v úvahu je nutnou brát kulturní rozdíly (mentální předpoklady, odlišný jazyk apod.), včetně samotné blízkosti lokálních autorit každodennosti prosazování různých zájmů a nároků.“ [Mrňka, 2014, s. 27]

V interpretacích bývalých zaměstnanců letiště je možno zaregistrovat významnost politické dimenze, jakožto jednoho z hlavních činitelů proměn každodenního života. Je zřejmé, že zánik letiště tito lidé vnímají převážně jako výsledek nové politické situace a nástupu nové politické reprezentace. Nový politický řád a ideologie kapitalismu, nahrazující ideologii socialismu a řád studené války, jsou pojímány jako hlavní důvody pro zrušení letiště, které tento starý řád symbolizovalo, a vybudování průmyslové zóny, ztělesňující řád nový. V tomto bodě se střetávají zažité socio-kulturní hodnoty doposud prožívaného každodenního života v dané lokalitě s hodnotami novými, pocházejícími z mocenského centra a nejvyšší úrovně nové politické reprezentace.

„Důležité ale je, že na této rovině politického panství dochází ke střetu konkrétních hodnotových orientací jednotlivých historických aktérů s ideologickými nároky. Dochází zároveň k vyjednávání sociálních strategií a ustavování jejich každodenní praxe.“ [Mrňka, 2014, s. 27]

Ustavování nové každodenní praxe a vliv ustálených kulturních a sociálních prvků v Žateckém regionu může být jedním z činitelů působících na politické naladění a angažovanost v této lokalitě. Potvrzení tohoto předpokladu by však vyžadovalo samostatný výzkum, a proto nelze takový předpoklad považovat za tvrzení vyplývající z této práce.

V současné době, kdy jsem prováděl rozhovory s mými respondenty, nabývá každodenní život respondentů pouze dvou forem. První forma představuje plně ustálenou novou každodennost nového pracovního i nepracovního života. Tato část lidí stále usiluje o využití svého odborného a profesního potenciálu.

„13 let jsem dojížděl každý den, tak jsem tam složil veškeré funkce. Když jsem měl 63 let, tak jsem řekl konec a pracuju z domova pro ně na projektech.“ [radiotechnik D]

Druhá forma každodenního života, který tito lidé dnes zažívají je už každodenní život v důchodu či ve výslužbě.

„Ten den, tak jak ho trávím teda, zredukuje na to, že se člověk stará o sebe, o rodinu a o ty svoje záliby. A samozřejmě se angažuje i v tom veřejném životě, tak jak se tady obnovila činnost toho svazu letců v roce 2008, tak jsem byl u toho zrovna já teda.“
[pilot R]

Hlavní význam již však není připisován motivům pracovní sféry každodenního života, nýbrž motivům osobních zájmů a činností dle vlastní potřeby, které tuto novou každodennost utvářejí.

„Když mám u sebe malýho vnuka, tak se mu věnuju celej den vlastně. Toho si беру rád. No potom si jdu něco nakoupit, co potřebuju. Sem tam k doktorovi, tam strávím taky dvě hodiny, protože dneska jít k doktorovi, to není na deset minut. No, vracím se, obejdu město co potřebuju, pokecám někde, kde koho potkám a jsem kolem oběda doma. Tak si dám oběd a po obědě skočím na dvě piva [...] Dělal jsem dřív modýlky, ze kterých jsem dělal litací modýlky, motorový. Potom jsem dělal plastikový. Letadýlka. No a potom ještě sem tam udělám, buď pro sebe, nebo pro někoho jinýho, lovecký nože.“ [pilot T]

„Já vstanu, jdu nakrmit dobytek, co mám na baráku. No pak jdu nakrmit sebe, pak si připravím krmení na odpoledne a pak něco na baráku, na zahrádce a mezi tím sednu na kolo a jedu se projet a v zimě na lyže“ [pilot M]

Takto interpretované formy každodenního života opírají své významy o soubor těch nejstabilnějších prvků z osobního života. Mezi ten nejstabilnější prvek osobního života u svých informátorů identifikují jejich vlastní příslušnost ke skupině Letci-Žatec.

„Nejdřív to bylo, že se vůbec sejdeme. Že jsme se jednou za měsíc vždycky sešli, pokecali, zavzpomínali. No, ale pak časem to přestalo být, jako bylo málo a v podstatě já bych řekl, že jsme začali udržovat tradice jo. Jezdíme do Čáslavi na pomníky, co tam byly havárie už po revoluci. Jezdíme, já nevím, támhle k hrobu Franty Chábery do Litoměřic, když tam jednou za rok město pořádá nějaký ten sraz. Jezdíme do Budějovic. Tady máme dole na podměstí ten pomník, tam u toho jednoho se scházíme.“ [pilot M]

„No a ta motivace byl taková vlastně, protože nás spojoval stejnej životní osud, copak nás, že jo, mě to tak nepřipadalo ještě v těch padesáti letech, že je konec, ale byli lidi, kteří tím strávili celej život u letectva, těm bylo třeba bez mála sedmdesát a vlastně už si neměli s kým tady tak nějak o tom popovídat, a to jsou lidi, kteří jsou tím zatížený, že vlastně nic jinýho nezažili, strávili u armády celej život a mnohdy i jejich rodiny, když to

vidím teďka. Když člověk přijde do rodiny těch, kterým je teďka, já nevím, osmdesát, osmdesát pět let a vidí člověk, že i manželka prostě tím žije. Když vidí fotky, nebo nějaký záběry z těch našich akcí, tak prostě to v nich nějak zůstalo a už se nezměněj...“ [pilot R]

„Co dělá spolek nebo to, no ano, nějak to říděj, ale já sem chodím proto, abych se tady potkal s bejvalejma kolegama. Ať se to jmenuje Svaz letectva, nebo Svaz přátel piva, mně to je jedno. Setkáme se tady, pokecáme, rozejdem se a za měsíc se tady sejdem. A za další měsíc už nás může být o jednoho míň.“ [pilot T]

„My máme, jak jste byl na tom spolku Letci-Žatec, tam jsou už zájemci o letectvo, o létání jako takové. Tam jsou i tací, kdo vojáci nebyli, nebyli na tom letišti, ale je potřeba to udržovat nějak, takže my si dokážeme o tom povídat, ale je to virtuální realita pro někoho, pro nás je to realita. Ale nemůžeme to uchytit jako.“ [radiotechnik D]

„Skutečným hlavním cílem je oslovit mládež. Protože my už tady dlouho nebudem. Moji kamarádi tam, kterým je už třeba 85, 89 let. Už tady skutečně dlouho nebudou. Ani já, mně bude letos 70, takže chceme oslovit mladý lidi. Takže proto jsou tam dneska čtyřicetiletý chlapi, kteří to jednou převezmou prostě. Máme spolupráci už se školama, kde je zveme na nějaký svoje akce a chodíme na besedy, když chtějí. A nemůžu říct, že by nechtěli jo. To mám radost z toho, že se podařilo nějakým způsobem tady ten kontakt s tou mládeží navázat. Aby se dozvíдали taky trošku jiný pravdy, než který jim thučou, bohužel, dnešním školstvím do hlav.“ [velitel V]

Ačkoliv jsou tedy významy tohoto sdružení interpretovány z jakékoliv pozice, její sociální identita a kolektivní paměť je společná všem jejím členům. Skrze paměť této skupiny si tito lidé rekonstruují fragmenty každodenního života z období služby na letišti, avšak v nově reinterpretované podobě a významu. Skrze vztažení na sociální prostor, přežitky materiální kultury a novou formu sociální identity si tak utvářejí novou sféru každodennosti, významově odvozenou z každodennosti, kterou zažívali během služby na letišti. Takové formy každodennosti jsou v souvislosti s letištem „Korea“, doprovázeny nostalgickým vzpomínáním na dobu provozu. Motiv nostalgie se vyskytoval u všech výpovědí a je proto také součástí jejich nové každodennosti.

6.4. Shrnutí analýzy, vztahení výsledků k poznatkům v sociologii a antropologii

Svůj každodenní život dotazovaní informátoři zasazují do kontextu času a místa, ve kterém započal. První význam každodenního života, kterým udávají základní vhléd do biografické situace jednotlivce, je připisován místu původu, vztahu k letectví a k armádě a životním rozhodnutím, vedoucím jejich kroky do letectva armády. Tímto způsobem vyjadřují svoji biografickou situaci, se kterou vstupují do každodenního světa armády a letiště.

„Každý jednatel žije ve společném sociálním intersubjektivním světě, ale zaujímá v něm své místo a pozici. Jeho současná pozice ve společnosti je výsledek celé historie jeho života [...] Je to důsledek okolností daných, částečně i vnucených, částečně jednatelcem zvolených, to vše přispělo k tomu, čím se jedinec stal.“ [Urbánek, 1989 s. 80]

Jak již bylo popsáno, svoji současnou pozici interpretují skrze sled důležitých životních událostí již od počátku svého bytí.

Vstup do armádní školy představoval pro každodenní život mých informátorů především procesy integrace, spojené s povahou totální instituce armády. Každodenní svět byl v rámci této totální instituce zakoušen skrze činnost vymezenou řádem této instituce. Oproti předchozímu životnímu období se interpretace každodenního života převážně orientují na samotný způsob života v této instituci, nikoliv na jeho důsledky pro další životní cesty a rozhodnutí. Důležité významy v rámci takového každodenního života v této instituci byly především interpretovány opíráním se o strategie a způsoby sžíváním se s pravidly armádní instituce, konkrétně se způsoby kolonizace či konverze života v rámci totální instituce.

„Kolonizace představuje životní strategii, která se snaží v zakoušeném každodenním světě vytvořit maximálně uspokojivé prostředí. Skrze všechny dostupné prostředky usiluje o humanizaci prostředí totální instituce. Konverze, představuje změnu v přístupu a perspektivě. Chovanec začne své chování podřizovat podle optiky personálu a totální instituce.“ [Keller, 1996 s. 133-134]

Jak bylo uvedeno, své každodenní životy v rámci takové instituce respondenti především interpretovali v závislosti na splnění jejich vlastních cílů a motivací, se kterými do armády vstupovali. Význam tohoto období každodenního života, zpětně

interpretují především skrze splněné cíle a strategie, vedoucí k budoucímu působení v armádě. Považují je za předpoklad, díky kterému byli schopni pochopit povahu každodenního řádu a získat potřebnou zásobu vědění pro působení a vývoj každodenního světa na letišti v Žatci.

Jako další časový bod v chronologii svých každodenních životů zaznamenávají přechod na letiště „Korea“. V rámci tohoto období vztahují interpretace významů své nové každodennosti k významům staré každodennosti a identity v rámci totální instituce armádní školy. Aby mohli vysvětlit svůj nový každodenní život, tak se uchylují ke srovnávání těchto dvou různých interpretací každodenního života v různém životním období. Na základě těchto dvou typů interpretací každodenního života hledali jak společné rysy, tak zároveň identifikovali rysy odlišné. Na základě tohoto srovnávání identifikují společný prvek, který představuje systém armádní instituce. Tento společný prvek každodenních světů se stává opěrným bodem pro utváření nové formy každodennosti v rámci vojenského útvaru na letišti. Důležitý význam nového každodenního života je opětovné utváření hranic mezi jednotlivými sférami lidského života. Jak již bylo zmíněno, jednou z hlavních vlastností totální instituce je rozboření všech druhů bariér, které oddělují hlavní sféry života (práce, spánek a hra) [Goffman, 1961, s. 314].

Tyto sféry se začínají s novou každodenností na letišti opět formovat, a tak vznikají odlišné interpretace nového života ve srovnání s životem na vojenské škole.

Za další důležitou součást nově ustaveného každodenního života byla považována přítomnost armádních velitelů, zastávající roli „významných druhých“. Každý jednatel se vnímal tak, jak k němu bylo přistupováno ze strany jeho významných druhých. Během toho přijímal i jejich svět. Docházelo tak ke vzájemné interakci mezi vlastní identifikací a identifikací druhých, neboli mezi subjektivní a objektivní realitou. Tímto způsobem získávali i vlastní identitu a místo ve světě [Berger, Luckmann, 1999]. Tito „významní druzí“ hráli v rámci každodenního života na letišti důležitou roli, především při získávání nové zásoby vědění a zažívání nových typů každodenního řádu.

Pro další životní období každodenního života identifikují celé období zažité služby na letišti. Jedná se o období, kdy každý z informátorů měl dostatečně nasycenou zásobu vědění, zažitý řád a dostatek zkušeností pro porozumění každodennímu životu práce na letišti.

„Jednotlivec z vlastní zkušenosti má svou osobní zásobu vědění a současně také od ostatních převzaté vědění z obecné zásoby vědění a předpokládá, že to vše podrží určitou platnost“ [Urbánek, 1989, s. 80].

Jak bylo popsáno už v předchozích kapitolách, toto období každodenního života tvoří nejsilnější část životní historie informátorů. Celková každodennost informátorů byla nejstabilnější právě v této formě během období dlouholeté služby na letišti. Pro každodenní život v tomto období jsou typické interpretace samotného významu místa letiště v kontextu vojensko-politické situace tehdejšího světa. Význam letiště byl na základě této situace vymezen jako prostor zodpovídající za protivzdušnou obranu státu. Vyjádření se k tomuto významu byla u všech subjektů na letišti společná, jelikož samotný prostor byl determinován společným politickým a kulturním systémem, byl intersubjektivní. Tyto interpretace se nevztahují pouze na místo a prostor sociální, ale i na prostor fyzický. Místo letiště bylo definováno skrze materiální objekty, které byly zároveň součástí zdejšího sociálního každodenního života.

Takové objekty tvořily společnou materiální kulturu letiště a jeho zaměstnanců, kteří ji využívali v rámci svých každodenních životů. Takové objekty jsou lidmi definovány, mají připisovaný význam, svoji funkci, regulují sociální vztahy a lidské činnosti, a proto jsou fyzickým prvkem jejich kultury [Woodward, 2007]. Význam „ústředního“ objektu materiální kultury je připisován stíhacím letadlům, na která byla přímo i nepřímo orientována veškerá každodenní činnost na letišti. Vztahem vlastní činnosti k těmto letadlům, tak byla vymezována i vlastní profesní identita a význam této profese v rámci každodenního života letiště.

„Objekty jsou začleněny do sociálního světa a ukotveny do norem a institucí, čímž dále pomáhají formovat skupinovou příslušnost lidí, což posiluje jejich identitu a integritu“ [Woodward, 2007, s. 4]

Každou část takového každodenního světa letiště lze vztáhnout k jednomu společnému významu, kterého letiště „Korea“ prostřednictvím objektů materiální kultury nabývalo. Interpretace takového společného významu sdíleného světa však vycházejí ze sociálně, kulturně a politicky determinovaných pozic jednotlivců.

Jak již bylo zmíněno, v rámci takto zažitého každodenního světa si informátoři vytvářeli vlastní strategie a schémata činností, které v každodenním světě uplatňovali. Jedná se o jakési kolonizační strategie, které jsme mohli sledovat i v rámci životního období na vojenské škole. Tyto strategie a schémata vznikají na základě sedimentované

zásoby vědění a následné typizace skutečnosti, umožňující pochopení konfigurací jednotlivých vzorců a struktur každodenního života, podle kterých mohou dále situovat svoji každodenní činnost. Proces typizace skutečnosti identifikujeme na základě společně ustaveného intersubjektivního světa, který je ve své struktuře identický pro všechny, kteří jej zakoušejí. V takovém světě pak platí, že:

„...každý zkušenostní fakt se člověku jeví ve světle jeho předchozího vědění a díky tomuto sedimentovanému vědění je možný proces typizace (typification) skutečnosti...“
[Petrusek a kol., 1996, s. 122-123]

Možnost typizace a platnost zásoby vědění pozbyla platnosti s koncem komunistického režimu. S rozpadem východního bloku a se sociálně-politickými změnami ve světě docházelo k prudkým institucionálním změnám, reorganizaci a transformaci celé naší společnosti směrem ke společenským formám západu. V takovém období se prvky socialistického světa rozpadaly, zanikaly nebo se měnily.

„Pro instituci českého letectva, se tyto události projeví převážně skrze reorganizační procesy celé instituce, narušení profesní identity vojáků českého letectva, kteří tak byli postaveni před mechanismy transformace ze sovětského armádního typu na standardy severoatlantské aliance.“ [Červinková, 2006, s. 85]

Stejný osud potkal i letiště v Žatci, které představovalo v kontextu socialistického světa a studené války, první nárazovou linii a největší hrozbu pro „nepřítele“ ze západu. S novou ideologií a obecně přijatým světonázorem bylo letiště v kontextu tohoto významu považováno za nepřijatelné a na základě politických rozhodnutí bylo zrušeno. Takové události jsou interpretovány především z kontextu těchto společenských a politických proměn. V závislosti na tyto události, vznikaly různé postoje, jaké lidé z letiště zaujímali v rámci jejich adaptace na nový každodenní svět. Mezi tyto postoje nebo přístupy k adaptaci řadíme přístupy progresivní, stagnující a regresivní. V rámci všech těchto přístupů se lidé po rozpadu každodenní pracovní činnosti snažili svůj nový každodenní život orientovat okolo udržení stability osobních zájmů a osobních sfér každodenních životů.

- Stagnující přístup, který byl zaujat, se nejčastěji vyznačoval nejdříve snahou o navázání na zažitou pracovní činnost na jiném místě, to se však setkávalo s problémem nekompatibility mezi pracovní a osobní sférou každodenního života, což bylo z dlouhodobého hlediska neudržitelné. Zakořeněnost nepracovních sfér

každodenního života do regionu okolo místa letiště byla silná do takové míry, že bylo ve svém významu jediným místem pro život.

- Progresivní přístup se vyznačuje schopností dále rozvíjet sféru svého pracovního života a pokračovat ve svém profesním vývoji, ať už jako člen armády, či v civilním prostředí. Lidé, zaujímající tento postoj, jej interpretují převážně skrze uplatnění schopností získaných z prostředí systému armádní instituce.
- Další přístup je přístup regresivní, o kterém se informátoři vyjadřují především jako o neschopnost zažít se do nového systému a do nových forem každodennosti. Často jej srovnávají se smrtí jedince, ať už s fyzickou či jen metaforickou.

Nehledě na přístup, zaujatý během adaptace na nový každodenní život, procházeli všichni zaměstnanci letiště obdobím rozpadu každodenní reality, o kterém se zmiňuje Hana Červinková ve své etnografii *Playing soldiers in Bohemia*. Armádní zaměstnanci se zde ocitli na pomezí dvou různých světů. Jejich ustálený svět mizel, ale nový svět jej stále nenahradil [Červinková, 2006]. V této práci se Červinková soustředí na proces nahrazování vojenských pilotů, mechaniků a vojenských strojů, což bylo nedílnou součástí procesu nové vojenské profesionalizace, která byla vyvolána geopolitickými změnami po konci socialismu. Rozhovory, které prováděla, se svým obsahem a podáním řadily pod diskurz rezignace, jež je nasycený rozčarováním a melancholií.

V rámci svého nového každodenního světa se informátoři potýkali se zánikem fyzického prostoru letiště a tím i se zánikem významů, který tento prostor obsahoval. Proměny místa a jeho významu jsou interpretovány nejdříve v kontextu nově vzniklé politické situace ve státě. Později se s novými formami a významy daného místa tyto interpretace vztahují na politickou reprezentaci Žateckého regionu. Se zánikem významů letiště, co by fyzického prostoru, dochází k posunu významových interpretací na jeho sociální charakter. Zde představa sociálního prostoru stále trvalá v rámci kolektivní paměti a identity nově vzniklé skupiny Letci-Žatec.

„Představa prostoru je trvalá jen do té míry, do jaké k ní skupina upírá pozornost a zahrnuje ji do svého myšlení.“ [Halbwachs, 2009, s. 226]

Interpretace významů letiště jsou tak udržovány a dále rozvíjeny prostřednictvím kolektivní paměti a identity této skupiny. Z perspektivy samotného regionu, který představuje regionální tisk Žatecký týdeník je interpretace bývalého místa letiště

opomíjena. Ve výtiscích z roku 2007 můžeme sledovat, jakým způsobem docházelo v rámci jednoho místa k posunu od interpretací významu, jakožto letiště, k interpretacím významu, coby nové průmyslové zóny Triangle. K tomuto posunu však nedocházelo nárazově, ale postupně, prostřednictvím různých interpretací multilokálního významu tohoto místa. Je-li konkrétní místo interpretováno různými způsoby a jsou-li tomuto místu připisovány různé významy, pak o něm můžeme hovořit jako o multilokálním místě.

Multilokalita představuje myšlenku, že jediné místo může být zakoušeno různými způsoby, a tak může nabývat i různých významů pro jeho uživatele [Rodman, 1992, s. 647]. Přejít každodennosti letiště v každodennost průmyslové zóny ze své podstaty představuje konflikt různých významů, vymezených na tomto místě. Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, je možné, že takový konflikt může předcházet nebo indikovat konflikt mocenských center a periferií během ustavování nového každodenního světa. Tuto skutečnost by však bylo nutné prokázat dalším zkoumáním, a proto ji nezahrnuji do závěrů mé analýzy.

Současné formy každodenních životů tak v závěru nabývají dvou základních forem, chceme-li, dvou ideálních typů nové každodennosti. První forma každodenního života stále hledá pole pro uplatnění svého profesního potenciálu, zatímco druhá forma každodennosti se opírá převážně o nejstabilnější prvky osobní sféry života. Společným prvkem těchto každodenností je participace, angažování ve veřejném životě a nostalgické vzpomínání, v rámci organizace zájmového sdružení Letci-Žatec. Tato organizace poskytuje nové formy identity svým členům, kteří si skrze kolektivní vzpomínky, pozůstatky materiální kultury a vymezený sociální prostor letiště ustálili stabilní sféru své nové každodennosti.

6.5. Shrnutí analytické části

V této části práce jsem využil metody narativní analýzy, spojené s biografickou případovou rekonstrukcí a s obohacením o analýzu diskurzivní. Skrze tyto metody jsem analyzoval získané texty od informátorů a z archivu Žateckého týdeníku. Vymezil jsem základní strukturu tematických polí, ve které jsem poté jednotlivé části dat analyzoval. Na závěr jsem se pokusil vztáhnout dílčí poznatky z analýzy k dosavadním poznatkům a výzkumům v sociologii a sociální antropologii. Také jsem se snažil poukázat na možné budoucí zkoumání navazující na poznatky mého výzkumu. Hlavním cílem této analýzy bylo však především, na základě výpovědí, rekonstruovat chronologický sled

významných životních událostí. Na tomto životním průběhu jsem poté sledoval proměny jednotlivých interpretací a významů, které tyto události v každodenním životě informátorů nabývaly. Tímto způsobem jsem byl schopen vyobrazit základní struktury každodennosti informátorů a zároveň i sledovat proměny jejího vnímání a interpretování z perspektivy lidí, kteří ji zakoušejí.

7. Shrnutí práce a závěry

Tato bakalářská práce se soustředila na proměny každodennosti bývalých zaměstnanců vojenského letiště v Žatci. Pro takový výzkum jsem zvolil Žatec jako svůj výzkumný terén, kde jsem mohl s těmito lidmi navázat kontakt. První setkání proběhlo na schůzi spolku Letci-Žatec, ve kterém se angažují právě zmínění bývalí zaměstnanci letiště. Předstoupil jsem před tento spolek se záměrem sledovat změny každodenních životů, spojené se službou na letišti, což do velké míry vymezilo naše výzkumné pozice.

Pro svůj vlastní výzkum jsem zvolil biografickou metodu zkoumání, jelikož se v závislosti na povaze samotné práce jevila jako nejvhodnější. Poté jsem provedl samotné rozhovory s informátory, které měly povahu vyprávění o vlastním životě a důležitých událostech v jeho průběhu. Do těchto vyprávění jsem příliš nezasahoval, pouze jsem se snažil je směřovat na důležité informace, které pomohou odhalit proměny interpretací vlastní každodennosti. Celkově jsem se dotazoval šesti informátorů, jež jsem v rámci této práce představil. Jejich jména byla nahrazena iniciálami a profesemi z dob služby na letišti, jelikož se mi i takto prvně představili během prvního setkání. Iniciály příjmení jsem zanechal z důvodu jejich vlastního rozpoznání v rámci spolku Letci-Žatec. Dalším krokem při sběru dat byl sběr archivních výtisků regionálního tisku Žatecký týdeník za rok 2007. Zkoumáním tohoto tisku jsem se snažil obohatit výzkum o jinou perspektivu.

Poté, co byla data sesbírána, jsem provedl předběžnou deskripci dat k odhalení základní struktury a prvků výpovědí, abych byl schopný vymezit potřebné teoretické koncepty k následné analýze. Po vymezení všech konceptů, které se týkaly mého výzkumu, jsem byl schopný přejít k samotné analýze získaných dat. Rozhovory s informátory jsem analyzoval skrze narativní analýzu a biografickou případovou rekonstrukci. Data získaná ze Žateckého týdeníku jsem analyzoval pomocí diskurzivní analýzy s klíčovými slovy: „Korea“, letiště, Triangle, průmyslová zóna. Po provedené analýze jsem shrnul získané poznatky a zjištění a vztáhl je k některým dosavadním

poznatkům v sociologii a sociální antropologii a k odborným pracím, ze kterých jsem při formulaci tématu a konceptů této práce vycházel.

V následující podkapitole se pokusím odpovědět na původní výzkumné otázky či vyjádřit, do jaké míry se mi podařilo naplnit předurčené cíle této práce. Na úplný závěr představím několik nových možností, jak na výzkum této práce navázat v budoucnosti.

7.3. Odpovědi na výzkumné cíle

Prvním cílem této práce bylo zjistit, jak vypadal a jak se vyvíjel každodenní život lidí, kteří na tomto letišti sloužili. Pro takový každodenní život jsem schopný vymezit základní strukturu, podle které byl orientován. Každodenní život těchto lidí se tak vyvíjel od prvních motivací sloužit u armády a u letectva, přes život v totální instituci vojenské školy, kde byl absolvován základní vojenský výcvik, až po službu na letišti, odchod z letiště a hledání nového způsobu života po letišti. Tyto jednotlivé body označují hranice důležitých životních období, ve kterých se každodenní život dotazovaných informátorů nejvíce proměňoval.

Dalším cílem této práce bylo dopátrat se, jak zaměstnanci letiště vnímali své životy a jakým způsobem interpretují události, prostor či objekty, které jim rámovaly život. Svě životy vnímali především jako smysluplnou práci se stíhacími letouny na letišti, skrze které mohli vykonávat svoji službu vlasti a plnit tak své poslání obrany státu před nepřítelem v kontextu studené války. Zánik letiště sice interpretují v důsledku velkých změn a světových událostí, avšak jejich interpretace a vnímání základního významu tohoto místa to příliš nezměnilo. Samotná pracovní činnost na letišti byla pro tyto informátory jednou z nejdůležitějších součástí jejich životů. Na každodennost své služby na letišti vzpomínají jako na jeden z nejstabilnějších prvků ve své osobní historii, který pro ně nabýval přirovnatelně silného významu jako například rodina.

Dále jsem se chtěl zaměřit na změny v každodennosti, související s proměnou letiště po pádu komunistického režimu a v rámci postsocialistické transformace. Takové změny v každodennosti se projevují především prostřednictvím změn v interpretacích vlastní pracovní činnosti a jako nesoulad nového a starého významu každodenního světa. Toto období přechodu je interpretováno jako období nejistoty, kdy veškerá zažitá každodennost je postupně nahrazována, avšak tento proces není okamžitý, což se vyznačuje také častou neslučitelností s novými podmínkami.

Jedním z mých cílů bylo také zkoumat způsoby a strategie, které si tito lidé utvářeli k adaptaci na nový každodenní život. V zásadě zde existují tři možné způsoby, jakými se tito lidé vyrovnávali s těmito změnami. Přístupy jsem pojmenoval jako regresivní, stagnující a progresivní. Každý z těchto přístupů se utvářel v období velkých změn, období nejistoty a neslučitelnosti dvou různých každodenností. Každý z těchto přístupů se pak odvíjel od míry úspěšné adaptace na nové, každodenní podmínky, také ovšem i od individuálních cílů a motivací, a především od zažitých hodnot a zkušeností. Jako poslední cíl jsem se zaměřil na současný pohled lidí na svoji každodennost, na prostor letiště a také na jejich interpretace předchozích událostí.

Posledním vytyčeným cílem bylo zachytit obraz současné každodennosti. V současné době tito informátoři novou každodennost interpretují především ve spojitosti se všemi sférami každodenního života. Vedle práce se tak orientují především na rodinu, své záliby a veřejný život. Jak již bylo uvedeno dříve, společný prvek jejich nové každodennosti tvoří spolek Letci-Žatec, prostřednictvím kterého jsou schopni si letiště „Korea“ nostalgicky připomínat a udržovat jej v kolektivní paměti a vědomí této skupiny, jako místo, kde celý život pracovali a kde vybudovali něco skutečného. Stále si udržují svůj vojenský přístup a svým způsobem letiště „Korea“ a 11. stíhací pluk nikdy zcela neopustili. Tímto se vymezují například od interpretací zachycených v Žateckém týdeníku, kde jsou interpretace letiště postupně nahrazovány interpretacemi průmyslové zóny Triangle. Proměny svých životů nejvíce spojují s vývojem politických událostí ve světě i u nás a výsledky takových globálních změn prezentují v souvislostech s jejich negativními zkušenostmi s některými událostmi v rámci nového politického systému na základě rozhodnutí ze strany jeho politické reprezentace.

7.4. Nové možnosti dalšího výzkumu

Výzkum provedený v rámci této práce otevírá dveře dalším cestám, kterými bychom se mohli vydat při dalším zkoumání v tomto regionu. Jak jsem již nastínil, z tohoto výzkumu vyplývá otázka ohledně politického konfliktu a naladění místních obyvatel v souvislostech s mocenským centrem. Velké politické změny, které přinesly proměnu letiště a s tím také proměnu celého žateckého regionu, mohou být důvodem pro odlišné způsoby vnímání nového politického řádu a systému, než s jakými se můžeme setkat v jiných regionech.

Hlavní změnou během postsocialistické transformace bylo především odvrácení pozornosti státního aparátu od zdejšího regionu. Za dob studené války byl žatecký

region z armádního hlediska v rozvoji i v důsledku významnosti letiště „Korea“. Se zánikem letiště se tato významnost začala vytrácet a z tohoto místa se stávala oblast periférie. Pro takové zkoumání politického naladění v tomto regionu by však bylo zapotřebí provést několik dalších výzkumů pro vyobrazení ostatních perspektiv, které se zde nacházejí, a až poté sledovat samotné interpretace spojené s nastaveným politickým systémem a vlastními volebními preferencemi. Rozvinutí těchto témat může být předmětem samostatné práce.

8. Seznam použité literatury:

BELK, Russell W. *Possessions and the extended self*, Journal of consumer research, 1988, 15.2: 139-168.

CONNERTON, Paul. *How societies remember*. Cambridge University Press, 1989. ISBN: 978-0521270939

ČERVINKOVÁ, Hana. *Playing soldiers in Bohemia: an ethnography of NATO membership*. Prague: Set Out, 2006. Prague studies in sociocultural anthropology. ISBN: 80-862-7747-X.

DE CERTEAU, Michel. „*Vynalézání každodennosti*.“. Antologie francouzských společenských věd: město. Praha: Ceres, [online]. 1996, 77-96. [cit. 2019-07-25].

Dostupné na adrese:

http://www.cefres.cz/IMG/pdf/certeau_1996_vynalezani_kazdodennosti.pdf

FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd: multikulturní přístup*. Sociologické nakladatelství (Slon), 2002. ISBN: 80-86429-10-5.

FISCHER-ROSENTHAL, Wolfram, ROSENTHAL, Gabriele. *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. *Biograf* (24): 34 odst., [online]. 2001. [cit. 2019-07-25].

Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2402>

GOFFMAN, Erving, et al. *On the characteristics of total institutions*. Holt, Rinehart and Winston, 1961.

HALBWACHS, Maurice. *On collective memory*. University of Chicago Press, 1992. ISBN: 978-02-2611-596-2

HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISSON, ed. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN: 978-80-7419-016-2.

HOOVER, Kenneth; MARCIA, James; PARRIS, Kristen. *The power of identity: Politics in a new key*. 1997. ISBN 978-1566430517

HUSSERL, Edmund. *Karteziánské meditace*, přel. Marie Bayerová (Praha: Svoboda), 1968.

KELLER, Jan. *Sociologie byrokracie a organizace*. Sociologické nakladatelství, 1996. ISBN: 978-80-86429-74-8

KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things: commoditization as process*. The social life of things: Commodities in cultural perspective, World archaeology. 1986, 68: 70-73.

MEAD, George Herbert a David L. MILLER. *The individual and the social self: unpublished work of George Herbert Mead*. Chicago: University of Chicago Press, 1982. ISBN: 02-265-1674-1.

MISZTAL, Barbara. *Theories of social remembering*. McGraw-Hill Education (UK), 2003. ISBN: 978-0335226504

MRŇKA, Jaromír. *Proměny každodennosti pohraničí českých zemí a ustavování diktatury KSČ na příkladu okresů Šumperk a Zábřeh 1945-1960*. Rigorózní práce. 2014.

MUCHA, Ivan. *K problematice identity světa (Sociologie a fenomenologie)*. AUC PHILOSOPHICA ET HISTORICA [online]. 1996, 9-20 [cit. 2019-07-25]. DOI: 10.14712/24647055.2018.59. ISSN: 2464-7055. Dostupné na adrese: <http://www.karolinum.cz/doi/10.14712/24647055.2018.59>

MÜLLER, Karel, et al. *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností. Příspěvek k projektu evropské identity*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2007, 43 (4): 785-808.

PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena, et al. *Velký sociologický slovník*. Karolinum, 1996.

RICHINS, Marsha L. *Valuing things: The public and private meanings of possessions*. Journal of consumer research, 1994, 21.3: 504-521.

RODMAN, Margaret C. *Empowering place: Multilocality and multivocality*. American anthropologist, [online]. 1992, 94.3: 640-656. [cit. 2019-07-25]. Dostupné na adrese: http://www.su.se/polopoly_fs/1.205025.1412083494!/menu/standard/file/Empowering%20Place.pdf

SVOBODA, Michal. *Biografická metoda v antropologii*. [online]. 2007. [cit.2019-07-25]. ISSN 1801-8807. Dostupné na adrese: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf

ŠUBRT, Jiří; PFEIFEROVÁ, Štěpánka. *Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání*. Historická sociologie, 2010, 9-30. ISSN: 1804-0616.

TURNER, John C., TAJFEL, Henri. *The social identity theory of intergroup behavior*. Psychology of intergroup relations, 1986, 5: 7-24.

URBÁNEK, Eduard. *Kritika fenomenologické sociologie*. Univerzita Karlova, 1989.

WOODWARD, Ian. *Understanding material culture*. Los Angeles: Sage Publications, 2007. ISBN: 978-076-1942-269.

ŽATECKÝ TÝDENÍK: *Zpravodaj městského úřadu Žatec*. Žatec: Městský úřad, 2007. [cit. 2019-07-25]. MK ČR E 17212. Dostupné na adrese: <https://www.mesto-zatec.cz/radnice/zatecky-zpravodaj/zatecky-tydenik/archiv-2007/>

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

Teze bakalářské práce

Předpokládaný název v Českém jazyce:

„Korea“. Každodennost a transformace vojenského letiště v Žatci.

Předpokládaný název v Anglickém jazyce:

„Korea“. Everyday life and transformation of the military airfield Žatec.

Řešitel: Damián Kovanda (zadáno vedoucím)

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Klíčová slova: každodennost, transformace, materiální kultura, sociální paměť, letiště „Korea“.

Keywords: everyday life, transformation, material culture, social memory, letiště „Korea“.

Předběžná náplň práce:

Práce studuje objekt a uživatele bývalého vojenského letiště v Žatci nazývaného „Korea“. V centru pozornosti je proměna každodenních socio-materiálních vztahů současných a bývalých pracovníků - vojáků, kteří s objektem letiště spojovali svůj profesní život. Areál dnes již bývalého letiště „Korea“, nyní průmyslové zóny Triangle, není pouze místem výkonu práce, ale zároveň objektem, který spoluvytváří a odráží geopolitické, sociální i ekonomické vztahy v regionu. Toto letiště vzniklo ještě za druhé světové války a v průběhu následujících padesáti let mělo značný vliv jak na společnost a prostor města Žatec, ale hlavně na život lidí, kteří zde pracovali. Areál letiště byl pro ně místem, kde trávili podstatnou část svých životů. Pokusím se zjistit, jaké změny ve vnímání tohoto objektu a vlastní identity, tento objekt a jeho transformace přinesla. Dalším cílem výzkumu bude skrze vyprávění o objektu letiště, ilustrovat transformaci

daného prostředí. Hlavní časové období, kolem kterého budu chtít výzkum soustředit, bude období zrušení provozu letiště v roce 1993 a jeho následná demolice a přestavba na průmyslovou zónu Triangle v roce 2003.

Jako předloha pro moji práci, poslouží velmi dobře výzkum Hany Červinkové, o kterém píše v knize *Playing soldiers in Bohemia*. V jedné z kapitol přistupuje k přechodu od socialismu k demokracii z perspektivy změny identity a nahrazení jedné formy, formou jinou [Červinková 2006, s.85]. Popisuje, jak se proměnil každodenní život a identita vojenských konstruktérů potom, co byla všechna letadla používaná Varšavskou smlouvou nahrazena letadly z NATO. Výzkum Hany Červinkové ukazuje nejen propojenost sociální identity s materiální kulturou, ale zároveň popisuje, jaké dopady může mít proměna materiální kultury na každodenní život. Červinková v této práci mimo jiné ukazuje, jak přechod od sovětské technologie, k technologii NATO způsobil vojákům značný úpadek jejich zažité profese a také ukazuje, jak jejich zažité zvyklosti na techniku se kterou přicházeli do styku a se kterou se identifikovali po celé ty roky, způsobily problémy ztotožnit se s technologií, kterou přineslo NATO. [Červinková 2006, s.88]

Tento výzkum se tedy zaměřil převážně na to, jak změna vojenské technologie, pozměnila lidské vnímání vlastní profese, vlastní identity a přivedla tak každodenní fungování vojáků a technických inženýrů do stavu diskontinuity. Pokud uvažujeme letadla jako objekty materiální kultury, skrze kterou prožívají piloti a letečtí inženýři svoji každodennost, pak můžeme stejným způsobem uvažovat i celé letiště v Žatci, jako takový objekt materiální kultury. Lidé se skrze toto letiště ztotožňovali se svoji prací, která byla součástí jejich identity. Můj výzkum se proto zaměří také na tento stav diskontinuity, který uzavření letiště přineslo.

Pokusím se ukázat, jak lidé, kteří přilnuli k letišti, stejně jako piloti a technici přilnuli k ruské technice [Červinková 2006, s.94], byli vystaveni do situace, se kterou se neztotožňují a je v rozporu s jejich identitou. Zároveň se pokusím zjistit, jakým způsobem na tuto situaci reagovali a jak tato situace pozměnila jejich každodenní činnosti, rituály a jednání.

Jednou hlavní myšlenkou, kterou lze moji práci podložit je myšlenka vlivu materiální kultury na sociální identitu. Podle Hoovera, je kultura obecně základem naší identity v tom smyslu, že vytváří „významy“ a „obsahy“ potřebné k tvorbě identity. [Hoover 1997, cit. podle Müller, 2007, s.788]

Pokud se zaměříme na oblast materiální kultury, můžeme využít teoretického vymezení podle Woodwarda, který ve své práci *Understanding material culture* považuje objekty materiální kultury jako statusotvorné a identitotvorné věci. Woodward tvrdí, že jsme definováni jako lidé nejen skrze co říkáme a co si myslíme, ale také skrze materiální věci, které vlastníme, kterými se obklopujeme a se kterými přicházíme do styku. Všechny tyto materiální věci pomáhají ustálit, zprostředkovat a podpořit nás ve vytvoření naší osobní a sociální identity [Woodward 2007, s.85]. Tudiž lze říct, že sociální identita lidí a společnosti je závislá i na dané materiální kultuře.

Moji další myšlenkou je proměna sociálního prostoru letiště ve spojení se sociální identitou a jeho závislost na materiální kultuře. Podle Woodwarda sociální prostor vyjadřuje symbolickou sílu skrze existenci jednotlivých objektů a situovanost v prostoru. Objekty však musí být situovány i v časovém kontextu. [Woodward, 2007, s.100] Tuto myšlenku lze rozvést na předpoklad, že se vznikem či zánikem materiální kultury, se budou významy, formy identity a vnímání samotného sociálního prostoru proměňovat. Tento předpoklad podporuje také Karel B. Müller ve své práci, *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností* tvrzením, že v souvislosti se změnou prostředí a činnosti může docházet, jak ke změnám forem identity, tak změnám obsahů těchto forem. Jednotlivé dimenze naší identity se hlásí o slovo v okamžiku, kdy jiné selhávají. [Müller 2007, s.788] Tato myšlenka uvažuje sociální prostor za jednu z dimenzí, které utváří sociální identitu a se změnou v obsahu jedné dimenze se pozmění samotná forma identity.

Práce se bude opírat o data vytvářená prostřednictvím hloubkových výzkumných rozhovorů nad fotografiemi letiště (photo-elicitation).

Předběžný seznam literatury k tématu:

ASSMAN, J. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001.

ČERVINKOVÁ, Hana. *Playing soldiers in Bohemia: an ethnography of NATO membership*. Prague: Set Out, 2006. Prague studies in sociocultural anthropology. ISBN: 80-862-7747-X.

HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISON, ed. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN: 978-80-7419-016-2.

ILLNER, Michal; ANDRLE, Alois. *The regional aspect of post-communist transformation in the Czech Republic*. Czech Sociological Review, 1994, 107-127.

MUSIL, Jiří. *Changing urban systems in post-communist societies in Central Europe: analysis and prediction*. Urban studies, 1993, 30.6: 899-905.

MÜLLER, Karel, et al. *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností. Příspěvek k projektu evropské identity*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2007, 43 (4): 785-808.

WOODWARD, Ian. *Understanding material culture*. Los Angeles: Sage Publications, 2007. ISBN: 978-076-1942-269.

V Praze dne

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Řešitel: Damián Kovanda

Podpis: _____

Podpis: _____

Seznam Příloh:

Příloha 1 - Informovaný souhlas s rozhovorem

Příloha 2 – Podněcující fotografie použité při rozhovorech

Příloha 3 – Srovnání letiště před demolicí a po demolici (letecké snímky)

Příloha 1

INFORMOVANÝ SOUHLAS S ROZHOVOREM.

Byl jste požádán o rozhovor, jehož účelem je získání dat pro bakalářskou práci **Damiána Kovandy**.

Tato bakalářská práce je součástí studijních povinností oboru sociologie a sociální antropologie na fakultě sociálních věd Karlovy Univerzity v Praze. Předpokládaný název práce je „*Proměny každodennosti se zánikem vojenského letiště „Korea“ v Žatci*“

Tato práce se zaměřuje především na bývalé zaměstnance zaniklého letiště.

Vaše účast na rozhovoru je zcela dobrovolná. Samotný rozhovor bude dlouhý přibližně třicet minut a bude nahráván na diktafon pro účel následného zpracování. Jelikož se bude rozhovor zaměřovat převážně na osobní informace, budete mít proto z mé strany zajištěnou:

- **Anonymitu:** V mé práci se nebude vyskytovat vaše pravé jméno a z prepisů rozhovorů budou odstraněny všechny vaše identifikační údaje.
- **Mlčenlivost výzkumníka:** Vámi poskytnuté informace budou sloužit pouze k práci D. Kovandy a bez vašeho svolení nebudou dále šířeny.
- **Autorizaci přepsaného rozhovoru:** po přepsání rozhovoru, budete mít možnost se k poskytnutým informacím vyjádřit a popřípadě je i opravit.
- **Možnost** v průběhu rozhovoru i poté od výzkumu odstoupit a dále se jej neúčastnit.

Svým podpisem zde souhlasíte s účastí na výzkumném rozhovoru a s poskytnutím informací k výše představené bakalářské práci Damiána Kovandy.

Jméno dotazovaného: _____ Podpis dotazovaného: _____

Jméno Výzkumníka: _____ Podpis výzkumníka: _____

V Žatci dne _____

Příloha 2: Podněcující fotografie použité při rozhovorech

(zdroj: oficiální stránky průmyslové zóny Triangle,

<https://www.industrialzonetriangle.com/cs/puvodni-stav-zony-triangle-a-sanace>)

Příloha 3: Srovnání fotografií letiště „Korea“ (letecký snímek) před demolicí a po demolici a výstavbě průmyslové zóny Triangle

Letecký snímek vojenského letiště Žatec z r. 2000

Zdroj: <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

Letecký snímek průmyslové zóny Triangle Žatec z r. 2018

Zdroj: <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>